

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**Dilde
Erillik ve Dişillik
Dilde Cinsiyet
Tarafsızlığı ve
Feminizm Hareketi
Arasında
Arapça**

Prof. Dr. Elias Dheeb ATALLAH

**DİLDE ERİLLİK VE DIŞİLLİK
DİLDE CİNSİYET TARAFSIZLIĞI VE
FEMİNİZM HAREKETİ ARASINDA
ARAPÇA**

Muhammed Belbol'un Önsözü ile

Prof. Dr. Elias Dheeb ATALLAH

Hiperyayın 941
Araştırma-İnceleme

Yazar
Prof. Dr. Elias Dheeb ATALLAH

Genel Yayın Yönetmeni
Hatice BAHTİYAR

Editör
Doç. Dr. Mahmud KADDUM

Mizanpaj
Meral GÖK

Kapak Tasarım
C. Kenan TEMİZEL

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-625-8410-23-5
e-ISBN: 978-625-8410-22-8

1. Baskı: İstanbul, 2022

Copyright© Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. Gıda. San. ve Tic. Ltd. Şti. ve Prof. Dr. Elias Dheeb ATALLAH'a aittir. Yayımcının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Her hakkı mahfuzdur. Bu kitapta yayınlanan yazıların etik, bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazar(lar)a aittir. Yayınevi uluslararası bir yayınevidir.

Atallah, Elias Dheeb.

Dilde erilik ve dişilik: dilde cinsiyet tarafsızlığı ve feminizm hareketi arasında Arapça / Elias Atallah; önsöz Muhammed Belbol.-- 1. Baskı. -- İstanbul: Hiperyayın, 2022.

96 sayfa; 21 cm. -- (Hiperyayın; 941)

ISBN: 978-625-8410-23-5

e-ISBN: 978-625-8410-22-8

Kaynakça: sayfa 91-95.

Arapça metin vardır.

1.Dil ve cinsiyet -- Arap dili. 2. Arap dili -- Terminoloji. I. Eser adı. II. Dizi.

P120.S48/A83 2022

408.2 / ATA 2022

Baskı-Cilt: Yalın Yayıncılık **Sertifika No:** 53595

GENEL SATIŞ PAZARLAMA VE YAYINEVİ

Hiperlink Eğt İlet. Yay. Gıda San. ve Paz. Tic. Ltd. Şti

Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi

No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul

Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58

www.hiperlink.com.tr / info@hiperlink.com.tr

Prof. Dr. Elias Dheeb ATALLAH

- Arap dili bilimlerinde Filistinli araştırmacı
- Arap dili Fakültesinde , Profesörü olarak yapmaktadır-Filistin/ Hayfa (2003-2015)
- Doha Tarihse Arap Dili Sözlüğü Bilim Konseyi Üyesi.
- Doha Tarihse Sözlüğünde Arap Dili müfredatında danışman ve uzman olarak görev yapmaktadır.
- Doha Enstitüsü'nde Sözlükbilim ve Terminoloji Profesörü (2015- Devam ediyor)
- Hayfa Üniversitesi'nde Dilbilgisi ve Terminoloji Profesörü olarak çalışmıştır (1989-2001)
- Mar Elias Eğitim Kurumlarında Genel Müdürlüğü yapmıştır (1982- 2003)
- Akka şehrinde,Terrasancta Lisesinde Öğretmenlikten sonrasında Müdür olarak görev yapmıştır .(1966-1982)
- Filistin'in iç kesimlerinde, İbranileştirme karşısında Arap dilini savunmak için aktivisti yapmıştır.
- Hayfada ki Arap Dili Akademisi'nin kurucu üyesiydi.
- Çok sayıda kitap, makale yayınları var ve en önemli kitapları:
- Al- tazkiir ve Al-taanis; Arapça da cinsiyet tarafsızlığı ve feminist hareketi arasındadır. Beşinci Muhammed Üniversitesi – Rabat/Fas 2019.
- İlmi Alsarf Altassrifi Alarabi-Al afaal, Al-Maha Yayınevi – Al Nasıra/Filistin 2017.
- Wa' izaa almaw'udatu suylet, Al-Maha Yayınevi – Al Nasıra/Filistin 2017.
- Tallamu Al-Arabiya, Filistin'in iç kesimlerinde Arapça öğretmek için “Al-Badic” ve “Al-Nibras” adlı iki kitap yeniden analiz etmiştir, Al Nasıra/Filistin 2016.
- Dr. Atallah'ın Arapça Bilim Ansiklopedisi: Beyrut, Lübnan Yayıncıları Kütüphanesi, 2005-2013 yılları arasında Arapça bilimlerinde uzmanlaşmış yedi sözlük yayınlanmıştır.

**Dilde Erillik ve Dişillik
Dilde Cinsiyet Tarafsızlığı ve Feminizm Hareketi
Arasında Arapça**

Proffesor Elias Atallah
Arapça Sözlükbilim ve Terminoloji
Doha Institute for Graduate Studies

Önsöz: Proffesor Muhammed Belbol
Dilbilim
Doha Institute for Graduate Studies

Dil ve Teknik İnceleme ve İstatistiksel Verilerin
Hazırlanması:
Dr. Neda Nur ed- Daim Seyyid Ahmed (Sudan)
The Doha Historical Dictionary of Arabic’de Araştırmacı

Çevirmen: Mervenur Gündoğdu
Doha Institute for Graduate Studies
Dilbilim ve Arapça Sözlükbilim Yüksek Lisans
Öğrencisi

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	9
Giriş	15
1. Dilde Cinsiyet Tarafsızlığı	19
2. Arapça ve Bazı Dillerde Erillik ve Dişillik Etiketleri	25
3. Dil Dengeleri: Afro-Asyatik, Hint-Avrupa ve Cermen	42
4. Etiketsiz Cinsiyet	49
5. Batılı Feminist Hareketler ve İngiliz Dilindeki Rahatsızlıklar	54
6. Cinsiyetten Arındırma Girişimleri	56
7. Dini ve Felsefi Metinlerin “Erilliği”	60
8. Diğer İngilizce Problemleri	64
9. Cinsiyet Ayrımı Göstermeyen Dillere İki Örnek: Farsça ve Türkçe.....	66
10. Peki Arapça’da sorun ne? Değişime ihtiyaç var mı?	70
11. Dilsel Erilliği İçselleştirmek, Dişil Dilden Dişinin Diline.....	85
Kaynakça ve Referanslar.....	91

Sunuş

Herhangi bir yayıncının, Prof. Dr. Elias Atallah'ın **Dilde Erillik ve Dişillik Dilde Cinsiyet Tarafsızlığı ve Feminizm Hareketi Arasında Arapça** başlıklı eserini yayınlayarak kaçınılmaz olarak Arapça ve Arap dili halkına değerli hizmet sunduğunu ve Arap kütüphanesini zenginleştirdiğini söylersem abartmış olmam. Kendisi, Arap ve özelde Filistin diline olan ihtimamıyla hayatını öğreterek, araştırarak ve işgal altındaki kimliğini savunarak Arapça hizmetine adamıştır. Gerçek şu ki, yazım aşamalarını ve bu aşamalara eşlik eden soruları ve müracaatları takip ederek bu araştırmayı, sunuş konusunu inceleyip, tutarlı anlamlı sağlam ve son halini gördüm. Bunu sonucunda dilin kullanım fenomenlerini ve onunla beraber arzularımızı, inançlarımızı ve belki de evhamlarımızı gidermek amacıyla dilin yapısına müdahale etme isteğiyle içdilbilimi tarihsel ve senkronik boyutlarıyla ilişkilendirmenin önemini iyice kavramış oldum. Çünkü bu ilişki, bu araştırmada olduğu gibi istenilen şekilde gerçekleşirse birbirimize hayali savaşlar açma vesilesi olarak değil; dili sosyal çevresinde işlevselleştirme yolunda yenileme ve yenilenme, yaratım ve kreasyon aracı olması için dillerin hakim olduğu kültürel ve ekonomik bağlamların benzer ve farklı yönlerini farkında dilbilimsel politikalar koyma yönüne doğru yönelebiliriz. Bu, kimi zaman temkin kimi zaman yönelik gerektirmektedir.

Bu araştırmanın iki yönü bulunmaktadır: Yazarın farklı dil ailelerine mensup dillerde cinsiyet sistemlerini açıklamayı hedeflediği sistematik-betitleyici-profillemeye yönü. İkinci yön ise, feministler tarafından kadınlara karşı adaletsizliğin ortadan kalkması gerekçesiyle cinsiyet sisteminin değiştirilmesinin niyetlerinin ve etkilerinin ardından gelmesi için söylemde cinsiyet etkisine karşı koymaktır. Bunun sebebi, sosyal olarak

örtüldüğü gibi eril örtüsüyle dişili örtme etiketinden bağımsız toplumsal cinsiyet sistemi kurmaktır. Dişilin hayattaki şansı, erkekliğin sadece bir gölgesi ya da zayıf bir sesi olmaktır. Çalışmanın diğer bölümlerinde olduğu gibi, bu bölümde Atallah, doğal dillerdeki gramer sisteminin yansızlığını ve erkekliğin kastedilmesinin suçsuzluğunu savunmaktadır: “İlk olarak şunu söyleyelim. Arapçada ve çeşitlerinde estetik operasyon yapmaya gerek yoktur. Eşitlik veya eşitsizlik, dil ile alakası olmayan bir konudur. Dil doğası gereği adaletsizlik yaratmaz. Statüsünden yola çıkarak eşitsizlik oluşturmaz. Arapça’da söylem meselesi, dilsel cinsiyete ve erkeğin kendisinden ziyade eril formun baskınlığına bağlıdır. Dolayısıyla dilimiz, bazı feministler dilde düzeltilmesi gereken yerler olduğunu düşünse bile feminist bir iddia için mücadele alanı değildir.” (s. 53- 54). Durum böyle ise, Okurların beğenisine sunmaktan memnuniyet duyduğum bu çalışmayı iki dipnotla yayımlamam gerektiğini düşünüyorum. Bunlardan ilki, Atallah’ın dilbilimsel sistemin tarafsızlığına ilişkin vizyonunu yöneten teorik dilbilimsel arka planı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu arkaplan, dilbilimsel sistemlerin herhangi bir mantıksal veya doğal dış sebeple açıklanamayacağını ifade eden yapısal ve üretici dilbilim teorileri tarafından paylaşılmaktadır. İkincisi ise, sembolik ve dilsel sistemler konusunda feminist hareketlerin konumuna dair teorik tezi tartışmaktadır. Bunlar, bilimsel meşruiyetlerini sosyoloji ve antropolojiden alan öncüllerdir.

Eril ve dişil konusunun, zaman, sayı ve kip (mood) kategorileri gibi açıklık ve gizlilik bakımından yapılarının düzensizliği ve tek bir dilde çeşitli kiplerin bulunmasını kaldıran analitik bir ilkeye bağlılığının mümkün olmadığı ve muğlak konulardan biridir. Buna, modern dilbilimin eril ve dişil arasındaki ayrımın ilk anda mantıksal bir açıklamasının olmadığını düşünmesi de tanıklık eder. ¹Meillet’in 1921’de yayınlanan bir çalışmasında

1 La catégorie du genre et les conceptions des indo-européens, in *Linguistique*

gramatik cinsiyetin en az mantıksal ve en fazla rastlantısal olduğu kabul edilmektedir. Meillet, eril ve dişil arasındaki ayrımın bir anlamı olmadığını düşünür. John Lyons (1968)², semantik bir bakış açısıyla, adların erillik ve dişillik takılarıyla farklılaşmasının, çoğunlukla fazlalık olduğunu ve zamir fonksiyonuyla kısıtlı kaldığını düşünmektedir. Ancak, Macarca ve Fince gibi bazı diller, üçüncü kişi zahirini cinsiyetle belirtmiyorsa, cinsiyet takısı Lyons’a göre gereksiz hale gelir. Buna yakın bir görüş de Martinet (1956)’e aittir. ³Martinet, işlevsel bir bakış açısıyla, insan dillerindeki cinsiyetleştirmenin dilbilimsel düzeyde bir gerekçe olmadığına ek olarak konuşmacıyı eşleşme kısıtlamalarıyla kısıtladığını iddia etmektedir. Dilbilimsel analizin işlevsel yaklaşımı, bilindiği gibi, ancak iletişim sürecinin başarısında rol oynarsa dilin verilerine dilbilimsel gerçekler sıfatıyla bakar. Daha sonra, (eril veya dişil olması için) herhangi bir takının değeri, etkili bir iletişim sağlanmasına ne derece katkı sağladığı yolun sonunda belirlenir. Bu müsadere temelinde, Martinet eril ve dişil arasındaki ayrımın, ancak durum, belirli varlıkların veya şeylerin cinsiyetine atıfta bulunmayı gerektirdiğinde sezgisel bir iletişim işlevi gerçekleştirdiğini savunur. Martinet’e göre bu, temelde, üçüncü kişi zamirleri ile gerçekleşir: هو ve هي, he/she, il/elle. Sondan eklemeli “türetim”de: قارئ, قارئة ve قارئ, lion/lion-ne vb. Ancak, zamir karşılıkları هو ve هي de olduğu gibi dişilin belirlenmesinin bir aracı olarak sonekin bulunması, dillerin yapısında toplumsal cinsiyet (gender) bulunmasını gerektirmez. Bilakis, gerektiği takdirde konuya bahis olan varlığın cinsiyetini belirleme imkanı tanır... İsm-i fail (كاتب, سارقة, بائعة) sıfatının dişilini türetmek için dişil sonekinin bulunması, Martinet’e göre sentaks yapısında mevzu ve mahmul arasında eşleşme sağlayan gramatik cinsiyetten farklı bir durumdur. (Anlam yapısının niteliği gereğince cinsiyeti sembol etmeyen mantıksal bir yapı olduğunu hatırlatırız.)

historique et comparée.

2 *Introduction to Theoretical Linguistics*, London, Cambridge University Press.

3 *Le genre féminin en indo-européen*, *Le français moderne*, 4.

Buradan dilbilimcinin, cümlelerin yapısıyla bağlantısı nedeniyle eşleşme dışında dilde cinsiyet konusuyla ilgilenmediği sonucu çıkmaktadır. Ancak Martinet, etimolojik temellendirmeye (re-construction dérivative) başvurmasına rağmen, iletişimsel olarak eşleşmeyi haklı çıkarmakta zorluk yaşamaktadır.

Karşılık şu ise: Eril veya dişilin iletişimsel olarak gerekçelendirilmesi gerekiyorsa, Martinet, eril dişil ayrımının iletişimsel olarak gerekçelendirildiği verilerle benzerlik kurarak varlığını açıklamaya çalışmaktadır. Bundan kasıt zamirlerdir. Hint-Avrupa dilleri örneğinde olduğu gibi, bir dizi ölçülü uzantının kendisini, zamirlerden eril/dişil ayrımının sıfatlarda toplumsal cinsiyete ve daha sonra da isimlere doğru genişlemesini gözlemlemeye götüreceğini varsaymaktadır. Ancak Martinet'in çıkarımının, ölçülü genişleme varsayımıyla yanıtlamadığı soru şudur: Argüman olarak, eril dişil ayrımının olduğu tek durumun dilbilimsel gerekçe yani işlevsel gerekçe -zamir durumu- olduğunu varsayarsak, bu ayrım neden sözlükteki tüm sıfatları ve isimleri içerecek şekilde genişletilerek iktisat ve sadelik ilkelerini ihlal etsin?⁴

İşlevsel olmayan biçimsel dilbilim, üretici gramer örnekleri sayesinde netleştiği gibi, yapısalcılıkta hem işlevsel hem de işlevsel olmayan inanç düzeyine yükselen düşüncüyü benimsemiştir. İçeriği, cinsiyet kategorisinin, bir ismin cinsiyeti ile bu ismin atıfta bulunduğu kişilerin veya şeylerin fiziksel veya cevheri özellikleri arasında var olabilecek her türlü özel anlamsal bağlantıdan mantıksal olarak bağımsız bir dilbilgisi kategorisidir. Yani “دار” kelimesinin dişil, “بيت” kelimesinin eril lafızla gelmesini açıklayan mantıksal veya doğal bir sebep yoktur. Cinsiyet konusuyla ilgili üretici yaklaşımları öne çıkaran şey, sentaktik eşleşme teorisi (agreement theory) kapsamında cinsiyeti biçimsel formlarıyla netleştirmiş olmasıdır. Bu teori, fiil ve fail arasındaki ilişki çerçevesinde dişilliğin ve erilliğin

4 Detaylar için bkz. Violi, P (1985) “Les origines du genre grammatical”

iki morfo-sentaktik özellik temelinde kişi, sayı ve i'rab özellikleriyle cinsiyet özelliklerinin etkileşimini incelemesidir. İki kategorinin semantik yönü, sözlüksel birimlerin semantik özelleştirme aracılığıyla semantik takıları sırasıyla sözlükte temsil edilir. Eril ve dişil takıları, semantik takılar tablosunda fonetik olarak hecelenerek fonolojik kuralların üzerine bina edildiği morfolojik seviyede ortaya çıkan takının eşleştiği sözlüksel cinsiyeti belirler.

Benim tahminime göre, bu görüş, Atallah'ın tutumunun arkaplanında bulunmaktadır. Atallah, dilbilimsel sistemlerin “Eril ve dişili, herhangi bir yatay veya dikey hiyerarşik sınıflandırma olmaksızın dilbilimsel özelliklerle ele almasıdır. Dilleri, dişil ve eril arasında ayırım alanına sokmak, sanki erkek egemenliğinin gerçekliğini sürdürmek için önceden tasarlanmış bir araç, zorlama ve gerçekleri tersine çevirmedi” (s. 3). Bu temelde, bu tutumu mantıksal sonuna kadar savunmak, yukarıda zikredilen dış belirleyici olduklarını reddeden dilbilimsel tutumlardan ayırıştırır. Bu dış belirleyicilerin sosyal ve kültürel mantıksal doğasına bakmaksızın, dilbilimsel sistemlerin yapısını i'rab yapısı, dilbilimsel ibarenin gramatik doğruluğunu sağlayan isnad yapısı gibi diğer alt yapılarla etkileşen fer'i sistem olma vasfıyla cinsiyet sistemi de dahil açıklar.

Feminist felsefe, cinsiyet ve toplumsal cinsiyete, dilbilgisinin dayandırdığı içerikten farklı sosyal bir içerik vermektedir. Feminist felsefe, cinsiyet farklılığının, dilbilgisel sistemlerde düşürüldüğü gibi dili, en azından bazı yönlerini oluşturan ortak akılda çalışan erkek sosyal hiyerarşisinin bir yansımasından başka bir şey olmadığını iddia etmektedir. Feministler, dilsel cinsiyet sisteminin, çekirdeği iki biyolojik cinsiyet (erkek ve kadın) arasındaki hegemonik ilişki olan doğal bir alt tabakaya (substrat) dayanan bir sosyal ayrımı ifade ettiğini savunuyorlar. Bu anlamda, sosyo feminist çalışmalar, gramatik cinsiyetin sadece Erkek egemenliği ve üstünlüğü ilişkilerini ifade etme

yöntemi olduğuna inanmaya meyletmektedir. Bu cinsiyet kutuplaşması, özelliklerini ekonomik, cinsiyet ve yaş (çocuk, yaşlı...) faktörlerinin şekillendirdiği sosyal sınıflar arasındaki ilişki çerçevesine dahil etmektedir. Bu akımdakiler, cinsiyetin biyolojik tanımını ideolojik bir tanım olarak görüyorlar. Çünkü sadece vajinası olan bireylerin cinsiyetlerine göre tanımlandığına, egemen sınıfın üyelerinin ise insan türleri tarafından tanımlandığına inanırlar. Bunu cinsiyet aidiyetlerinin ikinci sırada gelmesine dayandırır (erkek=insan, kadın=dişi). Bu farklılık, geçici sözler olarak değil, bilakis biçim ve işlevlerinde (nasıl kullanıldığı) sosyal/otoriter dilbilimsel sistemlerin ürünü vasfıyla dilbilimsel söylemlerle yansıtılan toplumsal dengesizliğin bir ifadesi kabul edilmektedir. Bu algı ne ölçüde doğrudur? Yani ideolojik değil mi ve gerçeğe uygun mu? Cevap bence, dillerin cevheri özelliklerine, dillerde cinsiyet sisteminin konumu ve dilbilimsel sistemlerin semantik ve tasavvuri yapılarının insanın sosyal ve antropolojik deneyimiyle olan ilişkisini ne kadar derin algıladığımızla alakalıdır.

Bunlar, bu ilginç çalışmanın okuyucusunun ansiklopedikliği, dilbilimsel verilerin zenginliği, karşılaştırmalı tanımlayıcı metodolojisinin tutarlılığı, sorularının derinliği ve açık ve net pozisyonları benimsemedeki cesaretiyle sonuçlandırabileceği zor sorulardan bazılarıdır. Bu çalışma, profesyonel bir dilbilimcinin bakış açısından sonunda kadınlar için zafer kazanan bir çalışmadır. Çünkü Prof. Dr. Elias Atallah'ın kadınlara ne kadar değer verdiğini yakından biliyorum. Atallah'a göre kadın, bir hediye ve yaşam kaynağıdır. Çünkü kadın, zamir veya sıfat sıfatına indirgenmeyi reddeden bir varlıktır. Atallah'ın yazdıklarını şairin şu dizelerini tekrarlayarak yazar gibiyim: Seni iclal ve tekrimeyle adlandıracak değiliz, yüksek kudretin bunu yapmamıza engeldir.

Muhammed Belbol

Giriş

Bu çalışma, sadece dillerde erilik ve dişillik konularına değinmekle yetinmemektedir. Dillerin gramerinin ortaya çıkmasından günümüze kadar bu konu hakkında birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır. Eski ve yeni araştırmacılar çeşitli görüşleri benimsemişlerdir. Kimi zaman morfolojik yapıya odaklanmış, kimi zaman ise dişil tekilin erilden bağımsızlığına odaklanmışlardır. İnanç ve dil açısından dişillik kavramı ve özellikleri üzerine, dişillğin özelliğinin dilsel bir kolaylık çeşidi olduğuna odaklanmışlardır. Kimisi ʾıyı Yaratıcının kutsallığına bir delil olarak kabul etmiş, kimisi de dişillğe uygun olduğunu düşünmüştür. Pek çok başka sebep ve düşünce de bulunmaktadır. İctihatların çokluğuna rağmen, mesele ihtilaflıdır ve kesin olarak çözülmemiştir. İctihat kapısı hala açıktır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı dilbilim (comparative linguistics), toplumsal dilbilim (sociolinguistics), uygulamalı dilbilim (applied linguistics) ve işlevsel dilbilim (functional linguistics) gibi farklı dilbilim alanlarına dayanarak dillerin ve özelde Arapça'nın cinsiyet dağılımı konusunda tarafsızlığını kanıtlamaya çalışmaktayız. Bu tarafsızlık, dişil kelimelerin farklı bir lafızla karşılandığı eril kelime oluşturmada ortaya çıkmaktadır. Ya da eril kelimelerin aynı lafızla karşılanan dişil kelimelerine zamir veya isim işaretlerine son ek (suffixation) veya ön ek (prefixation) getirilerek yapılmaktadır. Bu durumda, dillerin alt bölümleriyle, işaretleriyle ve işlevleriyle tarafsızlığı ancak iki cinsiyeti de ele alırken taşıdığını kanıtlamayı dil ile bağlam içinde veya dışında sözcük dağarcığı olarak incelemektediriz. Bu sözcük dağarcığı, kasıtlı olarak cümlelerde ya da söz öbeklerinde bir cinsiyetin değerini yüceltmek ya da diğerinin değerini düşürmek için işlevlendirilmiş ise, bu

sebeple dili taraflılıkla kınamamaktayız. Kelime dağarcığına mecazi anlamlarla taraflılık yükleyen, o dili konuşan erkekler ve kadınlardır.

Bu çalışmanın, dillerin tarafsızlığından bahsederken birincil öneme sahip dilbilimsel kelime dağarcığı, bu anlama retorik ve semantik genişleme veya semantik dönüşümlerden (semantic shift) herhangi biri olarak eklenenler anlamıyla ilgilendiğine dikkat çekiyoruz. Bir dizi araştırmacının da düşündüğü gibi, kelimenin öneminin cümle diziminde ortaya çıktığının farkında olarak ve ayrıca cümle diziminin kelimenin tek başına anlamını ve kelime üzerinde meydana gelen değişimleri bilmeden hiçbir şey ifade etmemesi ile de çelişmektedir. Bu nedenle görüş ve onunla çelişeni sunmaya sebep olan bu kapalı çembere girmek istemediğimizden dolayı kelimeleri ve eklerini (ekler Arap dili morfolojisi bağlamında kelime değil, bağımsızdır) bağımsız olarak ele aldık. Bağımsızın tarafsızlığından nasıl çıkarıldığını ve o dili konuşan insanların amaçları için istihdam edildiğini, ayrımcı ve ataerkil bir söylem oluşturduğunu açıkladık.

Dil, herhangi bir dil, “canlı bir varlık ise” o dili konuşan halkın, hal dilinin ve temel iletişim aracının o halk gibi eril ve dişil olarak farklılaşması veya tüm yaratılışın ruhen ya da mecazen iki cinsiyete tabi olduğuna inanarak kendilerine bu özelliğin uymadığı kişilere tamamlaması şaşırtıcı değildir.

Modern yüzyılda Batı toplumlarında feminist hareketlerin hayatın çeşitli alanlarında hak ve eşitliklere sahip olmak adına girdiği mücadele sonucunda eril ve dişillik ile ilgili olarak dilbilimsel sorun yeniden gündeme getirilmiştir. Daha sonra cinsiyet ayrımcılığı araçlarından biri olarak dile dikkat çeken feminist hareket toplulukları kurulmuştur. Bu, işe yaramıştır. Diğer kuruluşlar da, toplumun ataerkilliğini inşa eden bu adaletsizliği ortadan kaldırma konusunda bu toplulukları desteklemektedir.

Batılı feminist hareketler, bazı dillerde kelime bilgisi, stil, norm ve kuralları ortadan kaldırarak değiştirilmesi mümkün olanları değiştirmekte başarılı olmuşlardır. Dillerin yapısı, grameri ve özelliklerinin farklı olması sebebiyle bir dil ailesinde doğru olan diğer bir dil ailesinde aynı kolaylıkla doğru olmamaktadır. Buna dayanarak, bu çalışmada erillik ve dişillik olguları üzerine bir özet sunduk. Çalışmayı, cinsiyet ayrımı gözeten ve gözetmeyen dillerden başlayarak erkek egemenliğine dayanan Arapçayı “taltif etmek” için bu yöntemlerde iyi, kötü, mümkün ve imkansız olanlara atıfta bulunarak teknik ve stil yöntemleri önererek; sözcük dağarcığının ortaya koyulma kökeninde dişi hakkında olumsuz anlamda ayrımcı olmadığını belirterek bitirdik. Yapabildiğimiz kadar seçtiğimiz dillerden örnekler verdik: Klasik Arapça, Aramca/Süryancaya dayanan Celile Arapçası, Eski İbranice, Modern İbranice (İsrail İbranicesi), Akadca, Nabatça, Farsça, Türkçe, Almanca, İngilizce, Hami dillerinden Berberice, özellikle Tuareg lehçesi gibi bazı lehçelerini inceledik.

1.

Dilde Cinsiyet Tarafsızlığı

Dilsel cinsiyet veya dil cinsiyeti (gender/sex) meselesi, dillerin yapısını ve morfosemantik özelliklerini teşkil eden bir parçasıdır. Bu ikisinin izdüşümleri dilbilimsel sistemler/dilbilgisi ve stildir. Bunlardan erillik ve dişillik olguları olarak bahsedilmektedir. Onlara diğer cinsiyetlerden ya da dillerin kendisi gibi eski kökenli diğer sınıflandırmalardan atıfta bulunur.

Bu çalışma dillerin kökenleri veya cinsiyet etiketlerinin ortaya çıkış teorileriyle ilgilenmemektedir. Çünkü kelime dağarcığının eril ve dişili herhangi bir hiyerarşik sınıflandırma, yüceltici veya küçük düşürücü amaç içermeyen dilsel etiketlerle ele aldığını düşünüyoruz. Dilin tarafsızlığına, kelimelerinin doğruluğuna, eril kelimelerin varlığına ve bu kelimelerin sonuna kendisine özel zamirlerin, işaret isimlerinin, ism-i mevsullerin ve ona uygun morfolojik formların eklendiğine; zamir ve işaret açısından uygun morfolojik dişil karşılıkların bulunduğuna inanıyoruz. Bu iki cinsiyete ayrılan dilleri konuşanlardan bahsedilmediği bir gün yoktur. Sadece konuşmanın doğruluğu konusunda kullanılıyordu. Daha sonra dillerin gramerlerinin ortaya çıkmasının akabinde gramer altında incelenmiştir.

Sanki dil, erkek egemenliğinin gerçekliğini sürdürmek için kasıtlı olarak doğan bir araçmış gibi eril ve dişil arasındaki ayrım konusunda dillerin dahil edilmesi olayın aslını saptırmakta ve değiştirmektedir. Dil bu durumda gerçeklikten dışarı çıkmamıştır. Aksine, dilin üzerinde sonuçlar doğuran ve bunu eşitsizliği ifade etmek için bir araç haline getiren şey eşitliğin bulunmamasıdır. Bunun için, cinsiyetsizleştirme konusundaki sınırsız ve boş değişim çağrıları bazı kelimeleri ve bazı stil-

leri değiştirmekte kısmen başarılı olsa bile bir çeşit saçmalık olacaktır. Ele alınması gereken cinsiyetçilik dil çerçevesi dışında yaşanandır. Yaşananlar ortadan kalkarsa, dili de bununla birlikte ortadan kalkar. Bunu, kurtulması mümkün olmayan ya da düzeltilmesi gereken dilsel bozuklukları inkâr etmeden söylüyoruz. Bunun yeri dil sistemi ve stildir, menşei itibariyle kelime değildir.

1.1

Eril veya dişil cinsiyet üzerindeki gösterge/etiketlerde (indicatives/markers of sex) anlamlı “morfemler”de Arapça kelimelerin formunu ve anlamını etkileyen diğer etiketlerde gördüklerimden başkasını görmüyorum. Etiketlerin hepsi, amacı dilin doğruluğu ve varlığı/ sözcüğü dil ve standartları düzeyinde doğru bir şekilde ifade etmek olan saf dil işlevleri için gelmiştir.

- Marife (belirlilik) ve nekra (belirsizlik) arasındaki ayırıcı hiçbir şeyin olmadığını düşünüyorum. “ﻝ” takısının görevinin belirlilik ya da belirsizlik olduğunu düşünmüyorum. Bu, üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken bir konudur. Marifelerin birçoğuna ihtiyaç yoktur. Ona bitişenlerin çoğu onu marife haline getirmemiştir. Bu mesele, “ﻝ” takısının gelmesi ve gelmemesi uyuşma, dilbilgisi, tenvinin bulunup bulunmaması gibi Arapça gramer kitaplarında yer verilen diğer faydalı gramer meseleleridir.
- Aynı şekilde ikil ve çoğul etiketlerinin de yalnızca dil değişkenleri ve karşılıklarını, morfolojik, dilbilgisel ve stil değişikliklerini ve dilsel bütünlüğe uygunluk gerekliliklerinin gerçek ifadesi meselesi olduğunu düşünüyorum.
- Ayrıca ﻝ’in ikil takısı olarak, altı ismin nasb edilmesinde, sülasi mücerred fiilden türetilen ism-i fail yapısında ve

bazı mezidlerinde, مُفَاعَلَة، تَفَاعُل، تَفَاعُل gibi morfosemantik formların yapısında، مَائَة kelimesindeki gibi tarihi yazım biçimini korumak için, elif-i farikada olduğu gibi kolay yazım gerektiğinde veya nudbe ve istiğasede olduğu gibi hayıflanma gayesiyle görevlendirilmesinde özel bir sebep görmüyorum. Bunlar farklı anlamlar ve işlevler taşıyan morfofonemik- ortografik konulardır.

- Aynı durum hareke ve harf i'rab alametleri için de geçerlidir. Onların hepsi, isimlerin gramer durumlarına (cases) ve fiilin durumlarına (moods) işaret etmektedir.
- Mebni ve mu'arrabın dağılımı, hareketlerinin değişmesi, sabit kalması ve sükunları da böyledir.
- Mebni li-l malumun (li-l fail) ve mebni li-l mechulun (li ğayri-l fail) fiillerdeki kısa veya uzun sessizlerin değişimiyle dağılımı da böyledir. Örneğin:

كُتِبَ، قَابِلٌ قَوِيلٌ...

- İsm-i failin, ism-i mefulun ve sülâsiden fazla olanların sondan bir önceki harfindeki kesra ve fetha da böyledir. Örneğin:

مُكْرَمٌ وَمُكْرَمٌ، مُتَقَبِّلٌ وَمُتَقَبِّلٌ، مُسْتَهْدَفٌ وَمُسْتَهْدَفٌ...

Tüm bunlar ve diğerleri, dil cinsiyeti için gelen etiketlerden (özellikle de dişil etiketlerinden) farklı değildir. Bunların hepsi dili konuşan insanların ağızlarında tekrarlanan ve yayıldıktan sonra “yazılı” dillerin ömürlerinin geç bir aşamasında dile yerleşen ayırt edici tarafsız etiketlerdir. Yazma aşaması konuşma aşamasından sonra gelmiştir. Konuşma aşaması, sezgiye ve belirsizliğe çok dayandığımız bir aşamadır.

1.2

“Gender” kelimesi, erkek cinsiyetinin üretim araçları -dil, bu araçların en önemlilerinden biridir- üzerindeki üstünlüğü ile karakterize edilen sosyal etkiler ve feminist hareketlerin

oluşumundan sonra ortaya çıkan tepki sonucunda tarafsızlıktan cinsiyet kelimesine geçmiştir⁵.

Bu değişken, sosyal ve dil bilimlerini daha önce türetilmemiş terimlerle destekledi. Bunun üzerine biyolojik cinsiyet (sex/الجنس) ve toplumsal cinsiyet (gender/الجندر) arasında ayırım ortaya çıkmıştır. İkincisi, -birincisiyle eş anlamlı olan- bir cinsiyete (sex)⁶ aidiyet ile meydana gelen medeni durumu ve

5 Feminizm hareketlerinin tarihinde, temelde hukuk etrafında dönen, çalışma saatleri, ücretleri ve fırsatları, oy kullanma ve eğitim konusunda erkeklerle eşitlik isteyen, kadına karşı negatif ayrımcı yasaların iptal edilmesini isteyen sosyopolitik ekonomik talepleri olan hareketler olduğu konusunda bir fikir birliği vardır. Daha sonra bu taleplere dil meselesi ve stilinin erillliği dahil edilmiştir. Akademik, eğitimsel ve sözlüksel kurumlar konuyla ilgilenene kadar dil, belirli kelimelerin tanımlanmasını ya da kadını aşağılayan, erkeği yücelten eşitsizlikle nitelendirilen yaygın stilleri içeriyordu. Talepler feminist hareketlerin, ataerkil sosyal sistemlerin ve devletin din ile ilişkisinin çeşitliliğine göre değişiyordu. Dolayısıyla bu hareketler seküler ve dini arasında bölündü ve aralarındaki ilişkiler ısındı. Literatürünün çoğunda gördüğümüz budur. Bu hareket/ hareketlerin tarihinde bahsedildiği gibi başlangıcı, onsekizinci yüzyılın son çeyreğinde, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'daydı. Daha sonra Avrupa'ya yayıldı. Daha geç bir dönemde Arap ülkelerinde, ilk olarak Mısır'da ortaya çıktı. (1944'de Kadının "liberalleşmesi" olarak bilinen Kadınlar Birliği Konferansı düzenlendi. Feminist faaliyet bu tarihten çok daha erken başladı.) Bu hareketler destek, eleştiri ya da suçlamadan uzak değildi. (bkz. Esmâ Abdurrezzak: <http://www.alukah.net/authors/view/home/328>) Aksine, dinlerin istikrarsızlaştırılması, yasaların yok edilmesi, sömürgecilik ve Siyonizm'in karalanmasıyla suçlandı. Bu hareketlerin tarihi bu çalışmanın konusu olmadığı için bu konuda yazılan araştırmalar ve literatür incelenebilir. Bunların arasında araştırmacı Badran'ın yazdığı Mısır ve Arap ülkelerindeki feminist hareketlerin tarihini ele alan (Margot Badran, *Gender and the Making of Modern Egypt*) bulunmaktadır. Ayrıca feminizm görüşlerinden alıntılar: Wendy K. Kolmar ve Bartkowski, **en Nazariyyen Neseviyye, Muktedafat Muhtara**, Çeviri İmad İbrahim, (Amman, El Ehliyye lin Neşri ve et Tevzi', 2010).

6 Biyolojide eril ve dişi arasında ayırım yapanlar bulunmaktadır: sex. Dilde ayırım yapanlar: gender. Bu, (Arapça'da yaygın olan) gender (جندر) ve sex (سجنلا) Hint-Avrupa *gene** ya da Yunanca *genos* kökeninden ödünçlenerek türemiş olmasına rağmen kolaylaştırıcı bir görüştür. İki kelime aşağıdaki evrimlerden geçmiştir:

Gender:

c. 1300, "kind, sort, class," from Old French *gendre, genre* "kind, species; character; gender" (12c., Modern French *genre*), from stem of Latin *genus* (genitive *generis*) "race, stock, family; kind, rank, order; species," also "(male or female) sex," from PIE root **gene-* Also used in Latin to translate Aristotle's Greek grammatical term *genos*. The grammatical sense is attested in English from late 14c. The *-d-* is a phonetic accretion in Old French). The "male-or-female sex" sense is attested in English from early 15c. As *sex* (n.) took on erotic qualities in 20c., *gender* came to be the usual English word for "sex of a human being," in which use it was at first regarded as colloquial or humorous. Later often in feminist writing with reference to social attributes as much as biological qualities; this sense first attested 1963. *Gender-bender* is from 1977, popularized from 1980, with reference to pop star David Bowie.

sosyal statükoyu kapsar. Belki de erkek egemen toplum, türettiği terimler ile sosyal davranışına eklenmiştir. Dil açısından toplumsal cinsiyet konusuna bu aşırı odaklanmanın ardında, cinsiyetler arasında büyük ölçüde ayırım ortaya çıkmıştır. Özellikle her Batılı feminist konferanstan⁷ sonra önem dil üzerine verilmeye başlanmıştır. Cinsiyet veya medeni duruma işaret edenleri değiştirmek ve ortadan kaldırmak için girişimde, dilleri yapıları ve stilleri açısından cinsiyet ayrımı gözetilen dillerden (sexist languages) cinsiyet ayrımı gözetmeyen dillere (non-sexist languages) çevirmeye çalışmışlardır.

1.3

On yıldan fazla bir süre önce cinsiyetsizleştirmeyi “تَخْنِيتُ اللُّغَةِ”⁸ ile ifade etmiştim. Kelime “الْخُنْثَى” dan türemiştir. الْخُنْثَى ise: eril ve dişiye has olmayan için organ düzleminde bir sıfattır. O, ne

Maddeyi İngilizce olarak bulabilirsiniz:

- *Online Etymology Dictionary*.
- *The World Book Dictionary*, Ed. By: Clarence L. Barnhart & Robert K. Barnhart. Vol. 1. Chicago, 1981.
- *The Concise Oxford Dictionary of Current English*, Eighth Edition, Ed. By R. E. Allen. Clarendon Press, Oxford, 1990.

7 Her yıl dünyanın farklı bölgelerinde birçok uluslararası konferans düzenlenmektedir. Feminist toplulukları ve üniversiteler bu alanda aktiftir. Bu topluluklardan bazıları şunlardır:

BAAL= British Association for Applied Linguistics

COSWL= Committee on the Status of Women in Linguistics

JALT= Japan Association of Language Teachers

IGALA= International Gender and Language Association

OSCLG= Organization for the Study of Communication, Language, and Gender

Diğerleri ve hepsi dil, toplumsal cinsiyet feminizm araştırmaları, sosyal ve uygulamalı dilbilim konusunda uzmandır. Hepsinin belgelenmiş faaliyetleri, literatürü, toplulukları ve web siteleri bulunmaktadır. Üniversitelerde, dilbilim ve sosyal bilimler araştırmalarında ise, toplumsal cinsiyet öğrencilerin yüksek lisansta yönedikleri konularda biri haline gelmiştir. Birçok dilde toplumsal cinsiyet hakkındaki çok sayıda makaleyi incelemek yararlı olacaktır:

- *Gender across Languages*, Vol. 1, Edited by: Marlis Hellinger, Hadumod Bußmann, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam- Philadelphia, 2001.
- 8 **Faṣl El Makal** Gazetesi- Nasıra (2006 başı), **Arab 48** ve **Divan El Arap** sitesi aktarmıştır, www.diwanal-arab.com. (Tarih 9. 2. 2006). Bu çalışmamı, diller arasında genişleterek ve dengeleyerek, bilimsel yazım dili ve belgeleme ile örnekleyip uygulayarak üzerine inşa ettiğim çekirdektir.

kadına ne erkeğe ait olandır. Aslı kırılmak, dönmek ve yumuşaktır. Çoğunlukla, organik cinsiyet “kapsayıcılığı” olmasına rağmen, nötr olmayan anlambilimsel izdüşümlerle sadece kadın eğilimlerini ve davranışlarını gizlemeyen erkeği nitelendirirken söylenmektedir. Belki de bunun ardında duran, dil ile alakasız etkenlere ek olarak yumuşak, nazlı ve bükülerek yürümek⁹ anlamı taşıyan “خ ن ث” kökünün asli anlamıdır. Nazlı veya yumuşak olmakta utanılacak bir şey yoktur. Ancak, anlamsal olarak “aşağılanma”, sözlükbilimcilerin “erkeklerle yakışmayan” dişil sıfatlar ile erkekleri nitelendirmesinden kaynaklanmıştır. Bu eylem dilin değil, dilcilerindir (önceki dipnota bakınız).

1.4

Cinsiyetsizleştirme (degenderization) süreci, İngilizcede uzun bir yol katetmiş gibi görünüyor. Peki Arapçada başarısının şansı nedir? Aslında bu duruma gerek var mı? Feminist hareketlerin bazı dilleri değiştirmesindeki başarısının, bu hareketlerin politik ve sosyal gücüne ya da etkisine dayanmadığına işaret ederek bunun gibi sorulara daha sonra cevap vermeye çalışacağız. Aksine bu, dillerin doğası ve değişebilir olmasıdır. Bu morfolojik ve gramatik dillerin yapısı, kelime bileşenleri açısından cinsiyet etiketlerinin sayısıdır. Bunun için, cinsiyetsizleştirmedeki feminist deneyimi, dilsel bir aileden, farklı bir yapıya ve özelliklere sahip, bir silüet, keyfi veya rastgele bir şekilde aktarmak için yer yoktur.

9 Ömek olarak, **El-Ayn, Lisanu-l Arab, Tacu-l Arus, Tezhibu-l Luğa, El Muhkem ve El Muhitu-l A'zam, Kamusu-l Muhit ve Sihah fi-l Luğa** eserlerinde “شخ” maddesine bakılabilir. “ث ن خ” ve “ث ن أ” maddelerindeki yumuşaklık anlamı için adı geçen sözlüklere bakılabilir. **El Mu'cemu-l Kebir**'de -Kahire Dil Kurumu- شخمو شخمو maddeleri geçmektedir. Birincisi, kadın ve erkek için doğru bir sözlük girdisi, tıbbi olarak ise nötr gelmiştir: “biseksüel: kadın ve erkek organı birlikte bulunan canlı varlık sıfatı”. İkincisi ise, sadece eril olanı ifade etmek için gelmiştir: “organları kırık, yumuşak sözlülükte ve dişilikte kadına benzeyen” tanımına ek olarak, “eşcinsel kişi, heteroseksüel ve eşcinsel ilişkileri bir arada bulunduran” olarak gelmiştir. Kurumun eklediğinin dil ile bir alakası yoktur. Yalnızca motivasyonları bilinen sosyosözlükbilimsel konumdur.

2.

Arapça ve Bazı Dillerde Erillik ve Dişillik Etiketleri

Arapça ve Sami dil kardeşleri, bilinen diğer dil ailelerinden farklı değildir. Erillik ve dişillik dillerin birçoğunda etiketli veya etiketsiz olarak tekil ve çoğul isim durumlarında bulunmaktadır. Arapçanın grameri tekil dişilde, iki cinsiyetin kırık veya düzgün çoğul alt dallarında hakiki veya gayri hakiki olsun bildiğimiz etiketler üzerinde oturmuştur.

2.1

Akadcada Cinsiyet Etiketleri

Dişillik etiketi tekil ve çoğulda gözükmektedir. Tekilde, التاء'nın م'den (mimation) önce eril köke tabi olarak geldiğini görmekteyiz. Örneğin: “مَلِكَةٌ” (kraliçe) anlamında “šarratum”, “بِنْتُ” (kız çocuğu) anlamında “mārtum”. Dişil çoğulda ise Arapçada olduğu gibi düzenli dişil çoğul alameti olarak görmekteyiz. Örneğin: “مَلِكَاتُ” (kraliçeler) anlamında “šarrātum”, Tekildeki fetha, çoğulda uzatılmıştır. Sami dillerinde olduğu gibi, bir takım alametsiz dişiller de vardır. Örneğin: “أُمُّ” (anne) anlamında “ummum”, “عَنْزُ” (keçi) anlamında “enzum”. النون eril çoğula eklenebilir veya raf, nasb ve cerr hareketlerinin/alametlerinin uzatılmasıyla yetinilerek düşebilir. Damme و olur, fetha ve kesra ي olur: šarru- šarrī, ن ile raf olarak “šarrānu”, nasb ve cerr olarak “šarrāni” derler¹⁰. Dişil çoğulda ا ve ت

10 التاء'nın düzenli eril çoğulun nasb ve cerr alameti olmasındaki benzerliğe dikkat edelim.

meddini görürüz. Bir sözcüğe bu çoğuldaki iki dişil etiketi eklenebilir¹¹.

2.2

Nabatçada Cinsiyet Etiketleri

Nabatçada dişil etiketi ة veya ه¹² ile ön ek olarak gelmiştir. Çoğulların ise düzenli ve kırık çoğul olarak iki cinsiyet için etiketleri vardır. Tekilde okuyalım: اُن (أولى- واحدة- إحدى), اُن (أولى- واحدة- إحدى), اُن (أولى- واحدة- إحدى). Bu kelime İbranicede canlıdır اُوهُلْ/. Biz Arap ehline “أَهْلٌ” çok uzak değildir. Çoğulu aynı kökten “أَهْلَاتٌ” ve “أَهْلَاتٌ”dur. Çünkü çadır, aile, ev veya eşler için kapsayıcı bir birincil konuttur. Bu kelimenin sonundaki ا ise, Aramicede belirlilik edatıdır. (الهيئة). اُرَكَتْ (الأريكة). Dişil tekil etiketsiz olarak gelebilir. Örneğin: اُرَعَ (الأرض). Aramice ile dolu Eski İbranice bunu korumaktadır. Başka bir sözcükte ise kelimenin üçüncü harfi ق olur: اُرَقَا. Bu, Aramice Farsî yönetiminin resmi dili olduğu zaman Farsçanın etkisinden kaynaklanabilir. Aynı şekilde, אִרְשָׁן/אִרְשָׁן İsrail İbrancesinde yaygın olan budur. “אִרְשָׁן” Arapçadaki اُرَعَ ve اُرَقَا karşılığında gelmektedir. اُرَعَ yerine اُرَقَا olarak telaffuz edilir. Aramicedeki “ع”a Arapçadaki

11 Bkz: Amir Süleyman, *el Lugatul Akadiyye (el Babiliyye- el Aşuriyye) Tarihuha, Tedvinuha ve Kavaiduha*, (Musul: Daru-l Kutub Lit Tiba'ati ven Neşr, 1991), s. 196- 204.

12 Klasik Arapça kaynaklar bu ة'yi * olarak isimlendirmektedir ve bu günlük konuşma dilimizde de mevcuttur. Fasîh Arapçada ise vakf halinde mevcuttur. İbranice ve Nabatçada da böyledir. Ta merbutanın -ki diğer Sami dillerde bulunmayan ve yalnızca Arapçaya has bir fenomendir- aslının * olduğu görüşündeyim. Bu görüş, Kufelilere, özellikle de onlardan el-Ferra ve Sa'leb'e nispet edilen eski bir mezheptir. Araştırmacılar ise, bu konuda el-Astrabazi'nin İbn Hacıb şerhinde zikrettiği ancak izafet ve vasl durumunda * olduğu görüşüne atıf yapmaktadırlar. Dişil *'indeki * lafzının, Arapçadaki asıl dişillik etiketi “ت”den ve diğer dil ailelerinin bazılarından alındığını düşünmekteyim. William Wright, bu noktalı *'nin insanların diline yerleşmiş ت ve ه arasında bir orta yol olarak Nahivcilerin bulduğunu düşünmektedir: William Wright, *Lectures on the Comparative Grammar of the Semitic Languages*, Ed. By William Robertson Smith, (USA: Gorgias Press, 2002), P 134.

عينا (الْعَيْنُ), عوربا (الْغُرَابُ), karşı gelmektedir. Örneğin: ”ع, غ, ض“
أرعا (الأَرْضُ).

Eril çoğulda ise asıl etiket, öncesinde imaleli ya da kesralı son ek olarak gelen نٌdur: ذ ك ر ي ن (ذُكُورٌ), onluk isimlerde ن ث ل ي ن (ثَلَاثِينَ).

“-ين” eki olan İbranice, Aramice ve Nabatçadan, Arapçada gramatik fonksiyonlarda yaygın olan “-ون” ekinin Akadçada uygulanması ya da bir uzantısı olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Nabatçada sdwn = س د و ن gibi nadiren geçmektedir. أسود anla-
mında أسد (aslan) kelimesinin çoğuludur. Belki de, Arapçadaki “أسد/أسدٌ”dir ve Arapçada ve Akadçada olduğu gibi raf hali ile bir alakası yoktur.

Düzenli dişil çoğulda, Arapçada yaygın olan “-ات” eki, İbranicede yaygın olan “-وت”a dönmüştür. Örneğin: bʾrwt = ن ي و ت (نِيَّاتٌ) = nywt, ب أ ر و ت (أَبَارٌ ← أَبَارٌ).

Nabatçada, Arapçada -gaib eril çoğula özel olan- “-هم” za-
mirindeki sayı ve cinsiyetin eksikliği dikkat çekmektedir. O, eril ve dişil topluluğu için ve ikilde de iki cinsiyeti kapsar¹⁵.

2.3

Arapçada Cinsiyet Etiketleri

Arapçada dişil için ona işaret eden etiketleri vardır. Bu etiketler, isimler ve fiiller arasında dağıtılmıştır.

- Tekil isimlerde etiket son ek olarak gelir: Öncesinde zahiri fetha gelen ta merbuta ya da aslen fethalı olan illet harfinden (yarı sesli) dönmüş uzun seslidir. Elif maksura (elif-i leyyine) ve eli memdude de etiketler-

13 Süleyman bin Abdurrahman Ez- Ziyb, **Kavaidul Lugatun Nabatiyye**, (Riyad: Mektebetul Melik Fahd el Vatanıyye, 2011), s. 39- 43).

14 Ababine'nin Latin harflerini aktarımı için bkz. Yahya el-Ababine, el- Luğatun Nabatiyye, (Amman: Daruş Şuruk, 2002), s. 245- 259.

15 **Kavaidul Lugatun Nabatiyye**, s. 49, 53.

dendir: “ء , ا” -ى -ة’eki hemze, ismin “ا” dik elif ile biten maksur olarak hemzeye eşlik eden cinsiyetin işaret ettiğini göstermek için yazılmayabilir.

- Açık te “ت”, bir dizi kelimeye görülebilir. Örneğin: ذَاتْ هُنْتْ ve اُخْتْ “نو”nun dişili ya da ذع’dan bağımsız (bu şekilde eril vezni dışında fazlalık olabilir, dişillliği alamentiyle değil, vezniyle olur¹⁶. Ya da mahzuf yerine veya ابنة’deki merbutanın şekli olarak gelebilir. Bazı tev-kıfı imlada ise, Kur’an-ı Kerim imlası gibi: رَحْمَتِ امْرَأَتِ, لعنتِ, فُرتِ, شَجَرَتِ şeklinde yazılabilir.
- Etiket almayan dişiller de vardır (bu etiketlere sahip olmayan dişil):
- Çoğulda: Ta merbuta, öncesinde sesli med (ة - ات), gelen ta mebsuta,
- Etiketsiz takısız dişil çoğullar.

2.3.1

İşaret isimleri gibi bazı küçük isim ailelerinde dişillik etiketi dairesi genişlemektedir. “ذ”nın ذ’ındaki kısa ve uzun seslilerin erile işaret ettiğini görmekteyiz. ذ, kesralı gelerek sonuna • veya ي eklenebilir: “ذِي”, “ذِهِ”. Ya da kesralı • veya ي ile okunan “ذِي”

[illegible]

ve “تي”ye dönüşebilir, “تِلْكَ” nin sonuna birleşenlerde olduğu gibi sadece kesrayla “تِ” gelebilir. Standart Arapça gramerindeki fonksiyonları ayırt etmek için ikil elifiyle gelebilir: “تَانِ” ve “تَيْنِ” gibi.

Zamirlerde ise, farklı bir dağılım görmekteyiz. Tekil üçüncü şahıs için ي, genelde fethalı olarak “هِيَّ” ve sukunlu هي ya da eski fasih Arap dillerinde kullanıldığı üzere fethalı şeddeli olarak gelebilir¹⁷.

Fiillerde ise, ön ek ve son ektir: dişil üçüncü şahıs geçmiş zaman kipinin sonuna gelen sükunlu “تْ”, dişil ikinci şahıs için kesralı “تِ”, mazi, muzari ve emir kipindeki nun-u nisve “تِ/تْ”, muzari ve emir kipindeki muhatap “ي-”si ve dişil üçüncü şahıs muzari kipinin başındaki “تِ” (ayrıca muhatap içindir). Muzari kipi تِsi ve sukunlu dişil تْsinin, onları irabtan mahalli olmayan iki sesli harf olarak gören Klasikçilerin aksine kasıtlı olarak göstergelere dahil ettim.

Bu göstergelerin yalnızca dişil için olmadığına işaret edelim. Hepsisi erilde, çeşitli fonksiyonları olan diğer kelimelerde geçebilmektedir. Dilbilgisi kuralları ve morfolojik sonuçlarına rağmen dil bütünlüğü, hitap ve semantik kolaylık açısından benzer diller ve Arapça “نِعَم”den dişil göstergeleri olduğuna değinelim.

2.3.2

Semitik ve diğer dillerde dişillik etiketi olarak “التاء”nın merkezîyetçiliği dikkat çekmektedir. “التاء”nın seçilmesi ise El Kevni’nin düşündüğü gibi tesadüfî değildir. Tuareg ve diğer dillerde “التاء”den bahsederken “Kendini kendinden yarattıktan sonra dünyayı yaratan dünyanın ilk tanrıçası Neith’in adıyla

17 Hemdan lehçesinde şeddeli, Kays ve Esed lehçesinde sukunlu gelir. Bunun için bkz: İlyas Atallah, ve **İzel Mevudetu Suilet**, (Nasıra: Darat El Maha, 2016), s. 222- 223.

temsil edilen tanrılık yükünü taşıması nedeniyle dilin ilk harflerinden en kutsalıdır. O bazen Nit, bazen Net ya da Tanit'tir. El- Kevni'nin söylediklerinin tuhaflığına rağmen, El- Lisanu-l Arabi, bu vezni tam anlamıyla (elif üzerinde hemze ile)¹⁸ “**dişil** (التأنيث)” kelimesindeki **dişillik konseptine** işaret etmek için kullanmıştır. Onun bu kutsallığı genelleştirmesine ve türetme ve vezin bakımından yukarıda bahsedilen tanrıçayla Arapça dişillliği ile ilgili olduğuna katılmıyorum. Çeşitli Barbari lehçelerinde التاء ve التاء'nin birbiri ardına gelmesine rağmen El- Kevni'nin görüşü, çok sayıda dil ailesinin ait olduğu varsayılan büyük bir ana dil ailesinin varlığını iddia eden varsayımsal bir teoriye -ki ona değinmemiştir- dayanmaktadır. Bu teori nispeten yenidir. 1960'larda Sovyetler Birliği'nde bu teoriye ilgi artmıştır. Akademik ilgi ise 1990'larda belirginleşmişti. Altındaki diller Nostratic languages adıyla bilinmekte, ayrıca sözde bir anası var. Vladislav Illich-Svitych ve Aharon Dolgopolsky en ünlü önderlerindendir (Sonuncusu Hayfa Üniversitesi'ndeki Dilbilim hocamdı).

2.4

Dilsel Cinsiyet ve Etiketlerinin Gerekçesizliği

Bir dizi dilin cinsiyet konusundaki küçük farklılıkları aşağıdaki gibidir:

Semitik diller, bu iki cinsiyetin bulunmasıyla öne çıkmaktadır. Belirlenmelerindeki gerçek ise fizyolojik olarak erillik ve dişilliktir. Yani Arapça'da hakiki eril ve hakiki dişil olarak bilinendir. Eril organı olan ve dişil organı olandır. Eskilerin terminolojisiyle, ferci olandır¹⁹. Daha sonra, diğer nesnele-

18 İbrahim El Kevni, **Melhametul Mefahim 2, Beyan fi Lugatil Lahut 6**, (Beirut: Arapça Araştırmalar ve Yayın Kurumu, 2005), s. 52 ve öncesi, dişillik تاءsi konusundan sonrası, aynı müellif için bkz: **Beyan fi Lugatil Lahut 1**, Limasol- Beirut: Darul Multeka lit Tiba'ati ven Neşr, 2001), s. 45.

19 Ebu-l Berekat bin El- Enbari şöyle söyler: “Eril, dişilin aslıdır. İki çeşittir: Biri hakiki, diğeri gayri hakiki. Hakiki olan, eril organına sahip olandır. Örneğin:

rin isimleri bu iki sınıfa mecaz olarak eklenmiştir²⁰. Bu, aynı halkların konseptlerine göre ya da dilbilgisel tahminlere göre gayrı hakiki müzekker ve müennes olarak bilinendir. Bununla, “الباب” kelimesinin Arapçada eril, İbranicede (בַּיִת/בֵּית) ve Almancada (die Tür) dişil kabul edilmesini; “النافذة” kelimesinin Arapçada dişil, İbranicede (חֹלּוֹן/חָלוֹן) eril, Almancada (das Fenster) nötr; “الجدار” kelimesinin Arapçada eril, aynı kökten türeyen İbranice karşılığının (גִּידֵר/גִּדֵּר) dişil kabul edilmesini kastediyorum. Bu tür ve zıttı olan birçok örnek mevcuttur.

2.4.1

Eril ve dişil tekil vezinle belirlenir. Genelde Arapça, Ahit İbranicesi, İsrail İbranicesi ve diğer semitik dillerde çoğul vezin ile belirlenmez. مَنُون, مَرَبَّعات, حَمَامَات, مَجْدَات Arapça örneklerdir. Buradaki iç dişil etiketleri bir şey ifade etmemektedir.

“الرجل”, “الجمل” Dişil de iki çeşittir: Hakiki ve gayrı hakiki. Hakiki, dişil organına sahip olandır. Örneğin: “مَنُون”, “مَرَبَّعات”, “حَمَامَات”, “مَجْدَات” El Belaḡatu Fi-l Fark-i Müzekker ve-l Müennes, tahkik. Ramazan Abduṭṭevvab, (Kahire: Mektebetu-l Hancı, 1996), s. 65. Dilbilimcilerde cinsiyet problemi için bkz. Kemal El- Saki, **El- Te’nis fi-l Luḡati-l Arabiyye min Manzur Lisani Mukarin**, (Darul Beyda: Dar Topkal Li-n Neşr, 2012), s. 27- 32.

Eskilerin erili dişilin aslı olarak görmeleri ancak içinde erilin aynı lafzının karşılığı dişil etiket bulunmasıyla doğru olur ve her eril ve dişil arasındaki ilişkiye çekilemez. مَنُون’un aslı مَجَلًا değildir, مَرَبَّعات’ın aslı مَرَبَّعات değildir, حَمَامَات’ın aslı حَمَامَات değildir, مَجْدَات’ın aslı مَجْدَات değildir. Bunun gibi örnekler çoktur. Bunun için, gözlemlerinin morfolojik olgudan ayrıldığının farkında olmalıyız.

- 20 Araştırmacı Blau, semitik dillerde eril ve dişil olarak iki cinsiyetin bulunduğu görüşündedir. Araştırmacılar arasındaki kabul edilen fikir Neandertallerin cansız varlıkları veya nesneleri canlı olarak görmesidir. Onlara eril ve dişil olarak davranmalıydı. Bu sebeple, eril ve dişilin altında onlardan olmayan isimler eklendi. Örneğin: dişil olarak muamele edildi, çünkü o ana ve doğumdur. Aynı şekilde zayıf gördükleri hayvanları dişil olarak adlandırdı. (Bunun için İbranice için İbranice isimlerini örnek verdi). Güçlü ve vahşi hayvanlara ise eril isimler verdi. Bazı araştırmacıların varlıklar için etiket alametlerini başlangıçta daha geniş gördüğü eklenebilir. Bazı Afrika dillerinde de durum aynıdır. Eril ve dişil etiketleri yalnızca bu geniş etiket dağılımının kalıntılarıdır. Bkz.

• בלאו. תורת ההגה והצורות (ישראל: הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1972), עמ' 200.

Dişil ve eril konusunda oryantalistlerin görüşleri için bkz:

- İsam Nureddin, **el Mustalah es Sarfi, Mumeyyizat et Tenis vet Tezkir**, (Beyrut: Eş Şerike-l Alemiyye Li-l Kutub, Darul Kitap El Alemi- Mektebetul Medrese, 1998), s. 143- 162.

(-ات) dişil son eki (İbranicede karşılığı נִי) ve (-ون/ -ين) eril son eki (İbranicede karşılığı ים)nin burada cinsiyet belirlemede herhangi bir değeri yoktur. Cinsiyet için belirleyici ayrııcı tekidir.

مَجْدَلٌ, حَمَامٌ, مُرَجٌّ, إِسْطِيلٌ, مُسْتَطِيلٌ, مَنْبَهٌ, مَنْبَهٌ, مَخْدَرٌ, مُسْتَقِيمٌ, مَعْدَلٌ, ve منحرفٌ gibi kelimelerin hepsi müzekkerdir ve dişillik etiketiyle çoğul yapılsa bile çoğulları da semantik olarak müzekkerdir²¹. Ancak bu etiket, vasıf ve isnatta bir takım dişil kısıtlamaları koymaktadır. Örneğin: المَجْدَلُ: حَمَامَاتٌ نَظِيفَةٌ, المَجْدَلُ: حَمَامَاتٌ كَبِيرَاتٌ²² gibi mäsned- i ileyh olan fiiler. Fakat bu konudaki Arapça gramerine göre etiket olan ت'nin bulunması ya da hazfedilmesi bakımından aded m'adud konusunda etkilemez. Örneğin: ثَلَاثَةٌ خَمْسَةُ مَجْدَلَاتٍ, ثلاثة. Aded konusu ت zikredilse de zikredilmese de müennesin konularındandır. Bu eski nahivciler arasında yaygındır. El- Zeccaci şöyle der: “ Sayıların hepsi müennes- tir. Dişillik ʾsi ile gelen sayılar, içinde dişillik işareti olan müennes durumundadır. Dişillik ʾsi dışındakiler ile gelenler ise, içinde dişillik işareti olmayan müennes durumundadır”²³. Bununla birlikte görüyoruz ki lafzi etiket, dişil fonksiyonu dışında gelmiştir. 3 ila 10 arasındaki sayılar, bazen etiketli bazen etiketsiz müennesir.

21 Bu isim ve sıfatlardaki iç dişil eki, gayrı hakiki müzekker olmaları durumunda gelmektedir. Bu eklerden hakiki ve gayrı hakiki, akil ve gayrı akil için uygun olanları vardır. Akil “مَنْبَهٌ” ve “مَنْبَهٌ” olarak çoğul yapılır. Bu, dişil akil “مَنْبَهٌ” in aynı çoğuludur. Durum, akil “رُخْمٌ” de de aynıdır. Çoğulu ise, “نُورُ رُخْمٍ”dur. Dişil akil ve gayrı akil çoğulu “تَارُ رُخْمٍ”dır. “دَيْفَتَسْم” in çoğulu “نُومِيْقَتَسْم” eril akil çoğul için, “نُومِيْقَتَسْم” akil ve gayrı akil dişil çoğul içindir. “فَرَحْنَم” in çoğulu “نُومِيْقَتَسْم” akil için, “نُومِيْقَتَسْم” akil ve gayrı akil dişil çoğul içindir. Bu örneklerdeki (-ا) ile çoğul yapılanlar ve benzerleri ki binlerce, bağlama göre hakiki müennes işareti edebilir. Cansız varlıklardaki gayrı akil durumda ise, ölçüsel dilbilgisel morfolojik dişillikten başka bir şey değildir.

22 Arapça grameri, fiilin öznesi için eriline hakiki ve gayrı hakiki dişillik için özel üslup koşullarının bulunması durumunda izin verir. Bazen de yoruma dayalı şartsız gerçekleşir.

23 Ebul Kasım Abdurrahman bin İshak El Zeccaci, *Kitab El Cümel Fi- Nahw*, tahkik. Ali Tefvik El Hamed, Beyrut- İrbid, Müessesetül El Risale- Darul Emel, 1984, s. 125.

2.4.2

Yukarıdaki paragraf tekili dışıl olan bir diziyi içermektedir. Bu kelimelerin çoğuluna (ون —) eki gelmiştir. سُنُون، مِثْنُون، عِضْنُون (Sonuncusu "عِزَيْنْ"، ثُبُون، كُرُون، فُنُون، قُلُون، بُرُون، رِثُون، نِسُون²⁴ hariç kelimelerin hepsi ات ile çoğul yapılır. Belki de durum, iki etiketle çoğul yapılmalarının dışillik fonksiyonuna dönmesidir. (سُنُون kelimesindeki نِساء، عِزْنُون kelimesindeki اِماء. ile biten İbranice karşılığının çoğul etiketinin tamlama durumunda (وَت) ekine döndüğüne ve tekilinin aynı lafızdan olmadığına dikkat edin. Ben bu görüşe meylediyorum). Yukarıdaki kelimelerin tekili sırasıyla şöyledir: سَنَّةٌ/مِثْنَةٌ/عِزَّةٌ، عُرَّةٌ، ثُبَّةٌ، كُرَّةٌ، قُلَّةٌ، فُنَّةٌ...

امراة kelimesi, tekillik ve çoğul söz konusu olduğunda, morfolojik eşleşmeyle temsil edilen dilin dilbilgisi düzeyinde cümleler formüle etmek için gereken tüm dişillikle müennestir. Arapça hakkında söylediklerimiz İbranice için de geçerlidir.

2.4.3

Bu etiketler, tekil veya çoğul hakkında bir şey ifade etmeyebilir. Hepsî iki cinsiyete de eklenebilir. Yani, aslında bir cinsiyet için adanmış olsa bile o cinsiyet için doğmamıştır. Alamet çıkarıldığında kelime dişil olarak da kalabilir. Müzekker müennes meselesi Arapçada sabit bir kıyasa tabî değildir. İbn El- Testerî şöyle demektedir: “Müzekker ve müennes meselesi sabit bir kıyasla yürümez, bazılarınin iddia ettiğî gibi onları

[illegible]

sınırlandırarak bir konu da yoktur. Çünkü onlar dişil alametlerinin üç tane olduğunu söylemiştir. Bu alametlerin kendisi erilde de bulunmaktadır. Erili, kendisinde bu alametlerden hiçbirinin bulunmadığı olarak nitelendirmişlerdir. Bu şekilde birçok dişil bulunabilir”²⁵.

2.4.4

Bu etiketler, bir kelimenin erilliği ya da dişilliğinin geçerliliği için “حَال”, “طَرِيق”, “إِنْسَان”, “طِفْل”, “إِلْف”, “قَاف” kelimelerinin durumu gibi Arapçadaki birçok lafızda bulunmayabilir. vb²⁶.

2.4.5

Arapçadaki bazı eril sözcükler diğer bir lehçede dişil olarak gelebilir²⁷. Bu tarz kelimeler Kur'an-ı Kerim'de, ihtisas kitaplarında ve sözlüklerde saklanmaktadır. Sins topluluk adları²⁸[Tekili ile çoğulu arasında ة (bu araştırmada bizi ilgilendiren budur) ve nisbet ة'si bulunandır] Örneğin: روم, نخل, نخل, نخل, نخل, نخل. Çoğul isimler [tekileri kendi lafızlarından olmayan çoğullar ya da bazı sözcüklerin kıyas dışındaki çoğullarıdır. Bazıları çoğul yapılabilir]. Örneğin: قوم, نساء ve kırık çoğullar. Sonuncusunda dişiller daha fazladır.

2.5

Ahit İbranicesi ve Çağdaş İbranicede Dil Cinsiyeti Etiketleri

Bu iki İbranice eril son eki (- ים - וּ / - ים - ים), eril ve dişil çoğula eklenir. İbranicedeki cinsiyet meselesinde son

25 Said bin İbrahim bin El- Testeri, **El- Müzekker ve-l Müennes**, tahkik. Ahmed Huraydi, (Kahire: Mektebetu-l Hancı, 1983), el Mukaddime.

26 Örnek olarak bkz. Muhammed bin Yezid El Müberred, **Kitabul Müzekker vel Müennes**, tahkik. Ramazan Abduttevab ve Salahaddin El Hadi, (Kahire: Mektebetul Hancı, 1996), s. 110 ve sonrası.

27 Bkz. Önceki dipnottaki kaynak (34).

28 Aşağıdaki ayetlere bkz. (وَالنَّخْلُ بَاسِقَاتٌ لِّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ) (Kaf, 10). (تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ) (فَالْتِ نُمْلَةُ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ...) (Neml, 18). (نَخْلٌ مُنْقَبِرٌ)

eklerin sınırlandırılması konusu, Arapçadaki gibi gözükmemektedir. Dilin hayatının geç bir döneminde -ve konu tartışma, yorum, sezgi ve varsayıma açık olarak- gelmiştir. İnaniyorum ki bu ikisi, yazıdan ve dilbilgisinden önce dilin doğuşunda cinsiyet ayırıcı fonksiyonu taşımamıştır. Ancak onlar, morfolojik çoğul etiketleridir. Çünkü çoğul olduklarında, iki cinsiyet arasında bir aktarım bulunan davranış sergiler. Eril ise çoğul olduğunda, dişil çoğul etiketi alır. Dişil de eril çoğul etiketi alır. Örneğin:

2.5.1

Aşağıdaki çoğullar (רַבּוֹתִי) eki almıştır ve tekileri erildir:

İbranice Eril Tekil	İbranice Okunuşu	Arapça Eril Tekil	İbranice Çoğul	İbranice Okunuşu	Arapça Çoğul
אָב	אָב	أَب- أبو	אַבּוֹת	אַבּוֹת	أَبَاء
אַרְיֵה	אַרְיֵה	أَسَدٌ	אַרְיֹת	אַרְיֹת	أَسُودٌ
מָקוֹם	מָקוֹם	مَكَانٌ / مَحَلٌّ	מָקוֹמוֹת	מָקוֹמוֹת	أَمْكِنَةٌ / مَحَالٌّ
סוֹד	סוֹד	سِرٌّ	סוֹדוֹת	סוֹדוֹת	أَسْرَارٌ
אוֹר	אוֹר	نُورٌ / ضَوْءٌ	אוֹרוֹת	אוֹרוֹת	أَنْوَارٌ / أَضْوَاء
קוֹל	קוֹל	صَوْتٌ	קוֹלוֹת	קוֹלוֹת	أَصْوَاتٌ
זָכְרוֹן	זָכְרוֹן	ذَاكِرَةٌ (Aslı hafıza anlamında olan)	זָכְרוֹנוֹת	זָכְרוֹנוֹת	ذِكْرِيَّاتٌ / مَذْكِرَاتٌ / مُذَكِّرَاتٌ / ذَاكِرَاتٌ (Dişil ismi failin çoğulunu kastetmiyorum.)
לְקוֹחַ	לְקוֹחַ	زَبُونٌ / عَمِيلٌ	לְקוֹחוֹת	לְקוֹחוֹת	زَبَائِنٌ / عُمَّالَةٌ
קִיר	קִיר	حَائِطٌ / جِدَارٌ	קִירוֹת	קִירוֹת	حِيطَانٌ / جُدُرَانٌ
מוֹסָד	מוֹסָד	مُؤَسَّסَةٌ	מוֹסְדוֹת	מוֹסְדוֹת	مُؤَسَّסَاتٌ
חֶשֶׁד	חֶשֶׁד(א)	شَكٌّ / ظَنٌّ / اِشْتِيَابٌ	חֶשְׁדוֹת	חֶשְׁדוֹת	شُكُوكٌ / ظُنُونٌ / اِشْتِيَابٌ
אַצֵּר	אַצֵּר	كَنْزٌ	אוֹצְרוֹת	אוֹצְרוֹת	كُنُوزٌ
רָצוֹן	רָצוֹן	رَغِيَّةٌ	רָצוֹנוֹת	רָצוֹנוֹת	رَغَبَاتٌ

2.5.2

(-ים) eki ile biten ve tekileri dişil olan çoğullar:

İbranice Dişil Tekil	İbranice Okunuşu	Arapça Dişil Tekil	İbranice Çoğul	İbranice Okunuşu	Arapça Çoğul
אִשָּׁה (Tekili dişil takısı alan hakiki dişildir.)	إِشَّة	إِمْرَأَةٌ	אִשָּׁוֹת	תְּשִׁימ	نِسَاءٌ / نِسَوْن
אָבִי (Tekili İbranicede dişil takısı almayan mecazi dişildir.)	إِفْن ²⁹	حَجَرٌ	אָבִיִּים	אֲבִיִּים	حِجَارَةٌ
גְּזֵלָה (Tekili dişil takısı alan mecazi dişildir.)	گِزِلَتْ	جَمْرَةٌ	גְּזֵלִים	גְּזֵלִים	جَمْرٌ، جَمْرَاتٌ
שָׁנָה (Tekili dişil takısı alan mecazi dişildir.)	سَنَه	سَنَةٌ	שָׁנִים	שָׁנִים	سِنُونَ / سَنَوَاتٌ

İbranice Dişil Tekil	İbranice Okunuşu	Arapça Dişil Tekil	İbranice Çoğul	İbranice Okunuşu	Arapça Çoğul
בִּיצָה (Tekili dişil eki alan mecazi/ hakiki (?)) dişildir.)	بَيْسَه	بَيْصَةٌ	בִּיצִים	בִּיטִים	بَيْضٌ

2.5.3

Çoğul etiketindeki bu gerekçesizliğin sonucunda, bu etiketlerin dilin doğuşunda belirli bir cinsiyete özel olmadığı eğilimin-deyim. İstisnaların çok olduğu gramer girişimi geç dönemde

29 Yazdığım esrenin - İbranice transliterasyonda iki eğik çizgi / / arasında yazılan- her zaman Arapçadaki esra gibi telaffuz edilmediğine dikkat çekelim. Bazen esreden uzun bir imale ile telaffuz edilir. “إِفْن” kelimesindeki hemzenin altındaki esre mail kelimesindeki “ai” gibi telaffuz edilir. Kendisinden önce ötre gelen vav ise more kelimesindeki “o” gibi telaffuz edilir.

gelmiştir ve bu etiketlerin temel görevinin çoğula işaret etmek olduğunu; hakikiler dışındakiyle³⁰ erilleri ve dişilleri kucakladığını vurgulamaktadır. Çoğul ve dilsel cinsiyet alanından da çıkabilir. Buna dayanarak, Arapça morfolojideki durum gibi İbranice morfolojide de, çoğulları morfolojik yapı gruplarına göre sınıflandırmaya başladılar. Bu sınıflara eklenecek olan iç çoğul eklerini ya da zikredilen etiketleri ya da etiketsiz olarak ve Aramice ile dolu eski İbraniceden kalan etiketlerle başka bir morfolojik şekilde çoğul yapılacak olanı belirliyorlar. Eski son ek (ן-) müzekker ve müennesten ve onlara benzemeyen masdarlardan sonra eklenir. Sonuncusuna örnek:

İbranice Dişil Tekil	İbranice Okunuşu	Arapça Dişil Tekil	İbranice Çoğul	İbranice Okunuşu	Arapça Çoğul
טפה (Tekili dişil eki alan mecazi dişildir.)	طِفَّة	قطرة	טפין טפין	طِبْنِ طِبْنِ	نقطة نقطة، قطرة قطرة، قليلًا
מח	مُوحٍ	عقل	מחין Ayrıca şu şekilde yaygın çoğul ekleriyle de çoğul yapılır: מחיות / מחים	مُوحِينَ	عقول، ذهن، مخاخ
נזק (Tekili gayrı hakiki müzekkerdir.)	نِزْكٌ	ضرر، أذى، خسارة	נזיקין (Diğer çoğulları: נזקים נזקים)	نِزְכִין	أضرار، أذى

Diğer örnekler aşağıdaki gibidir:

Arapça زواج (نِسْوִין) anlamındadır. Kelime, eril masdardır. נישואים bu kelime gibidir.

Arapça مقبرة- مقابر (עֲלָמִין) anlamındadır. İlk kelime, العوالم/العالمين/العالم الآخر, ise, עֲלָמִין anlamındadır. Ancak Tekili Aramicedendir: (עֲלָמָא /عَلَمًا/ = العالم، العلم)

30 Bu davranış sebebiyle, birleşik veya ifade terimlerini kullanma eğilimindeyim: Cem-i müzekker salim ve cem-i müennes salim yerine -نو- veya -نو- ile çoğul ifadeleri. Bu terimlerin ana gramer ve dil kaynaklarında geçtiği bilinmektedir.

ve (עֹלָם /עוֹלָם/ =עָלַם, עָלַם). Aramicesinin İbranice tekil karşılığı: עוֹלָם. Aramice çoğulunun ise eril ve dişil eki alan iki İbranice çoğul karşılığı vardır: עוֹלָמִים (עוֹלָמוֹת) ve עוֹלָמוֹת. Bu üç çoğul eki, tek form eril kelime çoğulu içindir.

Bu örneği, başında עוֹלָם olan özgür asil adam anlamına gelen (חורין) ile bitiriyoruz. Tek başına אָחֵר' dir. İbranice karşılığı (חורין) (חורין) dir. Eski İbranicedir. Günümüzde az kullanılmaktadır. Bunun yerine eş anlamlılarını kullanmaktadırlar.

2.5.4

Standart İsrail İbranicesinde -nispeten yeni bir dildir- Arapçadaki erkek egemen politikaya sadık kalmıştır. Bu, İbranice Dil Akademisi'nin resmi kararıdır.

“Eril dili kadınların çoğunun bulunduğu her yerde geçerlidir. Bu İbranicenin ölçüsüdür. Akademi, bununla çelişen hiçbir kararı lisanslama hakkını vermez. Bir konuşmacı bundan başka bir şey düşünürse, bunu kendi sorumluluğunda yapmalıdır”³¹.

2.5.5

İbranice Akademisinin kararı boşluktan gelmemiştir. Bazı feministler bireysel şekilde dilin gramerinden çıkmışlardır ve beklenmedik bir şekilde kıyas yapmışlardır. LGBT bireylerin dilini aşmışlardır. Bu çıkış, spiker ve İbrani Parlamentosu Üyesi (מיראפ מיכאלי) “מרב מיכאלי” dilinde temsil edilmiştir. Dişil etiketlerini erilden bahsedilen her durumda, bir erile hitap edildiğinde veya çoğunluğunu erkekler oluştursa bile iki cinsiyetin bulunduğu bir toplulukta kullanmayı uygun görüyordu. Örneğin:

- “الفلسطيني(ون) يتحگم(ن) في المعابر؛
- “أنا وأنت متفق(تان) على...؛
- “ الحمد لله، الجمهور (ت) عرف...؛

31 Bu konu hakkında Akademinin linkine bakınız. Soru: “Kadınların çoğunluğuna nasıl hitap edilir?”

<http://hebrew-academy.org.il/2010/10/04/>

- ” (في صوت إسرائيل مذبذب) (جذبي) (ات)، وهي تشمل المذيعين.

Bu tarz bir hitap kabul görmedi. Ancak, kendi yaklaşımında devam etti³².

2.5.6

İbranicedeki gerçekliği tasvir etmeye devam ederken örnek vermeksizin aşağıdaki noktalara değineceğiz:

a) Ahit İbranicesine karşın İsrail İbranicesinde çoğul son eklerinde bir değişiklik görmekteyiz: (יָם = יָם - יָם).

b) Yukarıdaki iki etiket, bir tekilin çoğulu olarak anlamını ayırt etmek için gelir. Baklagillerden mercimek olan ”עדسة“ye denk gelen (יָם) olarak çoğul yapılır. Gözdeki mercek anlamındaki ”עדسة“ ise (יָם) olarak çoğul yapılır. İkinin de İbranicedeki lafzı dışıdır: ”עֲדָשָׁה/ = עֲדָשָׁה“.

c) İsrail İbranicesi birleşik sözcükler (portmanteau words) ve kısaltmalar (initial words) bakımından zengindir. Bu sözcükler ve kısaltmaların çoğullarının beslendiği tek bir yer vardır, o da İbranice Dil Akademisidir. Çünkü birleşik iki kelime farklı cinsiyetlerdeki kelimelerden oluşabilir ve çoğulu tek bir cinsiyete uygun olabilir.

2.6

Cinsiyet Dağılımının Karmaşıklığı

Bazı Hint-Avrupa ve Cermen dillerinde üçüncü bir cinsiyet bulunmaktadır. Bu cinsiyet ”nötr”dür. bu dilin sahiplerinin konseptleri ve ”tarafsızlık” kategorisine giren şeylerin kaynağı, gayri hakiki müzekker ve müennesler olabilir. Aslında insanın çocuğu anlamına gelen ”طفل” kelimesi gibi Semitik dil ailesindeki cinsiyetlerden birine mensup olabilir. Bu kelime, eril veya dişile hakiki mensubiyetten ayrılmaz. Ancak Almanca karşılığı ”Kind” nötr (Neutrum)dür. Kadın köle anlamındaki ”Magd” dişilken (Femininum), kız çocuğu anlamına gelen ”Mädchen” nötr

32 Bkz. İbranice Haaretz Gazetesi: <http://blogs.haaretz.co.il/einatkedem/461/>

kategorisindedir. Böyle olduğu için (evli) hanım anlamına gelen “Frau” kelimesini dişil yapmışlardır. (bekar) Hanım anlamına gelen “Fräulein” ise nötr cinsiyettedir. Aynı şekilde at “Pferd” ve timsah “Krokodil” gibi bazı hayvan adlarını da nötr kategorisine almışlardır. Köpek “Hund” ise erilliğini (Maskulinum) korumuştur. Yılan “Schlange” da dişilliğini korumuştur. Aynı durum, ülke adlarının üç cinsiyet arasında dağılımı, nehir adlarının eril ve dişil arasında dağılımı için de geçerlidir. Almanca, Almanyadaki nehirler ve diğer ülkelerdeki nehirler arasında ayrım yapmaktadır! Almanya dışındaki nehirlerin hepsi eril, Almanya içindekiler ise dişildir. Erilliğini koruyan “der Rhein” nehri istisnadır.

Arapçada ve diğer semitik dillerde eril ve dişil dağılımını bir dereceye kadar öğrendikten sonra Almandaki bu cinsiyet dağılımının mantığını ya da özünü kavramak bizim için zordur. Bu, çalışma ve açıklama olmadan bırakıldığı anlamına gelmez. Almanca akademisyenleri hakiki müennesin ismi tasğirin (diminutive) morfolojik veznine dayanarak nötr kabul edilmesini açıklamaktadır. “lein” ve “chen” küçültme etiketiyle biten isimler nötr olmuştur. Küçük kız anlamına gelen “Mädchen” ve little miss anlamına gelen “Fräulein” kelimelerinin nötrlüğü buradan gelmektedir. Böylece muhtemelen cinsiyet belirleme sorunuyla karşı karşıya olduğumuz doğrudur. Morfolojik cinsiyet terimini mi kullanacağız, dilbilgisel cinsiyeti mi? Bu cinsiyetin belirlenmesi dil bütünlüğü, cümle yapısı, eylemleri ve hatta adların yerine getirdiği gramer fonksiyonları açısından önemlidir.

Bu konuda Almanca, Arapçadan farklı değildir. Aksine daha zordur. Almanca akademisyenleri genelde adların son eklerine (suffixes) dayanmaktadır. Biz ise, Arapça düzeyinde bu etiketlerin azlığı konusunda şanslıyız. Bu etiketler, cem-i müzekker salimde “واو الجماعة” yı (“ون، — ين”) kalıbının dişil isimleri de kapsadığını hatırlatalım) ve dişillik³³’lerini aşmamaktadır. Ta merbuta, her zaman mutlaka dişillik vermez³³.

33 “تأرما” kelimesindeki “ؤرما”nın dişil karşılığı ise, bu masdar snailerdeki gibi bir fonksiyona işaret etmemektedir. Örneğin: “تأرسانا” ve “تأرناويد”. Çoğullarda da “ؤرنا” de olduğu gibi hazfedilenin yerine gelmektedir. Ya da masdarlarda hazfedilenin yerine gelmektedir. Örneğin: “تأرنا” ve “تأرنا”. “تأرنا” ve “تأرنا” gibi “ؤرنا” vezninde gelen eril çoğul alameti bulunan sözcüklerde veya “تأرنا” ve “تأرنا”

Cem-i müennes salimdeki gibi mebsutanın ise, aynı zamanda cem-i müzekker vezni için de olduğuna işaret edelim. Hatta çoğul eril “— ات” kalıbıyla dişilden çok olabilir³⁴. “كُبرى” ve “صُغرى” gibi belirli kalıplardaki dişil yumuşak ve dik elif (ى - ا) etiketleri ve “حَسَناء” ve “شَيَماء” daki gibi (ء - ا) son eki de buna dahildir³⁵. Bu bağlamda fiiller ve zamirlere birleşen diğer az etiketlerden bahsetmiyoruz³⁶. Almancada ise, kelimenin dilbilgisel cinsiyetini belirlemeye yardımcı onlarca son ek vardır. 14 eril, yaklaşık 25 dişil ve 9 nötr son eki bulunmaktadır. Bu dağılım, kutsal bir mesele değildir. Durum karışabilir. Bu cinsiyete özel, bazı kelimelerde veya bazı gramer durumlarında başka bir cinsiyete işaret eden son ekler veya etiketler bulabiliyoruz³⁷. “Almanca”daki nötrün, eril veya dişil gördüklerinden farklı bir eyleme sahiptir. Örneğin, nötrün eril artikel “der” ve dişil artikel “die”nin karşılığı olan “das” artikeli vardır. Raf” (Nominativ) Durumunda Tekil

Düşüncemiz adları iki veya daha çok cinsiyete dağıtmak için erillik ve dişillik baz alan semitik, Hint-Avrupa ve Batı Cermen (İngilizce modeli) ile sınırlı kalmasın diye durumun tüm diller için geçerli olmadığına işaret edelim. Bazı Afrika kabile dilleri, “cinsiyet” veya “gender” konusuna yönelmeksizin ideolojik, mekansal veya hiyerarşik-sosyal, başka özelliklere göre dağılımı benimsemiştir. Bu dillerden cinsiyete, akıl/gayrı akıl veya canlı/cansız gibi durumlara bakan vardır.

gibi mübalağa isimlerinde de durum böyledir. Bunun gibiler İbranicede çoktur.

34 Bunu, akıl dişil isimler ve sıfatlar, gayrı akıl dişil isimler ve sıfatlar, mezid fiillerin masdarları ve dile giren Araplaşan ya da Arapçalaşmayan yabancı kelimelerin çoğullarına dayanarak istatistik değil morfolojik bilgi açısından varsaymaktayım.

35 Fetha, dişillik alametidir. Elif olması için, kendisine hemze eklenerek, ة veya ة dahil edilerek uzatılmıştır. Bu alametlerin semitiklerde eski dişil etiketlerinden olduğu ortaya çıkmaktadır. Bkz.

- חיים רבין, שמות שמיות, (ירושלים: מוסד ביאליק, 1991), עמ' 11-21.

36 Bkz. Önceki iki paragraf: 2.3 ve 2.3.1.

37 Bu son eklerin minimum sayısı budur. Bunlardan bir cinsiyetten fazlası için uygun olanlar vardır. Bu sebeple, yalnız son ek bağlamın yokluğunda yaralı olmaz: -sal, dişil ve nötr için uygundur. Almandaki cinsiyet konusu ve etiketlerinin daha fazlası için bkz.

- Norman Paxton (1986). *German Grammar*. London: Hodder and Stoughton.

- זאב ברנשטיין, גרמנית לדוברי עברית, (אוניברסיטת תל אביב: דיונון, 1991), עמ' 211-501.

3.

Dil Dengeleri: Afro-Asyatik, Hint-Avrupa ve Cermen

Almanca, Arapça dilbilimde uluslararası dil öneminde değildir. Bu sebeple, bir yandan bilimsel hedefle eğilimlerden ve kalıp yargılardan uzak bir tez olması için bazı konuları Arapçayı İngilizce (uluslararası dil) ile dengeleyerek Arapça alanındaki cinsiyetsizleştirme komplikasyonlarının karşısında durmak için Arap feminist hareketlerine açıklayacağız.

Eril ve dişil iki cinsiyetin, Arapçadan payını aldığına işaret etmiştik. Adlar bu iki cinsiyet arasında dişil galibiyetiyle adil olarak bölünmüştür. Bu “adalet”in sezgiye, Arapçanın kelime bilgisi ve morfolojik kalıpları; bunlardan eril ve dişil olanlar ve iki cins olanlar hakkında biraz bilgi sahibi olmaya dayalı olduğunu itiraf etmeliyim. Ancak durum, kalıpların ve sözcüklerin sayısını değil, bu dağılımı sayı ve oranla ispat edecek istatistiklere ihtiyaç duymaktadır. Bunu yapmadım ve eskilerden eril ve dişili sınıflandıranlar³⁸ da yapmadı. Bu

38 Onlardan:

1. İbn el- Enbari, Ebu-l Berekat Kemaleddin bin Muhammed, **El- Belagatu fi-l Fark beyne-l Müzekker ve-l Müennes**, tahkik. Ramazan Abduttevab. İkinci Baskı. (Kahire: Matbaat El Medeni, 1996).
2. İbn El- Enbari, Ebu Bekr Muhammed bin El- Kasım, **Kitab El- Müzekker ve-l Müennes**, tahkik. Muhammed Abdulhalık Udayme, (Kahire: Vezaratul Evkaf, Lecnet İhya El- Turas, (1981). (Bu konu hakkında yazılan en geniş kitaptır).
3. İbn El Testeri, Said bin İbrahim, **El- Müzekker vel Muennes**, tahkik. Ahmed Huraydi, (Kahire: Mektebetu-l Hancı, 1983).
4. İbn Cinni, Ebu-l Feth Osman, **El- Muzekker vel Muennes**, tahkik. Tarık Abdullah, Cidde. **Aynı eser**: Tahkik Ramazan Abduttevab, İkinci Baskı. (Kahire: Mektebe Daru-l Turas, 1985).
5. İbn Seleme, El Mufaddal, **Muhtasar El Müzekker ve-l Müennes**, tahkik. Ramazan Abduttevab. **Mecellet Ma’hadul Mahtutat El- Arabiyye**, sayı. 17, cilt 2. (t.y.).
6. İbn Side, Ebu-l Hasen Ali, **El- Muhassas**, (Beyrut: Daru-l Kutub El- İlmiyye,

alandanda çağdaş kadın veya erkek araştırmacıların kapsamlı bir istatistiksel çalışmasını duymadım ya da okumadım. Çünkü biz eski kaynakları kullanıyoruz. Çoğunda Sibeveyh'in kitabına dayanıyor olsa bile içinde eril ve dişil, erillik ve dişillik için tahsis edilen içeriğini tanımlamakta yanlış bir şey yoktur³⁹.

Çoğunlukla Arapça ve Semitik diller, içindeki erillik ve dişillik konusuyla öne çıkmaktadır. Bu konu, sıfatları (sıfatlar Arapçada üçlü sözcük sınıflandırmasında ad kategorisindedir) dahil etmek için adları; bir dizi mebniyi (o da üçlü sınıflandırmada ad kategorisindedir) dahil etmek için tüm fiilleri aşar. Örneğin: Zamirler, işaret isimleri, ism-i mevsuller. Ancak şart ve soru isimleri iki cinsiyet için de tek bir lafızla gelmiştir.

Bir yandan ön ek (prefixation) veya son ek (suffixation) olarak ad, harf ve fiille birleşmesi sebebiyle zamirler bu türden en önemlileri olabilir. Ön ek, klasik nahivde muzara'a harfleri olarak bilinmektedir. Bazı araştırmacılar, bir yandan içtihadı ve Akadca gibi bazı Semitik diller ve Berberi dili Tamashek

t.y.) (Bu konu hakkında yazılan en geniş kitaptır).

7. El Seccestanı, Ebu Hatem Sehl bin Muhammed, **El- Muzekker ve-l Muennes**. tahkik. Hatem Salih Ed Damin, (Beyrut: Daru-l Fikr El Muasır, Şam: Darul Fikr, 1997).
8. El Ferra, Yahya bin Ziyad, **El- Muzekker ve-l Muennes**. tahkik. Ramazan Abduttevvab, (Kahire: Darul Turas, 1989).
9. El Muberrred, Muhammed bin Yezid, **El- Muzekker ve-l Muennes**. tahkik. Ramazan Abduttevvab, ve Salahaddin El Hadi, Kahire: Mektebetul Hancı, 1996).
- 39 Bu kitaplar içerik ve son ekin ön eke dayanması bakımından benzerdir. Kapsam ve öz bakımından farklı olabilir. Aslında çoğu birkaç makalelik tezlerdir. Konuları şunlar hakkındadır: Dişil kalıplarının alametleri, dişil ad ve sıfat arasındaki fark, eril kalıpların nasıl çoğul yapılacağı, vasıfta ملاحظه ve لاحظ kalıpları, alametsiz dişiller ve cinsiyetini öğrenme yolları, hakiki ve mecazi dişillik, bazı kelimelerin hem eril hem dişil olması, munsarif ve memnu' mine-s sarf, Kur'an surelerinin, ülkelerin ve kabilelerin erillliği, dişillliği, morfolojisi ve memnu' olması. Bu kitaplar, türün morfolojik ve dilbilgisel yapılarla bağlanması konusunda musannıflerin dikkatini göstermektedir. Bu kitaplarda üzerinde ittifak ettikleri asıl ve fer' olma ve eril baskınlığı dışında teorik ve felsefi açıdan eril ve dişillik konsepti hakkında bir şey görmüyoruz. Sarf ve men' konusunun olmaması ve tarihsel olarak eril ve dişil etiketlerin aslımı dahil etme girişimi farklılığıyla beraber İbranice kitaplarda bulunduğum da budur.

dili⁴⁰ gibi kendisine tabi Asya-Afrotik dillerle karşılaştırmalı araştırmaya dayanarak zamir olarak görür⁴¹. Önceki dipnotta bahsedileni vurgulamak için Amazigh dilinden örnek verelim. Libya'nın Batı Dağı'ndaki "Yefren" lehçesinde ت'yi çoğu dişil isimde ön ek ve son ek olarak görüyoruz. Erili varsa kelimenin erilindeki iki ت kaybolur.

- تَفُونْتُ (güneş) demektir.
- تَبْشِيلْتُ (بنت) demektir ve sadece genç olma eğilimi le bekar kadına denir. Evli olmayan genç erkeği ifade etmek için ise kelime بوشيل olur.
- تَوَسَّرْتُ, yaşlı kadın demektir. Yaşlı erkek ise, أَوْسَارٌ demektir.
- تَفُونَانْتُ (inek) demektir.
- تَامْنِيشتُ (قطة) anlamındadır. Erkek kedi (القطة) ise أَمْنِيشٌ anlamındadır.
- تَتْعَوُشْتُ, dişil için boyut veya yaşça küçük (صغيرة) anlamına gelir. Eril karşılığı küçük (صغير) ise, أَنْعَوْشٌ'dir⁴².

40 Tamaşek Dili: Kuzey Afrika ve Sahra bölgesindeki Berberi dillerinden biri, belki de Berberi dil ailesindeki en önemli Amazigh dilidir (Tamaziɣt, Tamazight), birinci ve ikinci "t" bazı lehçelerde ث olarak telaffüz edilmektedir). Yer tarihinde kökleri olan bir medeniyetin dilidir. Tamaşek, Tamacek, Tamazight ve Tuareg (temsiller) arasında etimolojik bir ilişki vardır. "Tuareg" adı, "tamaşek" veya "tamazec" kelimesinden türemiştir. Onların dilinde "asil özgür adamlar" anlamına gelmektedir. Ya da belki Libyadaki Fizan/ Terga bölgesinden türemiştir. Oradalar ve oradan hayatları için veya savaşmak için yola çıktılar. Bkz. Fi-l İsm ve-l Luğa ve Asliha: Yahya Cebr, Link: <http://blogs.najah.edu/staff/yahya-jaber/article/article-192#>, Dişillik te'sinin kelimenin başında ve sonunda gelebileceğine işaret etmektedir.

İbrahim El Kevni, **Beyan Fi Luğati-l Lahut, Evtan El- Erbab**, cilt 1, (Beyrut: Darul Multeka Lit Tiba'a ven Neşr, 2001) s. 9- 15.

41 Kolaylık için bkz: İlyas Atallah, **Nunu-l Vikaye**, Vezaratul Mearif ves Sekafe, (Nasıra. Matbaatu-n Nahda, 1996), s. 27- 34.

42 Bu konuda bana şükranlarımı sunduğum Doha Yüksek Lisans Araştırmaları Enstitüsü- Dilbilim ve Arapça Sözlükbilim alanından Amazigh Arap kız öğrencim (kendi tanımıyla) Fatıma El- Azzabi Hanım yardımcı olmuştur. Bunun belirsiz (nekra) kalıbında geldiğini eklemiştir. Belirlisinde (ma'rife) ise, hemze (◌) ön ek olarak gelir ve ilk dişil ت'si şeddeli olur: (تْ) ve ا'nın yerini alması için eril hemzesi düşer. Birçok lehçe de ت ve ء'in hareketi uzatılır. Farklı bölgelerdeki Amazigh lehçelerinde farklılıklar olduğu da bilinmektedir. Bu yerde belirlilik (ta'rif) belirtilen ا, Cezayir'deki Shawiya lehçesinde ا olur. Yukarıda geçen enstitünün Kültürel

İki durumda da, yani dört zaidin harf veya zamir olması durumunda, zaidler mütekellim, muhatab ve ğaibi ayırır ve sayıyı belirtir. Mütekellim durumunda: “أَفْعُلُ”, eril ve dişil mütekellim içindir. “تَفْعُلُ”, o ikisi ve başka eril ve dişiller içindir. “يَفْعُلُ”, eril mütekellim ve dişil gaib içindir. “يَفْعُلُ” ise, eril gaib içindir. Bu, tekil durumundadır. İkil ve çoğul durumunda ise, fiildeki ikil ا’i, çoğul و’ı, muhatab ي’ı ve nun-u nisve gibi son ek etiketlerinin artırılması gerekmektedir. Dişil çoğul muhatab ve gaibler için “يَفْعُلْنَ” ve “تَفْعُلْنَ”; dişil tekil muhatab için “تَفْعُلِينَ” kalıplarına dikkat çekmemizde bir sakınca yoktur. Birincisi, tekilde eril gaib için tahsis edilen ي ile başlamış, dişillere özel ن ile sonlanmıştır. İkincisi de aynı şekilde eril muhatab için uygun olan ت ile başlamıştır. Üçüncüsüne ise, ön ek olarak ت gelmiştir. O, eril muhataba ve dişil gaibe özeldir. Fiildeki ي, dişil muhataba özel olarak gelmiştir. Eğer eşleşmeyen bu etiketlerin bir araya gelmesinden bir dizi sonuç çıkartacak olursak, dilin nötrlüğü özelliğini vurgulayabilir ve muzara’a harflerini zamir kabul edenlerin düşüncesini zayıflatırabiliriz. Zamirlerin ayrıldığı durumda ise, sayısal cinsiyet olarak bölünür. Ancak “أنا” ve “نحن” iki cinsiyet içindir. İkil zamirlerin kapsamında da durum böyledir: “هما”, “أنتما”. Son ek olarak birleşen zamir durumunda, özne ve özne yerini tutan ت dışında cinsiyet kapsayıcılığı görmemekteyiz. O, erkek ve dişil içindir. Ona, nasb ve cerr durumunda eril ve dişil mütekellim için “ي” ve “ت” eklenir. Eril ve dişilin beraberindeki veya dışındaki eril ve dişiller için ise -farklı sözdizimsel fonksiyonlarında- “نا” eklenir. Aynı şekilde كُما ve هُما, ثُما ————— da ikil muhatab ve gaib içindir. Emir kalıbında da ikil ا’i gelir. Muzaride ise değişen, muzara’a harfidir. Mazide ise, ikile işaret etmek için gelir ve kendinden önceki ت’nin dişil olduğunu belirler. Bunun dışında eril, dişilden ayırt edilir ve sayısını belirler.

Çalışmalar ve Medya bölümündeki şükranlarımı sunduğum Cezayirli Amazigh öğrenci Adil Halidi’nin ifade ettiği gibi dişil ت’si ث olur.

İşaret isimlerinden çoğul olarak iki cinsiyet için olan “أولى/أولى”، ism-i mevsullerden “أَيُّ”، “و”، “مَ”، “و”، “مَنْ”، ve isim olarak kabul edenler de ise “أَلْ- أَلْ” dışında erile ve dişile özel olanları vardır.

3.1

Celile'deki Süryanice ile Dolu Arapça Lehçesi

Celile ağzında, çoğul dişillik etiketi iki cinsiyeti kapsamaktadır. Çoğul erillik etiketi de aynı şekildedir. Bu sebeple, aşağıdaki yapıları ve cümleleri inceleyelim. Onları telaffuz ettiğimiz gibi yazıyorum:

1. مَنْ هُنَّ؟ مَنْ هُمْ؟ Onlar kim? Eril ve dişil içindir. = مَنْ هُنَّ؟ مَنْ هُمْ؟
2. مَنْ هُنَّ؟ مَنْ هُمْ؟ Eril ve dişil içindir. = مَنْ هُنَّ؟ مَنْ هُمْ؟
3. وَيَنْهَنْ؟ وَيَنْهَنْ؟ وَيَنْهَنْ؟ وَيَنْهَنْ؟ Her iki cinsiyet için de geçerlidir. = أَيْنَ هُنَّ؟ أَيْنَ هُمْ؟
4. nadiren وَيَنْهَنْ ك kesralanır, iki cinsiyet için de geçerlidir. = أَيْنَ أَنْتُمْ؟ أَيْنَ أَنْتُمْ؟
5. وَيَنْهَنْ؟ (و) وَيَنْهَنْ؟ Her iki cinsiyet için de geçerlidir. = أَيْنَ أَنْتُمْ؟ أَيْنَ أَنْتُمْ؟
6. وَيَنْهَنْ؟ (و) وَيَنْهَنْ؟ Her iki cinsiyet için de geçerlidir. = أَيْنَ أَنْتُمْ؟ أَيْنَ أَنْتُمْ؟
7. كِتَابِكْ = eril içindir. = كِتَابِكْ: Zamir fethası önceki harfe taşınmıştır ve eril alameti olmuştur.
8. كِتَابِكْ = dişil içindir. = كِتَابِكْ: Zamir kesrası önceki harfe taşınmıştır ve dişil alameti olmuştur.

Yukarıdaki örneklerde üç durum fark etmekteyiz:

- a. ن, önceki hareketinin değişmesiyle beraber genel olarak çoğul etiketidir: 1+ 2+ 3+ 4.
- b. Hareke, eril ve dişili ayırabilir. 7+ 8.

c. Damme, iki çoğul eril -erilin baskınlığı durumunda-etiketi olan و ve م'e delalet etmektedir. Baskınlık, Arapçadaki gender meselesinde kıyastır: 5+ 6.

Kuzey dilinde, Filistin'in bazı tarihi bölgelerinde, Suriye, Lübnan ve Ürdün'de (genelleme olmaksızın) “İ” ve çeşitleri yaygındır. Bunu sebebi, benim düşündüğüm üzere, Arapçadan önce ortak dil franca lingua olan Aramice'dir. Aramice'de:

أَنْتُونْ (ʾantūn) eril için, أَنْتِنْ (antēn) dişil içindir. Damme ve kesra doygundur ancak, Standart Arapçada olduğu gibi medd lafzına birleşmez. Süryanicede ise eril için: attōn', dişil için attēn'.

Ağzımız, sözü geçen bu iki dile yakındır. Kapsayıcı çoğul ن konusu, aslında Akadca'da mevcuttur: attunu' eril için ve attina' dişil içindir. Bu üç dil, erillik ve dişillik arasında fark ve kıyaslama olarak harekeyi benimsemiştir. (Birleşik hitap zahirinde, Süryanice ve Akadca ن'u korumuş ve ayırt etmede harekeyi benimsemiştir- كُنْ، كُنْ. Ağzımız için bkz. “ب”. Bu diller harekeyi benimsemiş, ağzımız benimsememiş ise, ن'dan öncekini damme yapanın lehçesi kesinlikle her iki cinsiyet içindir. ن'dan önce kesra yapanın da kesinlikle aksanı idi⁴³.

43 Akadca, Aramice ve Süryanicede zamirler için bkz.

- Gotthelf Bergsträsser, **Et- Tatavvur En- Nahwi li-l Luğati-l Arabiyye**, tashih ve ta'lik: Ramazan Abdu'ttevab, (Kahire: Mektebetu-l Hancı, 1997), s. 78.

- Spatino Muskati ve diğerleri, **Medhal ila Nahwi-l Luğati-s Samiyye-l Mukarin**, tercüme, Mehdi El- Mahzumi ve Abdulcebbar El- Muttalebi, (Beyrut: Alemu-l Kutub, 1993), s. 172- 173.

- Louis H. Gray, *Introduction to Semitic Comparative Linguistics*, (New York: Columbia University Press, 1934), p. 62.

Yusuf Davud Bey Süryanicede birleşik zamirlerden bahsederken şöyle söylemektedir: “Muhatab ve gaib çoğulun alamenti, Arapçadaki ve İbranicedeki م yerine ن'dur... Nun ise, kendinden önceki kesralıysa dişil çoğul alametidir.” **Kitabu-l Lem'a-ş Şahiyye fi Nahwi-l Luğati-s Süryaniyye ala kila Mezhebeyi-l Ğarbiyyin ve-ş Şarkiyyin**, (Şam: Kıdım Lin Neşr vet Tevzi, 2008), s. 221.

İsmi yerini tutan zamirler, işaret isimleri ve ism-i mevsuller gibi küçük ad ailelerinin, cinsiyet etiketleri olmaları bakımından cinsiyet etiketinin morfosentaktik (morphosyntactic) olduğunu vurguladığı ortaya çıkmıştır. Bunu karşılaştırma yaptığımız cinsiyet ayrımı gözetken ve gözetmeyen dillerin hepsinde görmekteyiz. Doha Yüksek Lisans Araştırmaları Enstitüsü'nde Dilbilim hocası meslektaşım Muhammed Belbol'un de düşündüğü gibi konunun ayrı bir çalışmaya layık olduğuna

Çoğulumuzun konuşma dilindeki çoğul etiketlerin birliğinden uzakta, tekil hitap zamiri “إِنْتِ” geniş bir tabakada Celile konuşma dilinin ötesinde her iki cinsiyet için de geçerlidir.

İngilizcedeki cinsiyetleştirmeye geçmeden önce, Arapçada uygulanan mutabakat (eşleşme) konusundan bahsedelim. Eril veya dişil söz konusu olunca uygun fiil kalıplarının, işaret isimlerinin, ism-i mevsullerin ve zamirlerin kullanımı varsayılır. Daha sonra uygulamalı paragrafta göreceğimiz gibi belki de Arapçayı ve bir dizi Semitik dili cinsiyetten arındırma konusunda İngilizceden ayıran temel fark ya da zorluğun kaynağı budur. Eşleşim konusunun Arapça ya da Semitik olduğu sanılmasın diye, İngilizcenin de fiil ve isim arasında bir eşleşme getirdiğine dikkat çekiyoruz. Ancak bu eşleşim cinsiyet düzeyinde değil, tekillik ve çoğulluk düzeyindedir. Eril, dişil ya da cansız varlıklar için üçüncü tekil şahıs, şimdiki zamanda “s” eklenen fiili gerektirmektedir. Bu “s”, çoğul kalıpta düşer. Ayrıca, “to be” ile ifade edilen olmak fiillerinin ve “to have” ile ifade edilen sahiplik fiillerinin kullanımında, cinsiyet dağılımı hariç tüm ayrımlarıyla isimlere ve zamirlere göre eşleşim gerekmektedir.

şüphe yoktur. Bu küçük ailelerin klasik anlamda Arap morfolojisinde kategorize edilmediğini bilmekle beraber, kendisi bu olguyu fark ederek dikkatimi bu konuya çekmiştir.

4.

Etiketsiz Cinsiyet

Modern İngilizce, ikilin bulunması, zamirlerin cinsiyete ve raf⁷, nasb ve cerre göre değişimi⁴⁴ gibi Eski İngilizcenin sahip olduğu morfolojik ve dilbilgisel özelliklerden kurtulmuştur. Bazı zamirlerde erkeklik ve kadınlık olgusu kalmıştır. İngilizcede zamirler her zaman ayırdır. Tekil üçüncü şahıs için olan he-

44 İngilizcede değişim, on birinci yüzyılın sonlarıyla beraber sayı, gender ve sözdizimsel durumlar konularıyla başladı. Ana Cermen dilinin bu döneme kadar İngilizcede üzerindeki etkisi aşıkardı. Bunların daha genişine dipnot vermekle yetinerek buna göre dağılımları aşağıdaki gibi gördük:

1st Person Personal Pronouns Paradigm(درفملا مئكتلا ريمضه) Birinci Tekil Şahıs Zamiri

Case	Singular(tekil)	Dual(ikil)	Plural(çoğul)
Nominative	ic = I	wit = we two	we = we
Genitive	min = mine	uncer = of us two (of ours)	user or ure = of us (our)
Accusative	mec or me = me (direct object)	uncit or unc = us two (direct object)	usic or us = us (direct object)
Dative / Instrumental	me = with me (or indirect object)	unc = with us two (or indirect object)	us = with us (or indirect object)

2nd Person Personal Pronouns Paradigm(درفملا باطخلا ريمضه) İkinci Tekil Şahıs Zamiri

Case	Singular	Dual	Plural
Nominative	pu = you (singular)	git = you two	ge = you (plural = "y'all" or "younz")
Genitive	pin = your (singular)	incer = of your two (yours)	eower = your (plural = "y'all's" or "younz's")
Accusative	pec or pe = you (direct object)	incit or inc = you two (direct object)	eowic or eow = you (direct object)
Dative or Instrumental	pe = with you (or indirect object)	inc = with you two (or indirect object)	eow = with you (or indirect object)

Linke bakınız: <http://people.umass.edu/sharris/in/gram/GrammarBook/GramPersPronouns.html>

she ve onların nesne ve iyelik durumları olan his- him- her zamirleri dışında cinsiyet farkı gözükmez. Tekil birinci şahıs ve ikinci şahıs, çoğul durumunda her iki cinsiyeti de kapsar: I- you- we- they- their- them- our- my- mine- your... Cansız varlıklar için olan it zamiri de böyledir. Fiillere, sıfatlara, işaret isimlerine ve ism-i mevsullere gelince, ayırt edici bir etiket olmaksızın her iki cinsiyet de kapsayıcı olmak üzere aynı kalır. Buna göre, hepsi manevi olarak eril ve dişil arasında bölünen isme -İngilizcede isimlerin genelde her iki cinsiyet için tek bir formu vardır- dayanmaktadır. Eril veya dişile işaret eden bir son ek etiketi ve bazı eril isimlere karşılık gelen veya ufak bir değişikliklerle lafız olarak ona yakın bağımsız dişil isimleri az bulunmaktadır. “husband” kelimesi, erkek eş anlamına geliyorsa kadın eş için farklı bir kelime “wife” vardır. boy (صَبِيّ) ve girl (صَبِيَّة، بنت), man (رَجُل) ve woman (امْرَأَة), brother (أَخ) ve sister (أَخْت), son (ابن) ve daughter (ابْنَة), father (أَب) ve mother (أُم), masculine (مَذَكَّر) ve feminine (مؤنث), uncle (عَم، خال) ve aunt (عَمَة، خالة), nephew (ابن الأخ/ ت) ve niece (بنت الأخ/ ت) gibi her bir cinsiyete özgü kelimeler için durum aynıdır. Açık olan -örneğin -nin dişillikçe işaret etmesi sebebiyle bir dizi eski yazıt ve antik dilde bulunmasını kanıtlayamayız- Hint-Avrupa, Cermen ve aynı şekilde Semitik dillerde⁴⁵ erillik ve dişillik etiketlerinden öncedir. Arapça’da cinsiyet bağımsızlıklarını gösteren kelimeler buluyoruz. Örneğin:

45 Louis H. Gray, P 48.

Belirsizliğe rağmen, genellikle tek bir cinsiyete -o da dişil- özel etiketler dönemi öncesinde bağımsız terimlerin her iki cinsiyeti ifade ettiğini düşünüyorum. Birincisi semantik ve sözlük konusudur. O, üzerinde tartışmaya kapalı, ilk terime ve temelsizliğe daha yakındır. İkincisi ise, tamamen morfolojik bir konudur ve sözcüklerin ortaya çıkmasında kolaylaştırmaya ve dilbilgisel inceliği yerine getirmeye daha yakındır. Tek bir harf, yeni bir kelime yaratmaya ihtiyacı olmaksızın bir ek oldu. لَمَد ve لَمَدَ yerine لَمَدَ’yi son ek olarak getirmekle yetinip لَمَدَ، لَمَدَ ve benzerini örneklediler. - Amir Süleyman, *El- Luğatu-l Akadiyye (El- Babiliyye- El- Aşuriyye) Tarihiha ve tedviniha ve kavaidiha*, (Musul: Darul Kutub Basım ve Yayın, 1991) s. 196, 204.

Arapça	ecinarbî	İbranice Okunuşu
أب- أم	אב- אם	אָב- אִמָּה
مذكر- مؤنث	זכר- נקבה	זָכָר- נִקְבָּהּ
جمل- ناقه (جملة)	גמל- נקה- נאקה	גָּמֶל- נָקָה
حمار- أتان (حمارة) Eril ve dişil içindir. Bu yüzden dilde أتانة olarak da geçmektedir.	חמור- חמורה- אתון	חֲמוֹר- חֲמוּרָה- אֲתוֹן
أسد- لبؤة (أسندة) ise Arapçada kullanımı ölmüştür. Buna referansla sözlüklerin derinliklerinde korunmaktadır. İbranice karşılığı ise kullanım açısından canlıdır: לביא	אריה- לביא- לביאה	אֲרִיֶּה- לִפִּי- לִפְיֵה
كبش- نعجة Bazı dilbilimciler, onun كبش'in dişili olmadığına, doğaçlama bir isim ⁴⁶ olduğuna dikkat çekmektedir. Aslının مفرغمة anlamında Türkçe مِچْچَة (kepçe)'den Arapçalaştırıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu iki anlamı birleştirenin ne olduğunu ise bilmiyorum. مفرغمة nasıl taşıdı!)	כבש- כבשה	כִּישׁ- כִּישָּׁה
ثور- بقرة	שור- פרה	שׁוֹר- פֶּרֶה
تيس- عنز	חיש- עז	חִישׁ- עִזָּה

Ayrıca iki cinsiyetin de aynı olduğu bazı sıfat adları kalıpla-
rına -bir ipucu bulunması şartıyla- dişillik etiketi eklenmesine
gerek yoktur. (Kahire Dil Kurumu, mevsuf (betimlenen)/ipucu
zikredilse de zikredilmese de مفعّل, مفعّل, مفعّل kalıplarına di-
şillik et'si eklenmesini uygun görmüştür⁴⁷. Örneğin:

فَعْلٌ	مَفْعَالٌ	مِفْعِيلٌ	مَفْعَلٌ	فَعُولٌ بِمَعْنَى اسْمِ الْفَاعِلِ	بِمَعْنَى اسْمِ الْمَفْعُولِ
امرأة عَزَبَتْ	امرأة معطاء	امرأة معطير	امرأة مِعْشَم	امرأة صبور	امرأة جريح
ورجل عَزَبَ ⁴⁸	رجل معطاء	رجل معطير	رجل مِعْشَم	رجل صبور	رجل جريح

46 İbn Cinni'den nakledilen için bkz. *Lisanu-l Arab*daki مَشْبِك maddesi.

47 42. sayı, 1980. Bkz. Adnan Hatip, *El- İ'ydu-z Zehebi li Mecma'i-l Luğati-l Arabiyye*, (Kahire: Darul Fikr, 1986), s. 146.

48 Yukarıda bahsettiklerimize ek olarak her iki cinsiyeti, bazen de sayıyı kapsayan
kalıpları ekleyelim. Bazıları:

فَعْلٌ (رجل زور و امرأة زور و رجال زور و نساء زور)، فَعْلٌ (رجل جنب و امرأة جنب و قوم جنب)، فَعْلٌ (رجل

Sonuncusunda dil farklı bir tutum sergilemektedir. Son ek (suffix) etiketi, dişilde değil erilde gelmiştir. Durum, Eski İngilizceye ve kelimenin Hint-Avrupa ve Cermen dillerindeki karşılığı sebebiyledir⁵⁰.

Nadiren, she zamirini dişile işaret için insan veya hayvan isminde önce görebiliriz. Örneğin:

she- camel, she- ass she-cousin, she- devil, she- goat. Bu gibi durumlarda she, dişi anlamı taşır ya da Arapçadaki dişil etiketi işlevini görür. Genelde bu adlar tek başına her iki cins için de geçerli olabilir ve cinsiyet sözcüğü/etiketi yalnızca belirleme için gelir. Bu sebeple aynı şekilde eril zamirini de görebiliriz: he- goat.

50 The Old English masc. form was *widewa*. Similar formation in Middle Dutch *weduwer*, German *Wittwer*. (Bakınız: *Online Etymology Dictionary*).

5.

Batılı Feminist Hareketler ve İngiliz Dilindeki Rahatsızlıklar

İngiliz dilinin cinsiyetle ilgili durumunun kısa bir tablosunu sunduk. Peki İngilizce konuşulan ülkelerdeki feminist hareketleri ne rahatsız etti? Silmek veya yeniden düzenlemek istedikleri rahatsızlıklar neydi? Ve onların vizyonu nedir?

Feminist talebin ana noktalarını dil düzeyinde vurgulamakla yetineceğiz:

5.1

Bazı lafız ve tarzlar kadını marjinalleştirmekle kalmıyor bilakis, bazı dişil kalıpların taşıdığı anlamlarla kadının değerini azaltmaktadır. Ayrıca, karşılığı olan eril kalıplar bu anlam yüklemelerini taşımazken, bu kalıpları kadınların özel dünyasına ve sosyal durumuna zorla dahil edilmektedir. Bu da toplumda üstünlüğün işaret ettiği erkeklik hakimiyetini gösterir ya da yansıtmaktadır. Belki de en önemli rahatsızlıklarına örnek verecek olursak, Mr.- Mrs.- Miss, mister- mistress ve man kelimeleridir. Mr. kelimesi sadece ergenlik çağındaki erkeklerle hitap etmek için kullanılır ve erkek eğiliminin dışında bir anlam taşımaz. Ancak eril kalıbın karşılığı olan iki dişil kalıpa kadının medeni durumu (evli- bekar) da dahil edilmektedir. Sadece bu anlamı olan, bay (سَيِّدَة) Mister kelimesinde de durum aynıdır. Dişil karşılığı olan Mistress kelimesi ise aşağılayıcı bir ek ile hanım (السَيِّدَة) anlamı taşımaktadır. Çünkü kelime aynı zamanda الْمُخْطِيَّة (cariye) anlamına gelmektedir. Master ve Man kelimelerinde ise -feministlere göre- tamamen ve ayrıntılı olarak reddedilen erkek egemenliği bulunmaktadır. Bunun açıklaması daha sonra gelecektir.

Dişil hitaba medeni durumun dahil edilmesi ve eril durumun tarafsızlığı konusunda Arapça, İngilizceden farklı değildir. “سَيِّد” anlam ve kullanım olarak Mr.’a karşılık gelmektedir. Ancak “أُنْسَة” -kullanımda nispeten yenidir⁵¹- ve “سَيِّدَة”, Mrs.- Ms.’e karşılık gelmektedir. Arapça “سَيِّدَة” sözcüğü, İngilizcedeki karşılığında Mistress’in taşıdığı anlam daralmasından yoksunluğu konusunda farklıdır. Arapçada السَيِّدَة, سَيِّدَة’dir. Ancak bu ya da şu adamın tercih ettiği kadın مَحْظِيَّة veya عشيقَةdır. Bu, aslında hüsnütaber (euphemism) babından kullanılan bir sözcüktür. Başka bağlamlarda anlam daralmasına (semantic deterioration) maruz kalsa bile Arapça sözlüklerde ya da Arapça dilsel kullanımında “سَيِّدَة” kelimesinde bu anlamı bulamayız.

5.2

Kadın ve erkeklerin açık bir şekilde bulunduğu çoğul kullanımında, eril kalıbın baskınlığına başvurulur. Konuşmada eril zamirler he- his- him’in kullanılmasını bir kenara bırakın, aynı hitaptaki ve bazı bileşik terimlerdeki man kelimesi bu bileşiklerin en öfkeliendir.

5.3

Dil, kadının dahil olduğu hayatın bu farklı alanlarında gerçekten meydana gelenler konusunda konuşmacılarının tarafsız olmadığını yansıtır. Ancak dil, kelime dağarcığı ve üslup zenginliğiyle eril özelliklerinin olduğu şekilde kaldı. Erkek üstünlüğünü tesis eden ve vakfeden durum, en azından değişkenlerle kasıtlı olarak eşleşmez.

51 سَيِّدَة, aslında cariye veya kendisi, ruhu ve sohbetinin hoşluğu sebebiyle yakınlık kurulan kadın anlamı taşımaktadır. Anlam olarak سَيِّدَة gibidir. سَيِّدَة maddesi için bkz. **Lisanu-l Arab**, ve **Tacu-l Arus**. Evli ve bekar kadını ifade etmek için سَيِّدَة ve مَحْظِيَّة kelimelerini ilk kullana Abdullah el Bustani idi. Bu konunun İngilizce (Mrs.-Ms.) ve Fransızca (Madame- Mademoiselle) kelimeleri için için Arapça karşılıkların oluşturulmasıyla ilgili olduğu anlaşılıyor. Ancak Arapça buna gerek duymaz.

6.

Cinsiyetten Arındırma Girişimleri

Bunun bir sonucu olarak ve eşitliği sağlamak için hükümetleri, akademiye, müfredat bölümlerini ve dil kurullarını dahil ederek yeni ifade yöntemleri çizmek gerekiyordu. Görevi, -tahmin edildiği gibi- bazı yaygın “erkek” terimlerini yeniden düzenleyerek erkek karakteristiğinden uzaklaşma, söylem ve adlandırmada adalet olacaktır.

hükümetler veya bazıları bu konuya ilgi gösterdi ve bazıları da toplumsal cinsiyet eşitliğini özellikle resmi belgelerde, evraklarda, tekliflerde ve iş ilanlarında vb. ana hatlarıyla yazılı hale getirdi. Örneğin:

6.1

İsrail İbranicesinde kullanılan iki resmi üslup:

Birincisi, bazen parantez işareti () kullanılarak, bazen de eğik çizgi (/) kullanılarak yapılır. Ayrıca geçen erilden sonra dişil etiketi ya da dişil sözcüğün tamamı eklenir.

İkincisi, her zamanki erkek kalıbını ya da söylemini benimseyerek şu not eklenir: “Eril dilde yazılmış her şey kadın da içerir”. Bu ekin biçimi içeriği korurken değişebilir. Bu yöntem Arapçada yazılanlara da aktarıldı. “Mada al-Carmel” (Arap Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Merkezi- Hayfa, en ünlü araştırma merkezlerinden biridir. Toplumsal cinsiyet araştırmalarıyla açıkça ilgilenmektedir.)’in İsraildeki Filistinli öğrencilere doktora bursu vermek için “Burs Komitesi” davetinde ilanı bitirdikten sonra şöyle yazdığını görüyoruz: “Form, sadece

kolaylık sağlamak için eril bir dilde yazılmıştır. Davet hem erkekler hem de kadınlar içindir” (Hayfa, Mayıs 2017 sonu).

Bu buluşlarda hiçbir açılım veya eşitlik görmüyoruz. Bu sadece yasal bir zorlama ya da erkek veya kadın yazarın ‘kimliğine’ dikkat çekmektir. Semitik diller ve İbranice, eril baskın dili benimsemektedir. Durum, hakiki erillik ve hakiki dişillik değil, mecazi konseptleriyle erilleri ve dişilleri kapsamaktadır. Bu, sayı olarak hakikilerden fazladır. Bu ikinci üsluptaki yeni gözlemde Arapça ve İbranicede hüküm süren baskınlıktan bir sapma bulamadık. Aksine geleneksel baskınlık, zımnî bir konsept ve dilin “örtülü” özelliklerinden biriydi. Ciddi olan ise, çağdaşlaştırılan ve yasallaştırılan baskınlığın -gördüğüm üzere- bir skandal haline gelmesidir. Ekte bu saçma işaret geliyor ve aynı anda hem övme hem aşağılama içeriyor! Bu sadece dil, tarafsızlığı, grameri ve stili hakkında bilgisizliktir. Burada öfkeleniren yalnızca bilgisizlik değil, ikna edici feminist memnuniyet ya da eşit bir faydanın sağlandığını hissetmektir.

6.2

İki cinsiyet söylemine uygun genel formların kullanılması veya dişil ve erili zikrederek paralel kullanımdır. Burada nezaket dişil kelimesini eril kelimesinden önce kullanmamız ise, ardından dişil etiketi kullanılan eğik çizgi (/) ile yazım konusunda sihirli olmayan çözüme dayanan durum bundan farklıdır. Çünkü bir alametle etiketlenen dişiller, çoğunlukla erillerden türemiş ya da alınmıştır. Eğik çizgi kullanımı üslubu, ancak yazım için uygundur. Konuşma olarak ise, bu “eğilimli” durumda bir çeşit saçmalıktır. Fiil veya harflere birleşen zamirlerde de, genellikle eril zamir öne alınır: **ا، عملكم** ن. Erkek **م**’i ve diş **ن**’u gibi bu durumların bazılarında önce veya sonra zikretmekte bir sakınca görmüyoruz. Gaib durumda **ا، عملكم** o ise, gülünç olabilir. Durumun gülünç olması, örneğin, eşcinsel

grupların bazı tezlerinde veya literatüründe yazdıkları şeylerde, İsrail İbranicesinde uygulanmadığı anlamına gelmez. Ayrıca dili cinsiyetten arındırma konusunda akademik ve akademik olmayan genel tartışmalarda yer alan “eşcinsel” söylemde de ortaya çıkmaktadır. Dilbilimsel konudaki ilgimiz, bizi o dili konuşan tüm insanlar arasındaki dil davranışlarını incelemeye itmektedir. Dürüstlük dairesinde olduğumuz için, kasıtlı olarak kesilmiş لَهُمْ / لَهُنَّ sitesinden alınan bir metni aktarıyoruz. Üzerine eğik çizgi çekiyorum. Daha sonra “Standart” Arapça ile basımda belirttiğimiz cümleleri yazacağım:

שָׁלוֹם לְכֻלָּם (السَّلَامُ لְجَمِيعِكُمْ)

אני יותר מאישה ויותר מגבר... לא אני ולא אף אחד מהחבריות (الأصدقاء = الأصدقاء الصديقات) שלי.

זה מושג שכולל את כולכם (כְּלָכֶם) - הומואים לסביות בי וטרנס.

כולכם מאיימות (כְּלָכֶם מְהַדְּוֹנֹת / תְּהַדְּוֹנֵן)...

כולם משחקימות (כְּלָהֶם יִלְעֵב / בֵּן / וְנֵן) ... על פי הכללים שמצפים ממכם (מִנְכֶם) ...⁵²

Arapça düzeyi ve yapısı hakkında yorum yapmaya gerek yoktur. Çirkinin çirkinliğine gönderme yapılmaz ve bilinene kanıt gerekmez. Bu tür İbraniceye gelinde, **kadınlar ve erkekler dilediklerini yapsınlar**.

Her iki cinsiyete uygun formların kullanımı, sadece dilde ustalıkla ve bunu ifade etme yeteneği ile mümkündür. Durumun her ne kadar yazılı olarak uygulanması zorsa, konuşmada uygulanması da neredeyse imkansızdır. Çünkü dil, otomatik olarak alışılagelmiş yöntemlerini ve bellekte depolanan kelimelerini uygular. “سَيِّدَاتِي أَنَسَاتِي سَادَتِي” klişesi ile başlayan kibar ahlaki yaklaşımı kasten denesek bile sıfat veya fiil eklemek istediğimizde çabucak “hataya” düşeceğiz ve erile meyledeceğiz: الأعراء... المحترمين... طاب مساؤكم جميعا... أسعد الله مساءكم... أهلاً سيّداتي “Eril”i söylemin efendisi olacaktır. Sanki “سَيِّدَاتِي” ile başlamak inananların savaşını durduracaktır! “Eril”

konuşmacının başladığı nezaketi bir kenara bırakın, evli veya bekar olmak arasında ayırım yaparak kadının medeni durumuna karışmak için yapacağını yapmıştı. Seminerin veya toplantının konusunun sosyal söylem durumuyla hiçbir ilgisi yoktur. Buna yalanlara ve dürüstlüğe yol açan hayal gücünün bir kısmını da ekleyelim. Aslında konuşmasını hazırladığında ya da ilk satırlarını zihninde planladığında veya doğaçlama yaptığında -topluluk bu dağılımı tamamen kapsıyorsa- kürsüye çıkmadan önce katılım anketi yaptığını düşünmüyoruz. **Daha da kötüsü, erkek söyleminin erkek konuşmacıya özel olmamasıdır. Cinsiyet tarafsızlığı isteyen feminist bir hareket olsa bile aksine, kadın konuşmacı tarafından uygulanmıştır.** Üçüncü ayağı ise, topluluğun üçlü olmaması durumunda bu konuşmada bu kibar üçlü söylemde ortaya çıkmaktadır.

Bu yöntem, özellikle Arapça düzeyinde zor olabilir ve erkek ve dişi etiketlerinin, adlar ve zamirleri aşarak fiillerin ötesine geçtiği tartışmasını tekrarlamaya gerek yoktur. Konuşmamızda bir bileşikteki tarafsızlığa bağlı kalmaya çalışsak bile, başka bir bileşikte mutlaka tökezleyeceğiz. Bu “dertten” kurtulmamız için, konuşmamızı dişiller erillerin karşılığı olacak şekilde adlar, fiiller ve zamirler düzleminde iki veya üç kere düzenlememiz gerekecektir. Bu gibi durumlarda, konuşmamak en iyisidir. Çünkü üslup düşecektir, estetik çirkinleşecektir ve boş söz hakim olacaktır. Bunun sonucunda beş dakikalık konuşma kat kat daha uzun olacaktır. Uyum değişkenleri ve fiillerdeki, zamirlerdeki ve adlardaki sükun ve hareke değişkenleri arasında seken konuşmada hata çoğalacaktır.

Akademi, mutlak üslubu ve deyimleri bir yandan “eşitliği sağlamak” diğer yandan öğrencilere, konuşmacı erkeklere ve kadınlara istenen tarafsız üslup konusunda eğitim verilmesi amacıyla ayrımcı etiketlerden arındırmaya çabalamayı hedefledi. Bunun üzerinde daha sonra duracağız.

7.

Dini ve Felsefi Metinlerin “Erillliği”

Dillerdeki cinsiyetin bu dillerin kompozisyonunu göstermeye geldiğini vurgulamak faydalı olabilir. Daha sonra gramer ve üslup doğruluğunu güvence altına almak için kurallı hale getirildi. Milliyetlerine veya dillerine bakılmaksızın hiçbir zaman sultanlar, erkekler ve despotlar için görevlendirilmemişti. Önümüzde dilsel olarak eril bir lafzı benimseyen tek bir gramer üslubuyla yazılsa bile tüm akli başında yaratıklara yönelik sayısız üslup, metin ve söz bulunmaktadır. Onunla karakterize edilen toplumlarda ve ilişkilerde eril olmayan dildeki erillğin dili araç haline getirerek onu tarafsızlığından çıkaran toplumsal bir grup olduğunu inkar etmiyoruz.

Elimizdeki ilk dini metinlerden, bildiğimiz ilk felsefi metinlerden ve hatta bu veya şu dilde üzerinde durduğumuz ilk el yazması metinlerden beri, dillerin ya da çoğunluğunun eril ve dişil arasında dilsel ayrım yaptığını gördük. Diller bu şekilde devam etti ve o dili konuşanların akıllarına ve dillerine yerleşti. Form olarak eril sözcüklerdeki istenen cinsiyet kapsayıcılığını vurgulamak için En ünlüleri olmaları nedeniyle aşağıdaki örnekleri vermem yeterlidir:

7.1

Eski Ahit/Tevrat’taki On Emir, Yahudiliğin takipçilerinin davranışlarının temeli olmak için gelmiştir. İbranice metinde ve Arapçaya çevrilen metinde hepsi, bu iki dilin etiketleriyle yazılmıştır. Dilsel eril söylemle başlayan emirlerdeki emir ve yasaklar, sadece biyolojik eril cinsiyetle sınırlı değildir. Aksine, eril formların erkek muhatab anlamı taşıması yanlışlık

olur. “Zina yapma”, “Öldürme”, “Hırsızlık yapma”, “Allah adına batıla yemin etme” ve diğer yasaklar; “İkram et...” ve “Yücelt...” gibi emirler, insanlık için veya inanan topluluk için emir ve yasaklardır. Dilbilimsel erili yalnızca erkek olarak düşünemeyiz. Çünkü metin, Arapça ve İbranicede uygulanan baskınlık kuralına dayanmaktadır ve emir ve yasakların kadınlara helal olduğu anlamına gelmez. Emirleri uydurulan yöntemle okumam ne stilistik ne de estetikdir:

لا تقتل/ي، لا تزني/ي، لا تسرق/ي، أكرم/ي أباك/ك/أباك
وأُمَّك/ك/أُمَّك...

Ne dişillik etiketi ne de dişillik harekesi eşitlik mucizesini sağlayacak ve uygulanan adaletsizliği kaldıracaktır. Bunların yokluğu da sanki eril söylemiş gibi kadının konu dışı bırakıldığı anlamına gelmez.

7.2

“Tuba” Dağı vadisindeki öğüt⁵³, kadınlar olmaksızın sadece erkekler için değildi. Aksine, adalet ve barışı seven, temiz kalp ve yoksullukla karakterize olan, üzücü hakaret ve aşağılanmaya maruz kalan inananlar topluluğu içindi... Aramice veya Arapça metninde eril söylemle gelmiş olsa bile ve bu barışçıl, sadık ve zulüm gören grup “Tanrı’nın oğulları” olarak tanımlanmış olsa bile “hatadan münezze” eril toplumu çağında felakete sürüklemesini akıl almaz. İnsan adaletsizliğini azaltan sözleriyle bugüne kadar felakete sürüklemektedir. “Saf” ataerkil toplumların ortaya çıkışı buna aracılık ediyordu: “İlk taşı suçsuz olanınız atsın”⁵⁴. Çılgınlığını yalnızca erkeklere yöneltti. Hatta kadınlar da boğun eğerek ve takip ederek ya da taşlama eyleminde katılımcı olsalar bile “منكم” ve “يرمها” ile eril hitabın gelmesi ne güzeldir. Bu, hiçbir feminist hareketin onu değiştirmeyi talep

53 Bkz. **Matta İncili**, Bölüm 5.

54 Bkz. **Yuhanna İncili**, Bölüm 8.

etmeyeceği bir türden erilleştirmedi. Özellikle eril söylem, bu hareketlerden öncedir; tüm insanların arasında eşitlik sağlayan hegemonya ve ikircikliğin karşısında haykırandır.

7.3

Allah, (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا) ayetinde olduğu gibi her eril formda geleni ekleyerek⁵⁵ eril söylemi benimsemiş olsa bile vahyi Arap peygamberine İslam'ın kadınların girmesini engelleyen eril bir din olması için indirmedir. O, son zamanlarda dikkat çekilen toplumsal cinsiyetten uzak etiketleri ve grameriyle dildir.

“İnsan” lafzı Kur'an-ı Kerim'de fazlaca geçmiştir. Dilsel olarak her iki cinsiyeti kapsayıcılığına binaen, erik bağlamlarda gelmiştir. Bu erillik, cinsel kısıtlama anlamına gelmez. Şu ayete atıf yapmamız yeterli gelecektir: (وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا) (Nisa, 28).

7.4

Aristoteles'in düşüncesine yaslananlar ve onu takip eden Arap filozoflar gibi ünlü alıntılar vardır. İbn Kayyim El- Cevziyye ve İbn-i Haldun toplumsal düşüncesinde “İnsan, düşünen bir hayvandır”, “İnsan, konuşan bir hayvandır” ve “İnsan, doğası itibariyle medeni bir hayvandır” ve bunun gibi alıntılar vardır. Orijinal dillerinde nötr kelimelerle gelmektedir. Arapça metin de nötrdür. Çünkü, “İnsan”, “hayvan”, “düşünen” ve “doğası itibariyle medeni” ifadeleri eril ve dişili içermektedir. Bunlar, anlam bakımından değil, form bakımından belirtilen “hayvan” ile uyumlu olması için eril form ile belirtilen sıfatlardır. Kadın/erkek kişi, birey, yaratık, zat, beşeri yaratıktan bir nefis ve beşer anlamına gelen Yunanca kapsayıcı (άνθρωπος) / ?anthrôpos/ kelimesini kullanırken Aristoteles ve diğerleri, bu tanımlar belirlendiğinde insanı diğer yaratıklardan ve şeylerden

55 Nisa Suresi, 19. ayetteki gibi erkeklere hitabında açıkça gelen bunun dışındadır.

ayırma meselesi dışındakiler ile ilgilenmemiştir. Bunun dışında İngilizce'ye nasıl tercüme edilecektir?

“Man is a rational animal” ya da:

“Human being/ Person is a rational animal”

Peki bu fikir Arapça'da nasıl ifade edilecek? Şöyle mi denilecek: “الإنسان حيوان عاقل” yoksa “الشخص حيوان عاقل”? El Farabi, İbn Rüşd, İbn el-Kayyim ve İbn-i Haldun ve benzerleri dilsel cinsiyet konusuyla veya feminizm hareketiyle meşgul olmadı. Düşünce, böyle bir durumda, başlangıç ve sonudur.

8.

Diğer İngilizce Problemleri

“Man” kelimesi, bir dizi problemlili sözcüklere dahil edilmiştir. Aslında o, cinsiyetleştirmeden uzaktır. Kelime, Hint-Avrupa köklerinden beri insan veya şahıs ile ilgilidir. “Erkek” için özel bir anlam taşımamaktadır. Almancada erkek kelimesi, büyük “M” ve iki “nn” harfiyle “Mann” olarak ifade edilirken, bu kelime halen söz edilen nötrlüğe işaret etmesi ve bir dizi otonom varlıklar kategorisinde sınıflandırması için küçük “m” ile belirtilmektedir. Eski İngilizcede de durum böyleydi. Nötrlüğünün yanı sıra, belirsiz zamir (indefinite pronoun) olarak da kullanılmıştır. Etimolojik İngilizce sözcükler, hala bu nötr anlamı belirtmektedir. Kelime, eski anlamların takip ettiği “erkek” anlamına gelmek üzere anlam daralmasına maruz kalmıştır. Belki de onun dahil edildiği isim tamlamaları ona erkek kılıfı giydirmiştir. Bu tamlamalardan bazıları şunlardır: mankind, manpower, manmade, chairman, fireman, policeman, foreman, mailman, congressman vb. gibi bileşik sözcüklerde feminist hareketler bir erkek egemenliği edatı görmüştür. Bu hareketler -haklı olarak- etimolojiye dikkat etmedi. Çünkü siyasi, dini, sosyal ve ekonomik sistemlerin erkekliği, erkekler ve kadınlar arasındaki yaşam ve üretim oyununun rollerini ayıran görev gerçekliğini yansıtan bu anlam daralmasının arkasındaydı ve her biri için uzmanlık, monarşi ve işlev addetti. Feminist hareketlerin başlangıçta mücadele ettiği şey buydu. Veriler değiştiğinde ve üretici güçler çakıştığında, artık yaşam rollerini ayrıtılandırarak veya ayıracak yer yoktu. Bu hareketler, yanlış kullanılmış ve anlaşılmış “man” kelimesini uzaklaştırmanın ve onun yerine nötr kelimeler getirmenin gerekliliğine inandı⁵⁶. Bunun üzerine sözü edilen yapılar aşağıdaki gibi olmuştur:

56 “Man” kelimesinin kombinasyonları ve bunun için önerilen alternatiflerin geniş bir örneği için bkz.

Xiaolan Lei, “Sexism in Language”, in *Journal of Language and Linguistics*, Volume 5, Number 1, 2006, p 87- 94.

humankind/ ... race/ humanity, labor power, handmade/ manufactured, chair/ chair person, fire fighter, police officer, supervisor, mail carrier, member of congress.

Problemli sözcükler ve tamlamalar listesine “master” kelimesi ve bileşikleri de eklenmiştir. Çünkü erkeklik inşa eder. Örneğin: masterful, master copy, masterpiece, master key. Bu kelimelerin hepsinde ilk kelimenin erkekliğinden türetilmiş; üstünlük, bütünlük, yetkinlik ve özgünlük bulunmaktadır. Birinci tamlama, sağlam şey veya kişi ya da usta insan anlamındadır. İkincisi, orijinal kopya demektir. Üçüncüsü, en iyi, en yaratıcı ve eksiksiz ürün anlamına gelmektedir. Dördüncüsü ise, bir binadaki tüm kilit ve kapıların anahtarı demektir.

İngilizce uzmanlarının bu yapılara alternatif bulması zor değildi. Feminist hareketin önünde tekil durumda ve tüm kullanımlarında üçüncü şahıs zamirlerinden başka bir problem kalmamıştı. Uzman erkekler ve kadınlar, nötrlüğü sağlayan birden fazla stil geliştirdi. Bu stillerden bazıları şöyledir:

- Çoğul zamirlerin cinsiyetsiz olması sebebiyle çoğul formlara yönelme:
- Tarafsız kelimelere başvurma. Örneğin: one, someone, anyone, everyone, person, anybody... vb.
- “He” ve “she” zamininin s/he’de birleştirilmesi.
- Her iki cinsiyet için tekil ve çoğul olarak uygun olan “you” zaminine dayanarak bu iki zamiri yerine tekil ve çoğul erkek ve dişi için “they” zamininin kullanılması.
- İki zamir için eşit olarak ikame edilmesi sebebiyle (——) Bu işaretle ifade edilen sıfır zaminine yönelme.
- Erilden bahsedildiğinde dişilden de bahsederek paralel sözcüklere başvurulması.

İngilizcede durum böyleydi⁵⁷. Peki bu çözümler Arapçaya uygun mudur?

Aslında dil, feminist talep meydanında kadına yapılan adaletsizliğin giderilme alanı mıdır?

57 İngilizcedeki işaret ettiğimiz değişiklikler, akademik kurumların ve feminist hareketlerin ilgisi sonucunda literatür ve uygulamada yaygın hale geldi. Örnek olarak Minnesota Üniversitesi Yayınları’na bkz. University of Minnesota, *Style Manual Writing Guide Bibliography*. APA: American Psychological Association Yayınları ve bazı cinsiyet ayrımı gözetmeyen sözlükler. Dili cinsiyetten arındırmanın kullanımı hakkında detaylı bilgi için Sexist & Non Sexist Language/s sitesinde arama yapabiliriz.

9.

Cinsiyet Ayrımı Göstermeyen Dillere İki Örnek: Farsça ve Türkçe

Cinsiyet ayrımı gözetmeyen (nonsexist /degenderizing languages) diller oldukça fazladır. Türkçe ve Farsça da kökeni ve doğası itibarıyla böyledir. Feminist bir faaliyetin ve feminist hareketler, sivil örgütler veya uluslararası yasaların girdiği kısa veya uzun vadeli savaşların ürünü değildir. Ancak, dilin formu günümüzdeki haline evrilmiştir. Diller, istediğimiz zaman kontrol ettiğimiz ya da hedeflerimiz, arzularımız veya ilgi alanlarımız için hızlıca boyun eğdirdiğimiz bir ürün değildir. Diller kendiliğinden büyür, değişir ve alternatif üretir. Değişkenleri ile kendiliğinden ve zamanla, dilin yapılarında ve kurallarında bu değişiklikleri zorlanmadan uygulayabilir. İma veya emirle değiştirebileceğimizi sanıyorsak, sadece hayal kırıklığı yaşamış oluruz.

Gösteren ve gösterilen arasında büyük bir fark vardır: /الرجل المرأة, Dilbilimsel gösteren, etik değil, biyolojik özellikleriyle yalnızca eril/dişil yapıya işaret etmektedir. Bunun, gösterilenin özellikleriyle bir ilgisi yoktur. Anlamlar daha sonra değişse bile kadının düşmanı, bastıranı, üstünlük taslayanı, ona denk olduğuna inananı, yardımcısı ve haklarını savunucusudur. Hepsi dilin normu ve gramerinde “رجل”dur. Özelliklerini incelersek, dilin grameri bahsedilen niteliklerine ekler dayatır. Çünkü “رجل” göstereni, bu anlamlardan sadece herhangi birinin anlamını taşımaz. “رجل” kelimesine bu anlamları yüklemek, sanki bahsedilen sözcükten türetilen doğal özelliklermiş gibi yansıtılır. Bu mesele yalandır ve dille bir ilgisi bulunmamaktadır. “رجل” için saydığımız sıfatları “امرأة” sözcüğü de taşıyabilir.

Bazı dillerin cinsiyet ayrımı gözetiyor olması, o dili konuşanların kesinlikle eril oldukları anlamına gelmiyor. Cinsiyet ayrımı gözetmeyen diğer dilleri konuşanların da eril olmadıkları anlamına gelmiyor. Durum böyle olsaydı, toplumsal cinsiyet düzleminde nötr dillere sahip toplumlarda feminist bir akın⁵⁸ görürdük. Bu nötr dil toplumları, kadını toplumsal pratikte astillara boyun eğen hale getirebilir. Öyleyse dilbilimsel cinsiyetten arındırma, bu toplumlardaki kadınların kişisel statülerinin gerçekliğinden hiçbir şey göstermez. Bu gibi durumları kontrol eden, bazen yasa veya hukukun yardımıyla, bazen de yasa ve hukuku aşan sosyal normlardır.

9.1

Farsça

Farsçada eril ve dişil arasında bir fark yoktur. Bu sebeple, belirtmek istediğimizde dişile özel bir etiket bulunduğu gibi erilinde bir etiketi vardır. Etiketin varlığı olumsuz anlamda bir cinsiyetleştirme ise, durum bu dilde geçerli olmayacaktır. Farsçadaki lafızlar, ad veya sıfat olsa bile insana işaret etmektedir. Eril kastedildiği zaman insan kelimesinden önce veya sonra “مَرَد” ve dişil kastedildiği zaman kadın anlamında “زَن” gelir. Hayvandan bahsedildiğinde ise eril ve dişil etiketleri değişir. “نَر” eril için, “مَادِه” dişil için olur. Zamirlerde ise, lafız olarak bağlama göre eril ve dişili kapsar. İşaret isimleri ve ism-i mevsullerde de durum böyledir. Bu çerçevede bir ayrım da bulunursa bu eril ve dişilde değil, akıl ve gayri akilde olur⁵⁹.

58 (L. Ross Kelley), cinsiyet ayrımı gözetmeyen diller çağrısı taşıyan bir makalesinde “kadınlara” “İran’a gitmeyi” özellikle düşmanca bir şekilde tavsiye etmişti. Daha detaylı bilgi için Google veya aşağıdaki linkten bkz. (1996) Against the Theory of “Sexist Language” başlıklı makale: <http://faculty.ed.umuc.edu/~jamthrew/articles/against.html>.

59 Fars dili grameri hakkında detaylı bilgi için bkz.

- Kemaleddin Hilmi, **Mukarane beyne-n Nahw el- Arabi ve-n Nahw el-Farisi**, Kuveyt: Zatu-s Selasil, 1992- 1993).
- Ahmed Levasani, **Medhal ila-l Luğatu-l Farisiyye**, (Beyrut: 1972).

9.2

Türkçe

Türkçe de, -araştırmacıların birçoğuna göre Altay ailesinden-dir- cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir dildir. Çoğunlukla, -başka dillerde de gördüğümüz gibi- eril sözcüğe karşılık gelen dişil bir başka sözcüğün geldiğini görürüz. Örneğin: Adam, yani “رجل” ve kadın, yani “امرأة”. Bazı sözcükler, dişi ve erkek için aynı lafızla gelir. Örneğin: “قطّة” ve “قطّ” anlamına gelen kedi. Bu sebeple, Türkçede eril veya dişile işaret eden etiketler bulamamaktayız. Ancak kelimedeki cinsiyeti belirtmek istediğimizde, isimden önce “Erkek” kelimesini koyarız: Erkek kardeş, yani “أخ”, Erkek öğrenci, yani “طالب”. Dişili belirtmek istediğimizde ise isimden önce “kız” “فتاة” kelimesini koyarız: Kız kardeş, yani “أخت”, Kız öğrenci, yani “طالبة”. Bunlar akil içindir. “قطّ” ile ise, dişil için “dişi” “أنثى” etiketi/ kelimesi, eril için “erkek” “رجل” etiikti/ kelimesi gelir.

Türkçede zamirler ayrı olması durumunda altı tanedir:

Tekil için:

(أنا= ben), (أنت= sen), (هو/ هي/ غير العاقل),

Çoğul için:

(نحن= biz), (أنتم وأننّ= siz -saygı ve yüceltme için kullanılan bir zamirdir-), (هم/ هنّ= onlar).

Bu zamirleri, örnek olarak “ذهب” mazi fiiline isnad ettiğimizde tekil ve çoğulda şöyle deriz:

git-ti-m ذهبْتُ	1- أنا (Ben)
git-ti-n ذهبْتَ أو ذهبِ	2- أنتَ أو أنتِ (Sen)
git-ti ذهبَ أو ذهبِ العاقل	3- هو - هي- وغير العاقل (O)
git-ti-k ذهبْنَا	1- نحن (Biz)
git-ti-niz ذهبْتُمْ أو ذهبْتُنَّ، أو للتبجيل “ذهبْتِ حضرتك”	2- أنتم- أنتنّ- أو حضرتك (Siz)
git-ti-ler ذهبوا أو ذهبْنَ	3- هؤلاء: هم- هنّ (Onlar)

Son etiketler arttıkça, tekilinde ve çoğulunda her iki cinsiyet için uygun hale gelir.

Çoğulda ise, orta sessizde değişen iki etiket vardır. Bu, sonuna eklendiği kelimenin son hecesindeki ses türüne bağlıdır. Bunlar: *lar- ler*dir. Onları yalnızca tek bir etiketin morphem varyantı (alomorf- allomorph) olarak görüyoruz. Örneğin:

Gül › Güller (وردة- ورود)•Dal › Dallar (فرع- فروع)• Çiçek › Çiçekler (زهرة- زهور). Bu iki etiketin cinsiyetle bir ilgisi yoktur.

Türkçede gözetilmeyen cinsiyet ayrımına rağmen, feminist faaliyet nedeniyle yayılmaya başlayan İngilizcede gördüğümüz değişiklikleri gördük. Bu değişiklikler, dilin yapısında değil, aksine deyimlerde, erkeklikle ilgili ya da erkek egemenliği gösteren adlandırmalarda meydana gelmiştir. (رجل) anlamında “Adam” sözcüğünü içeren tamlamalara (إمرأة)’ye işaret eden “Kadın” kelimesini kapsayacak şekilde paralel değişiklik bu değişikliklerin bazılarındandır. Böylelikle “İş kadını” (امرأة أعمال), “iş hanımı” (امرأة أعمال) ve “bilim kadını, bilim insanı” (عالمة ya da امرأة علم) gibi erkek kelimesine dayanan tamlamalar yerine her iki cinsiyeti içeren tamlamalar görmeye başladık⁶⁰.

60 Türkçe dilbilgisi ve toplumsal cinsiyet değişikliği girişimleri için bkz.

- Demir, Tutam (2004). *Türkçe dilbilgisi*, Ankara Kurmay kitapevi.
- Friederike Braun (2001). “The Communication of Gender in Turkish”, in: *Gender across Languages*, p 283- 310.

10.

Peki Arapça'da sorun ne?

Değişime ihtiyaç var mı?

Başından beri Arapça dilinde ve benzerlerinde estetiksel operasyonlara gerek olmadığını söylüyoruz. Eşitlik veya olmaması, dilin ilgisi olmayan bir konudur. Dil, doğası itibarıyla adaletsizlik doğurmamış ve durumunun kökeninde eşitsizlik sağlamamıştır. Arapçadaki söylem konusu, dilsel cinsiyete ve erilin kendisine değil, eril formun dilsel baskınlığına dayanmaktadır. Bunun üzerine, bazı feministlerin dilde düzeltici operasyonlar yapmanın gerekliliğine inandığı yerler olsa bile dilimiz feminist talebin mücadele alanı değildir⁶¹.

Dili cinsiyetten arındırma çağrısı yapan feministlere önce uyguladıkları boşluk ve hata içermeyen bir metodolojiyle bunu yapmayı hatırlatarak öneri olması açısından aşağıdakilere işaret edeceğim:

61 Örnek olarak bkz. Zeliha Ebu Riş, **El- Luğatu-l Ğaibe- Nahve Luğa Ğayrı Cinseviyye**, (Şam: Dar Ninova Araştırma Yayın ve Dağıtım, 2014). Kitapta gösterilen çabaya rağmen, ki bu övgüye değer bir çabadır; kadın araştırmacının sunduklarından bazılarıyla aynı fikirde değilim. Kendisi, bir takım cinsiyetçi ifade ve lafız örneklerini incelemektedir. Daha sonra sebeplendirerek alternatifini önermektedir. Ancak, "عاطمشلا", "تغيبملا", "عاطمش زوجة" tamlamasında olduğu gibi kesinlikle ileri yaş veya çirkinlikle ilgisi yoktur. "وضع" kelimesinin dişili "قوضع" gerekli değildir. Çünkü kelime, her iki cinsiyet içindir. "تافرع يهيد" yerine "تافرع يهيد", dil ile ilgisi olmayan bir adlandırmadır. "عابزع" kelimesi, Standart Arapça sözlükbiliminde "سنة" bir alternatif değildir. Bu, her iki cinsiyet için olan "بزع" ya da dişili belirtmek için "تزع" dur. "تتاشطع" yerine "تتاشطع"nın tercih edilmesi ikna edici değildir. İkisi de dişil etikettir. "جوز" bir alimle dişil yapılmasına gerek yoktur. "نملعيز تتاشطع"dan "نملعيز تتاشطع"ye geçiş isabetli değildir. Aksine, kurtulmak istedikleri adaletsizlik uygulamasıdır. Bkz. 89- 111. sayfalar.

10.1

Arapçayı Cinsiyetten Arındırma Yöntemleri

Bunlar cinsiyetten arındırma için önerilen yollardır. Bunları zikrediyorum, ancak çirkinliği ve zorluğu sebebiyle bunu **istemiyorum**. Çünkü ben, dilin tarafsızlığına inanıyorum:

Bu yollara başvurmamızın farklılığıyla başarabiliriz. Bu, hakim erkek baskınlığı metodu alışkanlığımızı yansıztırmamızla (internalization) mümkündür. Durum, Arapça ve standartları hakkında metodoloji, bağlılık ve geniş bilgi gerektirir.

10.1.1

Muzari fiilin ön eklerine, her türlü fiil, harf ve isimlerde zamir son eklerine işaret eden eril ve dişil odak noktalarına dikkat etmenizi öneririz:

10.1.2

Cinsiyetsizleştirme prosedürü açısından, yazılı dili ve sözlü dili arasında geniş bir boşluk olduğunu belirtmek zorundayız. Yazılı dilde cinsiyet kapsayıcılığı veya sözcüğün tarafsızlığını uygulamanın “kolay olmayan” bir kolaylığı vardır:

10.1.3

Arapçanın kendisinden sonra dişil etiket gelen eğik çizgi stilini ya da diğer cinsiyetten olan sözcüğü kullanmaya başvurması bir zarar vermez. Başta gelen kelimenin dişil veya eril olması beni ilgilendirmez. Ancak, dilbilgisel bütünlüğü korumamız gereken stildeki bu takdim ve tehirden doğacak olanı belirtiyorum. Değiştirilmesi veya her iki cinsiyetin art arda zikredilmesi, önceki ve sonraki sıfat ve fiillerin de değiş-

tirilmesine dikkat etmeyi gerektirir. Aşağıdaki bileşik cümle örneklerine bakalım:

a.

”يشكو الطلبة المجتهدون ممّا يطلبه الأستاذ من مقالات عليهم أن يناقشوها ويعرضوها أمام زملائهم...”

”يشكو“ ve ”الطلبة“ ”المجتهدون“ ”الأستاذ“ ”عليهم“ kelimelerinden sonra dişil formun eğik çizgiden sonra gelen dişil etiketiyle eklenmesi ya da dişilin tamamen zikredilmesi, cümleyi gramer bakımından doğru yapmaz. Bu yüzden fiillere ve ”يشكو“ ”يطلبه“ ”يناقشوها“ ve ”يعرضوها“; muzara’a ’sini ’t’ye dönüştürme ya da aşağıdaki şekilde bırakmak ile başa çıkmamızın gerekliliğine dikkat etmeliyiz:

”يشكو/ تشكو الطلبة/ الطالبات/ المجتهدون/ المجتهدات/ ممّا يطلبه/ يطلبه الأستاذ/ ة/ (أو الأستاذة) من مقالات عليهم/ نّ/ (أو عليهنّ) أن يناقشوها/ يناقشنها ويعرضوها/ ويعرضنها أمام زملائهم/ نّ/ (أو زميلاتهنّ) ...“.

Burada yaptığımız şey, yalnızca kelimelerin sayısını katlamamız (14 kelimedenden 33 kelimeye atladık) düzleminde değil, aksine okuma, stil ve anlama düzleminde de çirkindir.

b.

Bu cümleden uzak, değişime veya hazfe uğrayan ya da etiketin değişmesi sonucunda uğrayacak olan fiillerde eğik çizgi çözümü uygun olmamaktadır. Örneğin: ”لا تُقَلّ/ ي“ dediğimizde, muhataba ’sı eklememiz uygun olmaz. Bu gibi durumlarda eklenecek etikete morfoloji açısından uygun olması için tüm fiili tamamen baştan yazmamız gerekecektir: ”لا تُقَلّ/ نقولي“ veya ”ساروا/ ن في الطريق“ dediğimizde bu fiile eklememiz uygun olmayacaktır. Kelimeyi doğru bir gramerle ”ساروا/ سِرُنْ في الطريق“ şeklinde yeniden yazmamız gerekecektir. Bu tür fiiler arttıkça, sözcüksel kalabalık ve karmaşıklık daha da artacaktır:

10.1.4

Eril formla kısa veya uzun genel bir metin yazmak Arapça, erkek egemenliği ve “adalet” e zarar vermez. Bilinen bir notla bitirelim: “Eril formla yazılan her şey dişili de kapsamaktadır”.

10.1.5

Hitap ve gaib durumlarda cinsiyetçi zamirlerden uzak durmak için, ayrı olarak “نحن” zamirini, bitişik olarak ön ek (— نـ) ve son ek (— نا) şeklinde kullanmakta bir sakınca yoktur. Bazen “نحن”, baskınlık konusundan uzak her iki cinsiyeti kapsayan bir gruptan bahsettiğimizde görevi yerine getirebilir. Bu “نحن”, erkek veya kadın olsun birinci tekil şahıs ve onun beraberindeki ya da diğer erkek ve kadın zamiridir. “نحن” = أنا + هو + نحن⁶². Bu tarafsız zamire başvurmak, sözlü ve yazılı dilde yardımcı olmaktadır. Kız ve erkek öğrencilere hitabımda şöyle demek yerine:

- “في اللقاء القادم عليكم/ نَّ أَنْ تَأْتُوا/ تَأْتَيْنَ، ومعكم/ نَّ كَتَبْكُمْ/ نَّ...”
- “في اللقاء القادم علينا أَنْ نَأْتِيَ وَمَعَنَا كَتَبْنَا...”

diye hitap ediyorum.

“علينا أن” demekten vazgeçmemiz gerekmektedir. Adlara eklendiğinde “نا”nın durumu, “نحن”nın durumu gibidir. Harflerle cerr edilmesi ya da fiillere birleşmesi, fail veya failin yerini alması veya fiilin nesnesi olması.

10.1.6

“أل”in de bu zamirleri düşürmede faydası vardır.

- “أَنْ تُحْضِرُوا/ تُحْضِرُونَ كَتَبْكُمْ/ نَّ...”

demek yerine;

62 İlyas Atallah, **Nunu-l Vikaye**, (Nasıra, En Nahda Matbaası, 1996), s. 37.

- “أَنْ نُحْضِرَ الْكُتُبَ...”

diyorum.

10.1.7

Muzara’a harflerindeki “أَنْتِ” hemze ve nun harfine dayanıyoruz. İkisi de özellikle emir kalıbında her iki cinsiyet için uygundur. Şöyle demek yerine:

- “اُكْتُبُوا” و “أُجِيبُوا” و “اُكْتُبْنَ” و “أُجِيبْنَ” ...

Şunu tercih ediyoruz:

- “اُكْتُبْ”، و “أُجِيبْ”، أو “اُكْتُبْ”، و “تُجِيبْ” ...

Böylelikle cinsiyetten arındırıyoruz ve formdaki emir bir anlam emri olduğunda, hoş karşılanmayan emir formundan uzak duruyoruz.

10.1.8

Form olarak emirden ل ve ن ile başlayan muzari mebni li-l ma’lum veya muzari mebni li-l mechul formuna geçiyoruz. Her iki cinsiyeti içeren bir gruba hitabımda şöyle söylemek yerine:

- “أُحْضِرُوا/ أُحْضِرْ مَعَكُمْ/ نَّ مَا تَحْتَاجُونَهُ/ تَحْتَاجُهُ...”

Şunu tercih ediyoruz. Sondaki “مَنْ”ı söylemeyebiliriz:

- “فَلْيُحْضِرْ مَا نَحْتَاجُ إِلَيْهِ”، أو “فَلْيُحْضِرْ كُلُّ مَنْ كَذَا وَكَذَا...”

10.1.9

Yazılı dil düzleminde, bazı bilgisayar fontlarında⁶³ ya da el yazısında tekil söylemde dişil ve eril, kesra ve fethayı beraber yazma imkanını uygulamanın bir sakıncası yoktur. Örneğin:

“أَوْدُ أَنْ أَعْلِمَكَ أَنَّ عَلَيْكَ مَرَاةً أَسْتَادَكَ.”

63 Kur’an hattı gibi: PDMS Islamicfont- PDMS_Saleem_QuranFont ve matbaalardaki ve yayınevlerindeki diğer hatlar.

Ancak tekil ve çoğul gaib zamirlerinde ve çoğul söylemde eğik çizgiye başvurulur:

10.1.10

Yazılı dildeki bazı durumlarda, ك veya ت'yi harekelemeye gerek yoktur. Kararı erkek/kadın okuyucuya bırakıyoruz. Bu gibi yollar, bileşik cümlelerde fayda sağlamamaktadır. Ancak basit cümlelerde yararlıdır. Örneğin:

- أسعدني أنك نجحت، ك - ve fetha (eril etiketi) ve kesra (dişil etiketi) için uygundur. Etiket/ alamet/ hareke ve ismin yokluğu

10.1.11

Fiiller, muzara'a harfleri gibi ön ekler ve zamir ve hafrler gibi son ekler almalarının sonucu en zor dilbilimsel bileşenler olmaya devam etmektedir. Ön ve son eklerde, müsned ileyh/a, muhatab/a, mahbar anhu/a ve mevsuf/a için bir açıklama vardır. Bunun için, cümleleri fiiller ve ona eklenenlerden arındırarak adlaştırma (nominalization) eğilimi gösteriyoruz. Bunu, fiiller ve fiilden önce gelen masdar harfleri yerine sarıh masdar kullanarak yapıyoruz. Durum, biraz pratik ve ifade yeteneği gerektirmektedir. Şöyle demek yerine:

- ”على الطالب/ة أن يُعدَّ/ تُعدَّ واجِبُهُ/ا البيتي، وأن يُسلِّمَهُ/ تُسلِّمَهُ نهاية هذا الشهر إلى...”

Şunu tercih ediyorum:

- ”المطلوبُ إعدادُ الواجبِ البيتيِّ وتسلُّيمُهُ...”

Sınav kağıtları ve araştırma ödevleri de bu filleri ve zamirlerle cinsiyetçi lafızları gideren tarafsız stil ile yazılsa ne güzel olurdu. Gördüğüm kadarıyla durum kolaydır. Sınıf, cinsiyet olarak karma ise ”المطلوب” kelimesiyle başlarım. Örneğin:

- ”المطلوبُ قراءةُ الأسئلةِ التاليةِ والإجابةُ عن... مع المحافظةِ على وضوح الخطِّ وسلامةِ اللغةِ...”

ve -dilersem- şöyle bir dua ile bitiririm:

- ”مع صادق أمنيّاتي بالنجاح“

10.1.12

Fiil babında da aynı şekilde, faili adlandırılmayan form (mebni lil mechul)u kullanmaya başvurmamız yararlı olabilir. Bulunduğu cümlelerin öğelerindeki etiketleri düşürmeye dikkat ederek tek bir cinse özel ise dilbilgisel faili düşürürüz. Şöyle demek yerine:

- ”عليكُمْ أن تُراعُوا... / عَلَيكُمْ أن تُراعِينَ...”
- ”أن تُعيدُوا استثماريَكُمْ... / تُعِدُنْ استثماريَكُنْ...”

Şunu yazarız:

- ”يُراعى كذا وكذا... وتُعَادُ الاستثماراتُ...”

Yukarıdaki stilde yazmak istemiyorsak, şöyle demek yerine:

- ”يقولون بالعربيّة...، يَقُلْنَ بالعربيّة...”

Bunu tercih edebiliriz:

- ”يُقَالُ بالعربيّة...”

10.1.13

Benim belirli bir cinsiyetten bahsetmediğim aşıkardır. Masdar harflerinden ve fiillerden kaçındım. Bu veya şu cinsiyete özel kelimeler yerine tarafsız genel kelimeler bulmam da zor değildi. Eğik çizgiden ve sıkıcı tekrarlardan kurtulmuş olurdum. Herkese, topluluğa, gruba ya da bulunanlara konuşmamı ve onların ve öğrencilerin ve onlara eril ve dişil olarak uygun gelen fiilleriyle devam etmek yerine “masdar” ile devam ettirirdim.

10.1.14

Standart Arapça kuralları, feminist hareketin değiştirmeyi talep ettiği cinsiyet meselesinde işaret isimlerini içermez. Dişil ve erile özel iki ad ve kinaye vardır. Bunlara, başında tenbih harfi olan (ها) eklenir. Böylelikle dişil, diğer alternatiflerinden ayırt edilir⁶⁴.

Hitabın harfinin artması durumunda, kural işaret isminin işaret edilen eril veya dişilin ve muhatabın hitabının harfinin tekil, ikil ve çoğul olarak artmasını gerektirir. Ancak kuralın ihlali ve erile başvurmak bizim yaptığımız bir şeydir. Dil adildir, biz hata yaparız. Dil, işaret edilen dişile uygun dişil işaretini ve dişil muhataba uygun hitap harfini kullanarak dişil için şöyle söylememi gerektirir: “أَتَرَيْنَ تِلْكَ الشَّجَرَةَ؟” Bir kadın topluluğuna hitap ederek tekil bir erile işaret edersem şöyle derim: “ذَلِكَ”⁶⁵. Böylece, cinsiyet ve sayı uyumu her iki cinsiyet arasında adaleti koruyarak meydana gelir... Kadın için söylenen “أَتَرَيْنَ تِلْكَ” ise, bizim hatamız ve kusurumuzdur.

10.1.15

Bildiğimiz bir hitap durumunda sorun değildir. Sadece dili kurallarına göre konuşmamız gerekir. Mektuplar bunun için iyi bir alandır. Mektubun yazıldığı veya sorumlu erkek veya kadın bilmememiz halinde genellemeye başvurmak ve her iki cinsiyeti zikretmek iyidir. Herhangi bir okula eğitim almak için bir talep sunsak bile, “إلى السيد/ة — مدير/ة” veya “إلى إدارة”، yazmamız güzel olur. Evli veya bekar yetişkin kadınların hepsine “سيدة” kelimesiyle hitap etmemiz tavsiye edilir. Medeni durumu bizi ilgilendirmez. “آنسة” kullanımından

64 Tekil dişil için işaret ismi:

ذ — ذه، ذه، ذي، ت — تا، تي، ته، تيه.

65 (Yusuf: 32):

(قَالَتْ فَلْيَلِكَنَّ الَّذِي لَمُنْتَنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَوَدُّهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّغِيرِينَ)

vazgeçmemiz ne güzel olur. Tıpkı “efendiliğin” kayıtsız şartsız erkeklere bahşedildiği gibi kadınların hepsi hanımefendidir.

10.1.16

Gerektiğinde bir pozisyon veya mesleğe delalet eden tüm kelimeler dişil yapılabilir:

وزيرة، سفيرة، مديرة علمة، وكيلة، وصية، قاضية، محامية، رئيسة...⁶⁶

Bu durumda, burada beni ilgilendirmeyen bir takım nedenlerin bulunmamasından dolayı kullanımda kadını ilgilendiren⁶⁷ bazı dişil formların geçmemesi ya da tarihi ve dini olarak sadece erkeğe özel kılınmasına dikkat ederek kıyasa dayanabiliriz. Örneğin: كاهنة, خورية, (tek tanrılı dinlerde), ملاكة, إلهة (kilisede) (Maşriku-l Arabi’de daha yüksek dini konumların yanı sıra bu dini pozisyonda bir kadının bulunmaması nedeniyle kullanılmaz. Ancak ikincisini, papazın karısına işaret etmek için günlük dilimizde kullanıyoruz)... Dil ölçütü, bunların hepsine izin vermektedir. Ancak ölçüt konusu, kullanım karşısında hata yapabilir. Bu, dilbilimde “kuralda düzenli, kullanımda aykırı” olarak bilinir. Bazı feministler, “Allah”ın eril olduğunu düşünse bile, onlara iblis ve şeytanın eril, cennet ve ateşin de dişil olduğunu hatırlatırız! Pek çok halk, tek tanrılı dillerden önceki ilk yaratıcının kendi annesi olan bir kadın olduğunu, arz ve semanın dişil olduğunu düşünmektedir. Bu cinsiyet dağılımının

66 Kahire Arapça Dil Kurumu, 1978 yılındaki kırk dördüncü oturumunda eril ve dişili ayırmak için dişilin gerekliliğini onaylamıştır. Ferra’nın önceden bu dişillığe izin verdiğine atıfta bulunalım. Aşağıdaki dipnota bkz.

67 Ferra, **El- Müzekker ve-l Müennes**’in 55. sayfasında şunu zikretti: “Biri şöyle derse: Arapların ne dediğini duydun mu: Yöneticimiz bir kadın, falanca kadın falanın oğlunun vasisi ve falancanın vekili, bunun mümkün olduğunu düşünüyor musun? Dedim ki: Hayır, burada o erildir. Çünkü erkekler için kadınlardan daha fazladır. Ona kadınlarda ihtiyaç duydukları zaman onu yerinden daha fazlasında uyguladılar. Diyorsun ki: falanın oğlu müezzin kadın, şahitleri de kadın ve falanca kadın o erkeğe şahit, çünkü şahitlikler, ezan ve benzerlerini ancak erkekler yapar. Kadınlarda bu azdır. Belki de şiirde • ile gelmiştir... **Şöyle demeniz yanlış değildir: Tekil olduğunda kadın vasi ve kadın vekil, bununla birlikte sıfatı zikrettiniz**”.

Gramerciler, isim fiillere emir ve nehyi (imperative- jussive) ve “isim fiil ma’dul” olarak tanımladıkları “فَعَالٍ” kalıbında gelen masdarları da dahil etmektedir. Örneğin: نَزَالٍ ve حَذَارٍ ثَرَاكِ. Hepsi sülasi mücerrettendir. Örneğin: نَزَالٍ ise, “أَفْعَلٌ” kalıbının mezidi olarak eklenmiştir. Bu masdarlar, anlamlarını taşımaktadır ve lafız olarak tekil, ikil ve çoğul olarak her iki cinsiyet için uygundur. “حَذَارٍ مِنْ إِهْمَالِ الصَّحَةِ” sözüm, bu grubun geri kalanında olduğu gibi; “إَحْذَرُوا، إَحْذَرُوا، إَحْذَرُوا، إَحْذَرُوا، إَحْذَرُوا...” demektir.

10.1.19

Bazen her iki cinsiyeti bir arada bulunduran bazen de hepsinin dışı olduğu bazı eril kurum adlandırmalarını değiştirme vakti geldi. Örneğin:

a.

نقابة/ منظمة/ رابطة المعلمين ← نقابة الهيئات/ القوى التدريسية.

Bu kurala göre diğer sendikaları adlandırmaktayız. Bu durumun belirli mesleklerde her zaman geçerli olmadığını unutmayın. O zaman, eğer gerekliyse dışilini de zikrederiz. Buna örnek olarak “نقابة المحامين”i verebiliriz. هيئة المحاماة، الدفاع ya da الادعاء vb. istenilenden uzak olabilir veya daha geniş ya da dar anlamlar verebilir.

b.

مسار/ صفّ المتميّزين ← مسار التميّز

Bu صفّ المتميّزات ya da مسار oluşuyorsa, مسار dışilerden oluşturulur.

c.

لجان آباء/ أولياء أمور الطلبة ← لجان ولاية أمور الطلبة

d.

دار المعلمين ← دار إعداد الطواقم/ الهيئات التعليميّة

Heyet kadınlardan oluşuyorsa, المعلمين yerine المعلمّات yazılması tercih edilir. Cinsiyetsiz yaptığım ise daha doğrudur.

e.

غرفة المعلمين ← غرفة الهيئة التدريسية

(bkz. b ve d'de yazdıklarımız);

f.

قائمة المرشحين للبرلمان عن الحزب... ← القائمة البرلمانية المرشحة

Ya da

القائمة المرشحة للبرلمان

g.

مجلس الوزراء ← المجلس الوزاري/ الوزارة...

h.

رابطة الأكاديميين في... ← الرابطة الأكاديمية في...

i.

بيت المسنين ← بيت العُجُر

عجوز kelimesinin çoğulu dişil ve erildir. Sadece kadınları kastetmemiz dışındaki "عجائز"ın aksine, "فُعَلٌ" kalıbındaki çoğul dişil ve erildir. العَجَزَة sözümlü, cinsiyetten arındırmaz. العَجَزَة, eril عاجز'ın çoğuludur:

فاعِلٌ: فَعَلَةٌ وفاعِلون وفُعال...

Bu kurala göre uygularız.

10.1.20

Yollardaki tabela ve kural lavhalarında -ki genelde eril söylemin kullanıldığı yerdir-, bu söylemden cinsiyeti arındırarak kurtulmamız mümkündür. Örneğin:

Aşağıda doğru bir Arapçayla yazdığım talimatları okuyalım:

a. احذر - أمامك مطب

b. خَفَّف السرعة - أمامك مطب

c. لا تستعمل الكوايح

d. أعط حق الأولوية...

e. انتبه - الشارع تحت مراقبة مكثفة

f. الزم يمين الشارع

g. خَفِّف السرعة- أمامك منطقة سَكْنِيَّة...

h. تَذَكَّر- السرعة القصوى...

Yukarıdaki örneklerde monoseksüel söylemden kurtulmamız kolaydır ve kendisinden sonra dişil etiket gelen ya da isim veya zamir olarak dişili zikredilen eğik çizgiye gerek yoktur. Olabildiğince isim cümlelerine başvurarak talimatlar aşağıdaki gibi genel olacak şekilde fiillerin kullanımından kaçınalım.

a. الحذر! أمامك مطبّ

b. أمامك مطبّ

c. استعمال الكوابح يضرّ بالسيّارة...

d. حقّ الأولويّة للسيّارة الآتية من...

e. الشارع تحت مراقبة مكثّفة

f. السياقة على يمين الشارع...

g. تخفيف السرعة- أمامك منطقة سَكْنِيَّة

h. السرعة القصوى...

Bu kurala göre uygularız.

Bu maddede bahsettiğimizden bir yöntemi varyasyonları ile benimsemek bazen yardımcı olmayabilir. Bu nedenle, birkaç yöntemi birleştirmemiz gerekmektedir. Durum, sanıldığı kadar kolay değildir. Zorluğu dikkat, irade, dil yeteneklerimiz ve morfoloji ve gramer bilğimizde yatmaktadır. Dil sözlüğümüzde otomatik olarak yazılı veya sözlü olarak alıșageldiğimiz ve iç-selleştirdiğimiz (internalized) eril baskınlık stiline meyylediyoruz. 10.1.19. ve 10.1.20. maddeler dışında daha sonra göreceğimiz gibi dilin değil; o dili konuşanların uyguladığı adaletsizliği ortadan kaldırmaya bile adaleti sağlayan iyi bir durumdur.

Her ne kadar dilin “yaratımlarımızdan” masum olduğuna emin olsam da 10.1 maddesini yirmi varyasyonu ve örnekleriyle yazdım. O; yalnızca başkasını suçlamaya alışma eğilimimizdir: Dil. Sözlük kelimeleri olmaları bakımından -نساء- رجال- بُكاء- -حافظ- حافط- ملك- gibi sözcükler, yalnızca tarafsız anlamlar taşır. Bir

yandan aşağılama diğer yandan yüceltme anlamı taşıması için bu tarafsızlıktan sadece cümle düzeni ve kasıtlı fiil ile çıkar:

”إِنَّكَ كَالنَّسَاءِ عَلَى مَلِكٍ لَمْ تُحَافِظْ عَلَيْهِ كَالرَّجَالِ“!

Bu erilliğin kadın, son Endülüs halifesi “Ebu Abdullah Muhammed bin el- Ahmer es- Sağır”ın annesi “Aişe”nin dilinde somutlaşması; oğlunu Gırnata’yla vedalaştığı zaman ağlarken gördüğünde söylemiştir. Aişe, Celile’deki pek çok kadının sözünde inançlara veya sosyal maskelere yaslanan erkeksi gözdür:

”تَرَيْتِيهِنَّ بُعْرِيْسُ“، فِي ”مَبَارِكَتِهِنَّ“ لَامْرَأَةً أَنْجَبَتْ ”عُرُوسًا“ أَنْثَى أُخْرَى.

Erkek çocuk temenni ediyor. Temenni ediyor erkek çocuk doğurmasını hatta onlara zine olması için el üstünde tutulması için.

Arap diline ilişkin toplumsal hatalar hakkında söylediklerimiz, tüm içselleştirilmiş inançlar; sözlere, stillere ve yargılara çevrilmiş normlarıyla diller ve o dili konuşanlar için de geçerlidir. Hepsi, kasıtlı veya kasıtsız olarak deyimler altında kategorize edilmektedir. Aforizmalarımızın kaynaklarını ve mirasımızı yeniden okumamız veya ammi dillerimizi ve söylemlerimizi dikkatle dinlememiz yeterlidir. Kadını aşağılayan yüzlerce rahatsız edici söz bulmamız mümkündür. Bu gerçeklik, cinsiyet ayrımı gözetken veya gözetmeyen dillerde yaygındır. Dili dönüştürecek, temize çıkaracak ve o dili konuşanların suçlu olduğunu vurgulayacak olan fasih ve ağır; zihinsel ve kağıt sözlüğümüzde dışının baskın varlığıdır. Kişisel veya toplumsal bir konuma dayanan “ahlaki” konum fasih alanında açıktır. Aşağılama, sohbet alanında ve kullanılan dil düzeyinde konuşma dilinde ise, sözcük seçimi açısından ve İfadenin çirkinliği ile nezaket arasındaki dağılım açısından en düşük ve en yüksek arasında değişir. Bu ilk, kadınları kendileriyle ilgili olmayan ve ilk etapta onlar hakkında yazılmamış konulara dahil eder. Bu yüzden büyük hacimli sözlükler buluyoruz. Musannifini, demansı yaşlılık veya hastalıktan dolayı aklın gitmesi olarak

tanımladıktan sonra ve demans olan adamı “مُفَنَّدٌ” veya “مُفَنَّدٌ” nitelendirdikten sonra şöyle diyor: “Bu, kadın için söylenmez. Gençliğinde hiçbir fikri olmadığı için kadın demans olamaz”⁶⁹! İbn side, bu görüşle yetinmekte ve başka bir tutum eklemektedir. Tenasül uzuvları isimlerinden bahsederken İbn es- Sikkit’e nispet ederek şöyle der: “O, insanın avret yeridir. Kendisinden utanılan her şey avrettir, kadın da avrettir”⁷⁰.

Ammide ise, yoğun bir kadın varlığı buluyoruz. Suçlu olan oğul veya erkek kardeş bile olsa kadınlık uzvu tamlanan olarak zikredilerek ya da erkek çocuğun zina yapan bir kadından olduğu sıfatıyla hakaret anne ve kız kardeşe edilir. Küfürlerde ahlaksızlık retorikle iç içedir. Örneğin:

”يَلْعَنُ الْبَطْنُ الْيَ جَمْلَكَ/ خَلْفَكَ”، ”يَلْعَنُ الدَّايَ الْيَ بَشَرَتُ فَيْكَ/ سَحْبَتَكَ“،
... ”رَضَعَانُ خَلِيبٌ وَسِخٌ“ Babanın da bir payı olabilir. Bu durumda bile anne dahil edilir: ”لَمْ أَبُوكُ“. Erkek çocuk için söylediklerimiz kız çocuk için de geçerlidir⁷¹. Diğer dilleri konuşanlar da bu “yaratımlarda” farklılık göstermez. Sokak İbranicesi ve aynı şekilde Türkçe bu bakımdan geniş bir alandır. Herhangi bir sebep, Türkçede kadına hakaret edilmesi için yeterlidir. Araba sürerken bir kuralı ihlal ettiği için zina yapan kadın veya kusurlu olarak hakaret edilebilir⁷². Kaltak, orospu, şıfıntı, fahişe (Arapçadan geçmiştir), kahpe (Arapçadan geçmiştir) gibi kelimelerin hepsi zina yapan kadın anlamına gelmektedir. Babaya edilen hakaret sözcükleri ise annesine veya kız kardeşine yöneltilir.

69 İbn Side, *El Muhassas*, 1: 43.

70 *El Muhassas*, 2: 30.

71 İlyas Atallah, *ve İza-l Mev’udetu Su’ilet*, (Nasıra: Daru-l Maha Yayın ve Çeviri, 2016), s. 207.

72 “The Communication of Gener in Turkish”, in: *Gender across Languages*, p 300.

11.

Dilsel Erilliği İçselleştirmek, Dişil Dilden Dişinin Diline

Bu madde, çalışmanın ayrıntılarının değil, ana fikrinin bir özeti olabilir. Dilde veya herhangi bir dilde toplumsal cinsiyet ya da başkasında tarafsızlıktan başka bir şey görmüyorum. Dillerin konuşan insanların hayat meselelerinde bir fikir, görüş ve pozisyon ifade etmeleri için bir araç olduğundan şüphe etmiyorum. Sözcük aynı anda bir çiçek ve bir mermidir. Sözcüklerin aslında masum olanları, farklı bağlamlarda suçlama konumu ve yaralayıcı olabilir. Hiç şüphe yok ki, dilleri temsil edilen toplumların çoğu gibi dil tarihi de erildir. Bu kaçınılmaz ilişkiye rağmen toplumlarda erkek baskınlığı ya da baskın olmaması; dilsel erkekliğin yaygın veya yok olduğu anlamına gelmez. Dilimiz bulunduğu ve kurallaştırıldığından beri cinsiyet ayrımı gözetmeseydi bu çalışmanın konusuna dikkat çekemezdik. Dile dikkat çekmememiz, kadın seviyesinde adaleti veya adaletsizliği kaldırmayı varsaymaz. Aksine, erkeksi dil tercihi, alışkanlık ve asimilasyonun bir sonucu olarak, dikkate alınmayan normal bir konu haline geldi. Bu varsayımı incelemek için On altı (16) erkek ve on beş (15) kadından oluşan bir grup (31) kadın ve erkek Dilbilim ve Arapça Sözlükbilim yüksek lisans öğrencisinden on beş (15) cümleyi harekelemesini istedim. Bu görevde amacımı açıklamadım. Toplumsal cinsiyetle ilgili bir konu için bir tarama aracı olduğundan bahsetmedim. Düşünceyi klasik dilbilgisine çevirmekle ilgilendiğim için iki cümlemin (5 ve 6) irabını istedim.

Bu cümlelerde her iki cinsiyet için uygun olan etiketler tekrarlanmaktadır. Eril veya dişil olarak ancak harekeyle be-

lirlenir: İkinci tekil şahısın “-ت” , “أنت” ve “-ك” fethalısı eril, kesralısı dişildir. Muzari “-ت”si, eril ikinci tekil şahıs “أنت” ya da dişil üçüncü şahıs “هي” anlamı taşıyabilir. Bu cümleler aşağıdaki gibi dağıtıldı:

- Yalnızca 8. cümle sadece dişil anlamı taşır. Çünkü, anlamda böyle geçmiştir. O, Arap atasözlerindendir. Anlatım, konuyu bilmeyi gerektirir. Bu sebeple, “صِيَّعَتٌ”deki etiketi eril yapmak bu araştırma bağlamında yanlış kabul edilmez:
- Dil yapısı ve bazı etiketlerinin gösterdiği gibi üç cümle yalnızca eril anlam taşır. Aralarında ayet-i kerime (3.), şiir beyti (1.) ve Oluşturduğum bir cümle (7.) bulunmaktadır. Bunların dişil yapılması tolere edilemez bir yanlıştır:
- On bir cümle. Diğer cümlelerde dişil ve eril uygundur.

Tüm cümleleri kanıtladıktan sonra kadın ve erkek davranışını toplumsal cinsiyet düzleminde sayı ve yüzdelik oran olarak sunacağım:

Aşağıdaki cümleleri tam olarak harekeleyelim. Geçişler hariç sonlarını harekelemeyi unutmayalım. Daha sonra beşinci ve altıncı cümleleri irablayalım.

1. إذا كنت ذا رأي فكن ذا عزيمة
فإن فساد الرأي أن تترددا

Bir görüş sahibi isen, kararlılık sahibi ol

Görüşün fesatlığı, tereddüt etmendir

2. هل أعددت واجباتك للقائنا المقبل؟

Gelecek dersimiz için ödevini hazırladın mı?

3. (قل هو الله أحد)

“De ki: O Allah birdir.”

4. سلام عليك.

Selamun aleyk.

5. دونك القلم.
Kalemi al.
6. تعد الطعام.
Yemeği hazırla.
7. تجد في المكتبة ضالتك.
Kaybettiğini kütüphanede bulursun.
8. في الصيف ضيعت اللين.
İş işten geçti.
9. عليك إذا ما نوديت للعون أن تلبي النداء.
Yardım için çağırıldığında çağrıya kulak vermelisin.
10. إليك هذه النصيحة؛ إن أردت النجاح فلا بد من الجد.
Sana nasihatim, başarı istiyorsan ciddi olmalısın.
11. أكلم أ لم بك سوء تضعضعت؟!
Başına her kötülük geldiğinde zayıflayacak mısın?!
12. بك أثق.
Güveniyorum sana.
13. لك هذا المدح لا لغيرك، فأنت أهل له لجميل ما صنعت.
Bu övgü senden başkasına değil, yaptığın şeyin güzelliği için ona layıksın.
14. أعتذر إليك لما رأيته مني أمس.
Dünkü davranışım için senden özür dilerim.
15. لا عليك، غداً أشرح لك ما طلبت.
Önemli değil, istediğimi sana yarın açıklayırım.

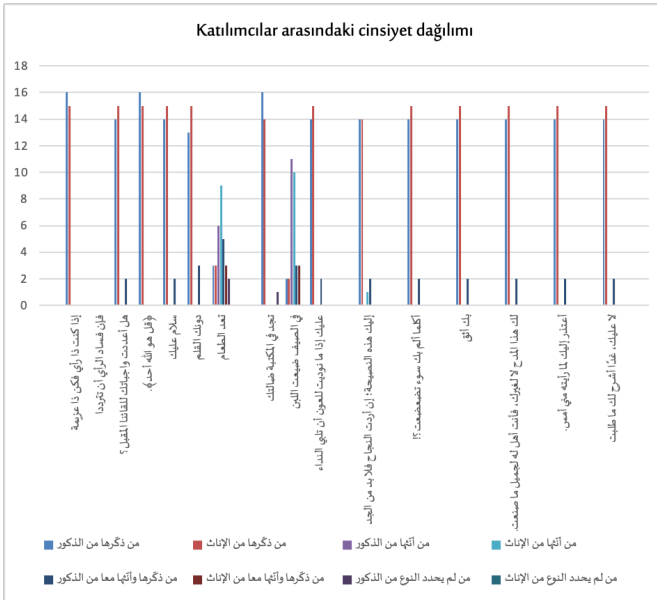
İfade	1 Erkekler- denmützek- ker yapanlar	2 Kadın- lardanmützek- ker yapanlar	3 Mützekker yapan- ların toplam sayısı	4 Erkek- lerden müennes yapanlar	5 Kadın- lardan müennes yapanlar	6 Müennes yapan- ların toplam sayısı	7 Erkekler- den hem mützekker hem müennes yapanlar	8 Kadınlar- dan hem mützekker hem müennes yapanlar	9 Hem mützekker hem müennes yapanla- rın sayısı	10 Erkek- lerden cinsiyet belirleme- yenler	11 Kadın- lardan cinsiyet belirleme- yenler	12 Cinsiyet belirleme- yenlerin toplam sayısı	13 Toplam
1- إذا كنت ذا رأي فكن ذا عزيمة فإن قصاد الرأي أن تترددا	16	15	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	31
2- هل أعددت واجباتك لقلبتنا العقل؟	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
3- (ظ هو الله أحد).	16	15	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	31
4- سلام عليك	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
5- ذروك القلم	13	15	28	0	0	0	3	0	3	0	0	0	31
6- تعدد الطعام	3	3	6	6	9	15	5	3	8	2	0	2	31
7- تجدد في المكتبة صالتك	16	14	30	0	0	0	0	0	0	1	0	1	31
8- في الصيف ضيعت اللين	2	2	4	11	10	21	3	3	6	0	0	0	31
9- عليك إذا ما توديت للعون أن تلبي النداء	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
10- إليك هذه النصيحة؛ إن أردت النجاح فلا بد من الجِدِّ	14	14	28	0	1	1	2	0	2	0	0	0	31
11- اكلمنا ألم بك سوء تضعضت؟!	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
12- بك اتقى	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
13- لك هذا المدح لا لخبرك، فأنت أهل له لجميل ما صنعت.	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
14- يا عتذر إليك لما رأيتُه مني أمس.	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31
15- لا عليك، غداً أُشرح لك ما طلبت	14	15	29	0	0	0	2	0	2	0	0	0	31

Table 1

Bu tablo örneklem yanıtını sayısal olarak detaylandırmaktadır. Grafik ise, bunu yüzde olarak gösterir. Tablo ve grafik, tarafsız (morfolojik, sentaktik ve semantik olarak her iki cinsiyet için uygun) cümleleri erilleştirme eğilimini göstermektedir. Bu, örneklemin erkek ve kadınlarının üzerinde ittifak ettiği bir konudur. Aslında tabloda kırmızıyla vurgulanan rakamlar ve örneklemin kadınlarını temsil eden grafikteki kırmızıya çalan sütunlar, -genelde- rakamlara ve erkeklerin yanıtını temsil eden mavi sütunlara üstün gelmektedir. Sanki **tarafsızlık taşıyanların erilleştirilmesi, erkek ve kadınlarıyla toplumda kalıplaşmış bir durumdur**

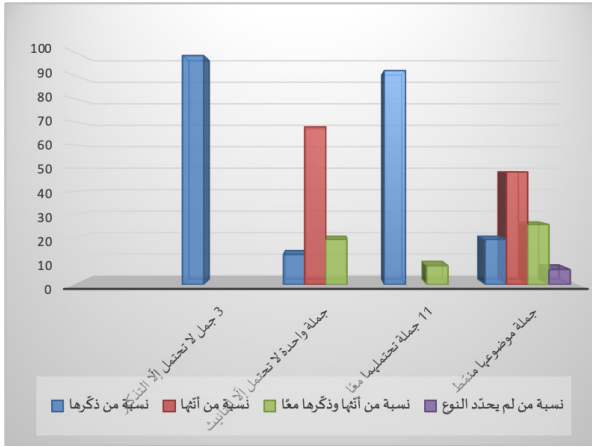
Kadınların erkeklerin meylettiğinden çok bu tarafsız cümlelerde erile meyletmesi dikkat çekmektedir. 11 cümle- nin 9'unda durum böyledir! Eril yapan kadınlar, cümlelerin her iki cinsiyet için doğru olması ihtimaline işaret etmemiştir (2, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 15inci cümleler). Grafikteki 6. cümle: “تَعُدُّ الطَّعَامَ” Toplumsal rollerin dağılımını teşvik eder. Ancak özellikle kadınlar olmak üzere çoğunluk bu cümleyi dişil yapmıştır. Bu şekilde fail/ müsned ileyh “أَنْتَ” değil, “هِيَ” olur.

Grafik 1

Tablo 1’deki verileri ve Grafik 1’deki detayları birleştirirsek, Grafik 2’yi elde etmiş oluruz. Bu, örneklemin çoğunluğunun (92%) oran ile tarafsız cümleleri etiketlediğini gösterir. Eril etiketle tarafsız cümlelerin sayısı 11’dir. Kalıp yargı cümlesi “(6) تعدُّ الطعام” ise yaklaşık %26 ile en büyük tarafsızlaştırma yüzdesini gösterdi. Bu cümlenin irab olarak dişilleştirmenin erile baskın geldiği tek tarafsız cümle olduğuna dikkat edin. %48’i çok az geçen bir oranla faili dişilleştirilmiştir. %19 oranında erilleştirilmiştir. Müsned ileyhi belirlemekten kaçınanların oranı ise yaklaşık %6’dır.

Grafik 2

Katılımcı grup Arapça bilimlerinde üstün kadınlar ve erkeklerdir. Cümlelerin gramatiğini erillik ve dişlilik bakımından bilmektedir. Bu sebeple, önümüzdeki veri sonuçlarıyla beraber yalnızca dilsel erillik baskınının bir içselleştirme ürünü olduğu raporu vardır. Toplumsal cinsiyet konusu, endişe ve kaygı uyandıran bir konu değildir. Tarafsız dil adil davranmış ve o dili konuşan kadın ve erkekler adil davranmamıştır. Bunu sosyal geçmişini kaybetmeden söylüyoruz. Ülkeler farklı olsa bile yaş, inanç, toplumsal normlar, kültürel miras ve kültürel rezerv olarak uyumlu bir topluluktur.

Kaynakça ve Referanslar

- **Kutsal İncil.**
- **Kur'an-ı Kerim.**
- ابن الأنباري، أبو البركات كمال الدين بن محمد (1996). *البلغة في الفرق بين المذكر والمؤنث*. تح. رمضان عبد التواب. ط 2. القاهرة: مطبعة المندي.
- İbnu-l Enbari, Ebu-l Berekat Kemaleddin bin Muhammed (1996). **El Bulğatu Fi-l Farkı-l Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Ramazan Abduttevab. İkinci Baskı. Kahire: El Medeni Matbaası.
- ابن الأنباري، أبو بكر محمد بن القاسم (1978). *كتاب المذكر والمؤنث*. تح. طارق الجنابي، بغداد.
- İbnu-l Enbari, Ebu Bekr Muhammed bin El- Kasım (1978). **Kitabu-l Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Tarık El Cannabi, Bağdad.
- نفسه، (1981). تح. محمد عبد الخالق عزيمة. القاهرة: وزارة الأوقاف، لجنة إحياء التراث.
- a.g.k, (1981). tahkik. Muhammed Abdulhalık Udayme. Kahire: Vezaratul Evkaf, Lecnetu İhyait Turas.
- ابن التستري، سعيد بن إبراهيم (1983). *المذكر والمؤنث*. تح. أحمد هريدي، القاهرة: مكتبة الخانجي.
- İbn el- Testeri, Said bin İbrahim (1983). **El- Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Ahmed Huraydi, Kahire: Mektebetu-l Hancı.
- ابن جنّي، أبو الفتح عثمان (1993). *سرّ صناعة الإعراب*. تح. حسن هندراوي. دمشق: دار القلم.
- İbn Cinni, Ebu-l Feth Osman (1993). **Sirr-u Sına'ati-l İ'rab**. tahkik. Hasen Hindavi. Şam: Daru-l Kalem.
- ابن جنّي، أبو الفتح عثمان (1985). *المذكر والمؤنث*. تح. طارق عبد الله، جدة.
- İbn Cinni, Ebu-l Feth Osman (1985). **El- Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Tark Abdullah, Cidde.
- نفسه، (د.ت)، تح. رمضان عبد التواب، ط 2. القاهرة: مكتبة دار التراث.
- a.g.k., t.y. tahkik. Ramazan Abduttevab, İkinci Baskı. Kahire: Mektebe Daru-l Turas.
- ابن دريد، أبو بكر (1988). *جمهرة اللغة*. تحقيق، رمزي بعلبكي. بيروت: دار العلم للملايين.

- İbn Dureyd, Ebu Bekr (1988). **Cemheratu-l Luğa**. tahkik, Remzi Ba'lebekki. Beyrut: Daru-l İlmi Lil Melayin.
- ابن سلمة، المفضل (د. ت.). مختصر المذكر والمؤنث. تح. رمضان عبد التواب. في: مجلة معهد المخطوطات العربية، مج. 71، ج 2. (د. م.)
- İbn Seleme, El- Mufaddal (t.y.) **Muhtasaru-l Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Ramazan Abduttevab. **Mecelletu Mahed el Mahtutatul Arabiyye**, sayı. 17, cilt 2. (basım yeri yok).
- ابن سیده، أبو الحسن علی (د. ت.). المخصّص. بیروت: دار الکتب العلمیة.
- İbn Side, Ebu-l Hasen Ali (t. y.) **El Muhassas**. Beyrut: Daru-l Kutub el- İlmiyye.
- أبو ريشة، زليخة (2014). **اللغة الغائبة، نحو لغة غير جنسوية**. دمشق: دار نينوى للدراسات والنشر والتوزيع.
- Ebu Rişe, Zeliha (2014). **El- Luğatu-l Ğaibe, Nanve Luğatin Ğayrı Cinseviyye**. Şam: Dar Ninova li Dirasat ven Neşr vet Tevzi.
- الأسترايادي، رضي الدين (1982). شرح شافية ابن الحاجب. تح. محمد نور الحسن، محمد الزفاف، محمد محيي الدين عبد الحميد، بيروت: دار الكتب العلمية.
- El- Astrabazi, Radiyyüddin (1982). **Şerh Şafiye İbn el- Hacib**. tahkik. Muhammed Nur El Hasen, Muhammed Zefzaf, Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut: Daru-l Kutub El İlmiyye.
- السيد إقليميس يوسف داود، مطران دمشق على السريان (2008). **كتاب اللمعة الشهية في نحو اللغة السريانية على كلا مذهبي الغربيين والشرقيين**. دمشق: قدمس للنشر والتوزيع.
- Es- Seyyid İglimis Yusuf Davud, Matran Dimeşk ala es- Siryan (2008). **Kitabu-l Lem'a eş-Şehiyye fi nahvi-l Luğati-s Siryaniyye ala kila mezhebey el-ğarbiyyin ve-ş Şarkiiyyin**. Şam: Kıdmıs Li-n Neşr ve-t Tevzi'.
- برجستراسر، جوتهلّف (1997). التطور النحويّ للغة العربية. تصحيح وتعليق: رمضان عبد التواب. القاهرة: مكتبة الخانجي.
- Bergsträsser, Gotthelf (1997). **et- Tatavvur en- Nahvi Li-l Luğati-l Arabiyye**. tashih ve ta'lik: Ramazan Abduttevab. Kahire: Mektebetu-l Hancı.
- حلمي، كمال الدين (1992-1993). مقارنة بين النحو العربي والنحو الفارسي. الكويت: ذات السلاسل.
- Hilmi, Kemaleddin (1992- 1993). **Mukarane beyne-n Nahvi-l Arabi ve-n Nahvi-l Farisi**. Kuveyt: Zatu-s Selasil.

- الخطيب، عدنان (1986). **العيد الذهبى لمجمع اللغة العربية**. القاهرة: دار الفكر.
- El- Hatib, Adnan (1986). **El- İyd ez- Zehebi Li Mecma'i-l Luğati-l Arabiyye**. Kahire: Daru-l Fikr.
- الزجّاجي، أبو القاسم عبد الرحمن بن إسحاق (1984)، **كتاب الجمل في النحو**، تح. عليّ توفيق الحمد، بيروت- إريد: مؤسسة الرسالة- دار الأمل.
- Ez- Zaccaci, Ebul Kasım Abdurrahman bin İshak (1984), **Kitab El Cümel Fi- Nahw**, tahkik. Ali Tefvik El Hamed, Beyrut- İrbid, Müessesetül El Risale- Darul Emel.
- السجستاني، أبو حاتم سهل بن محمد (1997). **المذكر والمؤنث**. تح. حاتم صالح الضامن. بيروت: دار الفكر المعاصر، دمشق: دار الفكر.
- El Seccestanti, Ebu Hatem Sehl bin Muhammed (1997). **El- Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Hatem Salih ed- Damin. Beyrut: Daru-l Fikri-l Muasır, Şam: Daru-l Fikr.
- سليمان، عامر (1991). **اللغة الأكديّة (البابليّة- الآشوريّة) تاريخها وتدوينها وقواعدها**. الموصل: دار الكتب للطباعة والنشر.
- Süleyman, Amir (1991). **El- Luğatu-l Akadiyye (El Babiliyye- El Aşuriyye) Tarihuha ve Tedvinuha ve Gava'idiha**. Musul: Daru-l Kutub Li-t Tiba'ati ve-n Neşr.
- الساقى، كمال (2012). **التأنيث في اللغة العربية من منظور لسانيّ مقارن**. الدار البيضاء: دار توبقال للنشر.
- Es- Saki, Kemal (2012). **Et- Te'nis Fi-l Luğati-l Arabiyye min Manzur Lisani Mukaran**. Darul Beyda: Dar Topkal Lin Neşr.
- عطا الله، إلياس (1996). **نون الوقاية**. الناصرة: سلسلة الثقافة.
- Atallah, Elias (1996). **Nunul Vikaye**. Nasira: Silsiletu-s Sekafé.
- عطا الله، إلياس (2016). **وإذا الموعودة سنلت**. الناصرة: دار المها للنشر والترجمة.
- Atallah, Elias (2016). **Ve ize-l Muv'udetu Su'ilet**. Nasira: Darat El Maha Lin Neşr vet Terceme.
- الفزّاء، يحيى بن زياد (1989). **المذكر والمؤنث**. تح. رمضان عبد التّوّاب، القاهرة: دار التراث.
- El Ferra, Yahya bin Ziyad (1989). **El- Müzekker ve-l Müennes**. tahkik. Ramazan Abduttevab, Kahire: Darul Turas.
- الكوني، إبراهيم (2001). **بيان في لغة اللاهوت، أوطان الأرباب**. بيروت: دار الملتقى للطباعة والنشر.

- El- Kevni, İbrahim (2001). **Beyan fi Luğati-l Lahut, Evtanu-l Erbab.** Beyrut: Darul Multeka Lit Tıba'ti ven Neşr.
- الكوني، إبراهيم (2005). **ملحمة المفاهيم 2، بيان في لغة اللاهوت 6.** بيروت: المؤسسة العربية للدراسات والنشر.
- El- Kevni, İbrahim (2005). **Melhametul Mefahim 2, Beyan fi Luğati-l Lahut 6.** Beyrut: El Müessestul Arabiyye Liddirasat ven Neşr.
- كيه، ويندي، وبارتكوفيسكي (2010). **النظرية النسوية، مقتطفات مختارة.** ترجمة عماد إبراهيم، عمان، الأهلية للنشر والتوزيع.
- K., Wendy ve Bartkovsky (2010). **En Nazariyye En- Niseviyye, Muk-tetafat Muhtara.** Terceme İmad İbrahim, Amman, El Ehliyye Lin Neşr ve-t Tevzi'.
- (لواساني، أحمد (1972). **مدخل إلى اللغة الفارسية.** بيروت، (د. ن.
- Livasani, Ahmed (1972). **Medhal İla-l Luğatil Farisiyye.** Beyrut, (basım yeri yok).
- المبزّد، محمّد بن يزيد (1996). **المذکر والمؤنث.** تج. رمضان عبد التّوّاب، وصلاح الدّين الهادي، القاهرة.
- El Muberrred, Muhammed bin Yezid (1996). **El- Müzekker ve-l Mü-ennes.** tahkik. Ramazan Abduettevvab, ve Salaheddin el Hadi, Kahire.
- موسكاتي، سباتينو وآخرون (1993). **مدخل إلى نحو اللغات السامية المقارن.** ترجمة، مهدي المخزوميّ وعبد الجبّار المطّلبيّ، بيروت: عالم الكتب.
- Muscati, Sabatino ve diğerleri (1993). **Medhal İla Nahvi-l Luğati-s Samiyye el- Mukarin.** Terceme, Mehdi el- Mahzumi ve Abdulcebbar el Muttalebi, Beyrut: Alemu-l Kutub.
- نور الدين، عصام (1988). **المصطلح الصرفي، مميزات التذكير والتأنيث.** بيروت: الشركة العالمية للكتاب، دار الكتاب العالمي- مكتبة المدرسة.
- Nureddin İsam (1988). **El Mustalah es- Sarfi, Mumeyyizati-t Tezkir ve-t Te'nis.** Beyrut: Eş Şeriketu-l Alemiyye Li-l Kitab, Daru-l Kitab El Alemi- Mektebetu-l Medrese.
- Badran, Margot (1995). *Feminists, Islam, and Nation, Gender and the Making of Modern Egypt.* Princeton: Princeton University Press.
- Clarence L. Barnhart & Robert K. Barnhart (1981). *The World Book Dictionary,* Chicago.
- Gray, L. (1934). *Introduction to Semitic Comparative Linguistics.* New York: Columbia University Press.

- Marlis Hellinger, Hadumod Bußmann (2001). *Gender across Languages*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia.
- Paxton, Norman (1986). *German Grammar*. London: Hodder and Stoughton.
- R. E. Allen (1990). *The Concise Oxford Dictionary of Current English*, Eighth Edition. Clarendon Press, Oxford.
- Tutam, Demir (2004). *Türkçe dilbilgisi*, Ankara: Kurmay kitapevi.
- Wright, W. (2002). *Lectures on the Comparative Grammar of the Semitic Languages*, Ed. By William Robertson Smith, USA: Gorgias Press.
- Xiaolan Lei (2006), "Sexism in Language", in: *Journal of Language and Linguistics*, Volume 5, Number 1.

- בלאו, י. (1972). תורת ההגה והצורות. ישראל: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- ברנשטיין, ז. (1991). גרמנית לדוברי עברית. אוניברסיטת תל אביב: דיוגון.
- חיים, ר. (1991). שפות שמיות. ירושלים מוסד ביאליק.

Bu çalışmada karşılaştırmalı dilbilim (comparative linguistics), toplumsal dilbilim (sociolinguistics), uygulamalı dilbilim (applied linguistics) ve işlevsel dilbilim (functional linguistics) gibi farklı dilbilim alanlarına dayanarak dillerin ve özelde Arapça'nın cinsiyet dağılımı konusunda tarafsızlığını kanıtlamaya çalışmaktayız. Bu tarafsızlık, dişil kelimelerin farklı bir lafızla karşılandığı eril kelime oluşturmada ortaya çıkmaktadır. Ya da eril kelimelerin aynı lafızla karşılanan dişil kelimelerine zamir veya isim işaretlerine son ek (suffixation) veya ön ek (prefixation) getirilerek yapılmaktadır. Bu durumda dillerin alt bölümleri, işaretleri,ve işlevleriyle tarafsızlığı ancak iki cinsiyeti de ele alırken taşıdığını kanıtlamayı dil ile bağlam içinde veya dışında sözcük dağarcığı olarak incelemekteyiz. Bu sözcük dağarcığı, kasıtlı olarak cümlelerde ya da söz öbeklerinde bir cinsiyetin değerini yüceltmek ya da diğerinin değerini düşürmek için işlevlendirilmiş ise bu sebeple dili tarafsızlıkla kınamamaktayız. Kelime dağarcığına mecazi anlamlarla tarafsızlık yükleyen , o dili konuşan erkekler ve kadınlardır.

ISBN:978-625-8410-23-5

hiperyayın

Sosyal medyada bizi takip edin:

/hiperkitaptr

/hiperkitaptr

Bu kitabı Hiperkitap dijital kütüphanesinden tam metin olarak görüntüleyebilirsiniz.